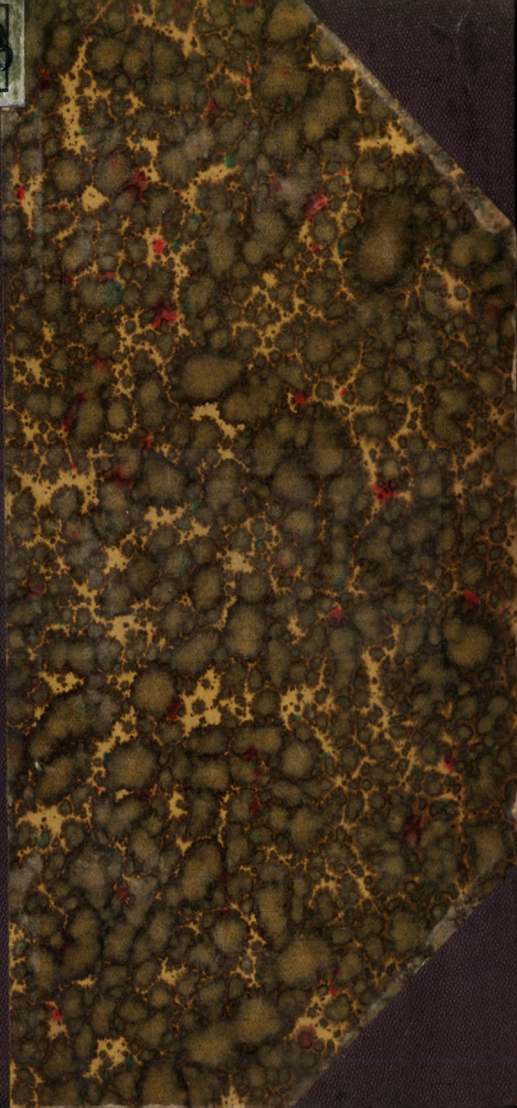

14993

C

Athenaei
olvasataz

PRÉVOST

LEA

SZK

I.

XI. 1.

N. M.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA.

Országos Széchényi Könyvtár

LEA.

IRTA

MARCEL PRÉVOST.

FRANZIÁBÓL FORDITOTTA

ELEK ARTÚR.

ELSŐ KÖTET.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

14993/111/4
~~25.526~~

M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növedéknapló
1901-év 276. sz.

ELSŐ KÖTET.

I.

Csak úgy, mint minden fővárost, Párist is több város teszi ki; olyikuk igen kicsiny város. Ha az ember kilép a kapukon, kivált a nyugat felől esők valamelyikén, újabb városokat ér rögtön, a melyek még Párisnak részei, vagy a melyeket legföljebb képzeletbeli közigazgatási határ választ el tőle; ám ezeknek a városoknak szakasztott olyan a képük, lakosságuk, erkölcsök, mintha megannyi vidéki székváros volnának, olyan, mint Nancy, vagy mint Levallois. Ha valami idegent elvinnének a Javel-negyeddel határos Saint-Charles külvárosba, hogy minekelőtte hazájába térne, megsétáltassék ott, ugyan furcsa fogalmat nyerne Párisról. Pedig hát csak [azt a részét járta volna be a fővárosnak, mely az Arc de Triomphe-től néhány puska-lövésnyire esik és a mely tiz esztendő mulva, ha az erődítések eltűntek már, maga is Páriszá lesz.

Saint-Charles szög alakban helyezkedik el a Szajna — még pedig a folyam balpartja — és a körvasut között. A szög csucsán nyílik a Bas-Meudonra néző kapu. A város nagy ütőere meghosszabbítja a Saint-Charles-utczát, a mely

hosszában szeli át Javelt és elhaladva az erődítések mellett, emezek nevét veszi föl.

A negyedbeli lakók ebben az utczában vásárolják meg a napi szükségletükre föltétlenül szükséges cikkeket. Ha megesik, hogy a szükséglet felülmulja a Saint-Charles-utcai boltos készletét, olyankor azt feleli a vevőnek, a mit a nantesi vagy romorantini atyafi felelne:

— Ha tetszik, megrendelhetjük Párisból.

S a saint-charlesi lakos maga is azt mondja feleségének reggel:

— Ebédre nem jövök haza. Párisba kell mennem.

Illik, hogy némi utbaigazítással szolgáljak arról a valakiről, a kit párisi ember ritkán lát s a kinek neve: »saint-charlesi.«

Valamint az Egyesült-Allamokban, különbséget kell tenni itt is az örökös joguak, a ben-szülöttek és az emigránsok között. Saint-Charles régi város; mindössze száz év előtt is, a közlekedés lassuságának hála, Saint-Charles olyan messze volt Páristól, mint a minő messze van tőle ma valami Loiret- vagy Eure-megyebeli város. Ugy volt, hogy XVI. Lajos Párisában jóformán még nevét sem tudták ennek a városnak: lakosai egyszerű földmivelők voltak, a kik közül nem egy úgy élte végig életét és úgy halt meg, hogy sohasem látta a Louvret.

Ezek közül az egyszerű földmivelők közül néhány család ma is él, rájuk ismerhetni nevükről, a melyeken vajmi bőven akad fenn a szem a boltok czimtábláin s a melyek már-már a XVII. század elejéről való régi anyakönyvek-

ben szerepelnek. Legsűrűbben a Froment, Martin, Bahuchet név fordul elő.

Ezek az örökös jogu lakosok, valami titokzatos törvény a megmondhatója, melynek kutatását senki sem vélte érdemesnek, majd mind egyszerű kiskereskedők: rőfösök, szatócsok, pékek; egyetlenegy Bahuchetnek, Martinnek, Fromentnak sem terjedt még gazdag hire ott, a hol hatalmas iparos-vagyonok keletkeztek. Ez az utóbbi az emigránsok szabadalma; a nagyiparosok, kik a forradalom kora óta gyarmatosították Saint-Charlest, általán véve Párisból szakadt párisiak voltak s azoknak is maradtak. A Roussin-ek, a kiknek kőolaj-finomítója a Delormel-utczában van, palotájukat a parc Monceau-ban építették; Verdier, a kiadó, a kinek műtermei részben a Lacordaire-utczát szegik be, a Trocadéro-ban lakik, Jude Durambertynek, a nagy szines-papirgyárosnak telepe a rue des Vergers-ben épült, de azért ő Párisban lakik François I-er-utczai fényes lakásában. Mindezek a gyárosok úgy járnak ki Saint-Charlesba, mint a hogy az angol iparos vagy kereskedő a City felé igyekszik; de egyikük sem gondol arra, hogy ott is lakják.

A gyáraknak, áruszineknek és raktáraknak nagy befolyásuk lett azután a népeiségre. Mindenekelőtt szám dolgában szaporították, két új elemmel gyarapítván meg azt: a hivatalnokkal és kézművessel. Saint-Charles falusorból hova-tovább mezővárossá majd pedig megyeszékhelylyé fejlődött; ma már huszezernél többre rug lakóinak száma, csak úgy, mint Chartres-éié. A nagy gyárak alkalmazottjai majd mind ott

laknak. Némelyikük a gyártelepen lakik, mások a környéken választottak állandó otthont; igen kevésre megy azoknak száma, a kik átlépnek az erődítéseken. Fontos dolog, hogy a napi négy járat szükségtelen meghosszabbításával meg ne rövidítsék a pihenés óráit! A mi a kézműveseket illeti, minthogy Saint-Charles közepe nagyon hamarosan tulságos drágává lett nekik, ennek a külvárosnak, azt mondhatnók: a külvárosában telepedtek meg. E külvárosi góczpontnak népessége ilyenformán a következő jellemző rétegekre oszlik: benszülött kiskereskedőkre és igénytelen hivatalnokokra; kézművesekre, a kik számra többen vannak kissé amazoknál; gazdag lakos pedig nincsen, jöllehet egész Saint-Charles csupa nagytőkésnek a tulajdona. Ennek a népességi megoszlásnak hatása elképzelhető: az iparosság és a kispolgárság örökös ellentétben van minden tisztán helyiérdekü kérdés dolgában; a politikai nagy ügyekre való befolyás — mint mindenütt — a pénzé, vagyis azoké az embereké, a kik nem lakói a negyednek.

Emezeknek befolyása különben ritkán nyilvánul csak, akár a hol elfogyó, hol előbujó gondviselésé. Némelyik iparos szükségét érzi olykor, hogy politikai hűbért szerezzen Saint-Charlesban. A helyi politika és javadalmi azonban rendszerint a valódi lakóié, a benszülötteké vagy letelepülteké. És a francia közönségnek örökös kétfelé való válása, kormánypártiakra és szabadelvűekre, itt is kísért. Minthogy arisztokrácia nincsen, a benszülött kiskereskedők, néhány tőkessel egyetemben, képviselik a kormánypártot vagy ha tetszik a reakzionáriusokét,

a melyet meg-meggyarapít a nyugalomba lépett irodai hivatalnokok csatlakozása. Mikor az ember husz, vagy harmincz esztendő hosszát dolgozott valami vidéki városban s a magánzó szánalmas alakjává kopott, bizony csepp kedve sem támad olyankor, hogy odahagyja székhelyét és elmenjen lakni Párisba. Így volt a saint-charlesi nyugalomba vonultak java része is. Házat bérelnek kis kerttel, még pedig legörömelebb olyat, mely az erődítések felé néz; megtelepesznek benne családostul és tőkepenzes létükre folytatják az unalommal sulyosbitott régi hivatalnoki életet. Szórakozásuk, hogy elsétálgatnak a Szajna partján, vegignézik a katonai gyakorlatok színjátékát, eljárnak a grenellei színházba, néhányszor a vásárra s körülbelül minden tizenegyedik esztendőben az óriási vásárra: a kiállításra.

Tőkés létükre azután reakzionáriusok, mint Franciaországnak majd minden tőkése, a kik a kifosztatás veszedelmétől rettegnek örökké. Gyermekük, a kik Saint-Charlesban születtek, hivatalnok-lelkek, mint a tőkésfiak tulnyomó része; csakhogy Saint-Charlesban becsvágyuk elől el van zárva a tér; arról álmodoznak mind, hogy lehetnének bár tisztviselők a polgármesteri hivatalban, tanítók a kerületek községi iskoláiban, hivatalnokok a kórházakban. A legkalandosabb lelkek a gyárbeli állásokra áhítoznak; a mint észreveszik valamelyik ficzkón, hogy hajlandósága van a matematikára, rögtön a kerületi iskolába küldik; huszonegyéves korában, miután katonai kötelességének eleget tett, visszatér szülőhelyére és belép Roussin-hez,

Duramberty-hez, Verdier-hez, vagy ezeknek a gyárosfejedelmeknek valamelyik vetélytársához. Redingote-os, jaquette-es emberek levén, csatlakoznak ők is a tekintély képviselőihez; a forradalom réme kinozza ugyanis őket untalan. Mert napról-napra elvonul szemök előtt a »szocializmus« réme, olajos-foltos ruháju, széntől fekete képü emberek, vagy sovány némberek alakjában, a kik szoptatják sápadt, görvélymarta testü kicsinyeiket, — elvonul, mikor megcsendülnek a gyárak csengői, akár az óvó-figyelmezető vészharangok. A vén tőkepénzesek, a nyugalomba vonultak, apró házuk ablakából nézik a nyomor, az éhség, a durva munka és a pálinka hadseregének vonulását.

Odahívják feleségüket és azt mondják:

— Ni, az anarchisták!

Pedig nincsen igazuk, ha félnek. Az iparososztály volna Saint-Charlesben is, meg minden ipari központon is a legerősebb, ha nem volna hijával az intelligenciának, ha nem volna korlátolt és ostoba; csakhogy nagyon is az. Miután körülbelül 1880-tól 1886-ig párttá egyesült volt egy nagyravágyó mester vezetése alatt, a vezető halálával szétzüllött megint a párt. Senki sem tudta elfoglalni helyét a párt élén, a mely széjjelbomlott. A reakzionáriusoknak és klerikálisoknak hadjárata azután elmérgeztette és kizsákmányolta ezt a szakadást: a munkáspárt szövetkezett a reakzionáriusokkal, hogy megbuktatván a községtanácsot, jobbpárti tollakkal ékes és állítólag szélső szocialistákból válogatott községtanácsal foglaltassa el helyét. Ez a furcsa szövetség három esztendeig állt

meg; akkor megbuktatták a szövetkezett szociálisták és radikálisok, majd azonban újra teljes diadalt ült az 1896-iki községtanácsosi választásokkor, még pedig ezuttal hosszú időre. A történetíró jól teszi, ha megjegyzi e párt programjának főpontját: a város iskoláinak szükséglete egyenlő arányban osztandó szét a felekezeti és a világi iskolák között. Ennek az engedménynek árán a klerikálisok a többséget az egyesült szociálistáknak engedték át, kiket a párt tömege megvetően »árulók«-nak hívott. És a szociálisták, meg a klerikálisok szerződése nevet is kapott a keresztségben: »saint-charlesi paktum«-ra keresztelték s a szociálista főnököt nem egyszer emlegették utóbb ezen a néven.

1898-ban, hajnalán a nagy kiállításnak, a melynek az a hivatás jutott, hogy lezárja a századot, állítólagos szociálista községtanács vezette ezt az iparközséget; a polgármestert Anquetinnek hívták, azelőtt mechanikus művezetője volt a Roussin-gyárnak, ma jó maga is tulajdonosa egy szerelő-műhelynek a Lacordaire-utcában; a helyettes-polgármesterek: Quignonnet, ügynök, a kit főként a számos vallásos intézet s a városi iskolák, vagy kórházak alkalmaztak és Duvert, egy szinespapiros-gyárnak igazgatója, melyet Durambertynek szeretett volna eladni. Quignonnet, az első alpolgármester, volt a közvetítő a községtanács és a tanácsosok klerikális töredéke között. Hogy melyek a politikai elvei, senki meg nem tudta volna mondani: mindig sikerült a szintvallás elől kitérnie. A komor Antquetin, a ki csupa nagyra-

vágyás volt, arról álmodozott, hogy utódja lesz Ramblart képviselőnek, a kit szélhűdés kerülgettett ugy is. A mi pedig Duvert-t illeti, Duvert lekötelezettje volt Durambertynek, a kinél több mint ötvenezer frank értékű papirosa volt; különben ellenségei mind azt beszélték róla, hogy együgyű tökfilkó, a ki mögött a rue des Vergers-i nagy gyárosnak politikai tervei rejtőznek.

Anquetin, Duvert és az, egész szoczialistának mondott párt, melyet a vezérek Jaurès, Viviani, Millerand megtagadtak ugyan, kart karba öltve haladtak utjukon nyilvánvaló klerikálisokkal, például az Aiglonokkal, a régi ruhakereskedő-családdal, Lesparre-ral, a nyugalmazott lovassági ezredessel, Minot abbéval, a Saint-Charles templom első vikáriusával és az egész apró tőkepenzescsoporttal. Durambertyt, a ki sohasem akart egyébnek szerepelni, mint egyszerű községtanácsosnak, Anquetin-pártinak tudta mindenki; de kormánypárti hajlandósága, nagy vagyona megszerezte neki az egyház rokonérzését is. Több ízben bőkezűen megajándékozta a felekezeti iskolákat . . . Különben, hogy ugy mondják, személye földözése végett előzőleg a világi iskolának juttatott mindig adományt. Ennek a bőkezűségének kedvéért azután megbocsátotta neki az egyház, hogy templomba nem jár és hogy tagja a Nagy-Sphinx-páholynak, a hova különben épp oly kevésbé szokott eljárni, mind akár a plébániára.

Az egyházat a plébánián felül jelentős, sőt aránytalanul nagyszámu kápolna, kolostor, egy-

házi alapítvány képviseli: a kalvária, az apácák zárdája a Delormel-utczában; a redemptoristáké a Lujol-utczában; a beteg gyermekek és a Jézus szent nevééről nevezett apácáknak kórháza a Lacordaire-utczában. Ezek a katolikus erősségek el voltak szigetelve egymástól és közömbösen viselkedtek a politikával szemben mindaddig, amig meg nem jött Minot abbé, a plébánia első vikáriusa. Ennek a papnak alakja megérdemli, hogy külön rajzoljuk meg.

Minot Jean-François-Marie, Louveciennes környékbeli zöldségtermelők és földmivelők fia 1862-ben született. Édesanyja, a kit elpusztított a rákbaj s a kit azon való kétségbeesése, hogy ki nem gyógyul belőle sohasem, a vallás karjába vetett, már korán papi pályára szánta fiát.

Pontosan végigjárta a papi pálya fokoza-
tait s a legcsekélyebb incidens sem esett meg
vele; elvégezte az orleansi alsófokú szemináriu-
mot, elkerült a versaillesi felsőfokuba, majd
Páris környékén teljesített szolgálatot, végre,
harmadvikárius lett Saint-François-Xavier-ben
a hetedik kerületben. Eddigélé teljesen ismer-
etlen levén, ettől fogva megismerkedett új
plébániája arisztokrata közönségével. Pedig a
modora éppenséggel nem volt arisztokratikus;
társainak eleganciájával szemben adta az egy-
szerüt. Modora udvarias volt, de nem szolgál-
gai; durva arcán, mely olyan furcsán tagolt
volt, mint valami japáni harczos álarcza, a
bőr kiveresedett a beretva alatt, annyira merev
volt rajta a szőr; fekete és durva haja, vaskos
keze és nagy lába elárulta paraszti származá-
sát, a melylyel különben kérkedni szokott. De

jöllehet külseje ilyen fogyatékos volt, hiveire, társaira, sőt egyik-másik fölebbvalójára is, a tekintély hatását tette, a tekintélyét, melyet mindannyiunk gyöngesége és határozatlansága közepett a feddhetetlen erkölcsessel párosult szilárd akarat és határozottság látszata ad. Minot Jean-François-ról tudták, hogy teljesen önzetlen, hogy nem bántja nagyravágyás, de hogy kész mindent megkoczkáztatni és mindent eltérni az egyház nagyobb dicsősége kedvéért.

Az ilyen természet, a mely eléggé gyakori némely vallásos rendben, ritkábban fordul elő a világi, kivált a párisi papság körében. Nem igen telt benne kedve senkinek. Minot fáradhatatlan tevékenysége örökös szemrehányásnak tetszett számos társának: s minhog ez a tevékenység kifelé irányult, még pedig a plébánia anyagi állapotának érdekében, eléggé kedvező alkalmat nyújtott a kritikára. Hozzájárult ehhez, hogy független jellem létére, Minot senkitől sem kért tanácsot azon cselekedeteire nézve, a melyeket hasznosaknak ítelt. Lát az ember a vallásügyi felügyelőségénél, a városházán, a miniszteriumokban, a bankokban: fáradhatatlan kérelmező volt mindenütt, a ki bekopogtatott minden ajtón és minden erszényen s a ki egy kis nagytás, hazugság árán, a mit semmibe sem vett, figyelemreméltó eredményt ért el. Ő volt az, a ki, miután megszerezte volna a szükséges pénzt, kórházat alapított Saint-François-Xavier közelében, a melyet azután rendkívüli adminisztratori ügyességgel vezetett.

Az ármánykodás vádja, a mely eleinte csendesen emelkedett ellene magában a papok

körében, végtére akkora erejüvé és olyan hangossá nőtt meg, hogy az érsekség is nyugtalanodni kezdett.

Minot abbét meghallgatás nélkül áthelyezték s elküldték — a mi különben előléptetés számba ment — első vikáriusnak a Saint-Charles plébániába. Följebbvalói, a kik nem láttak tul az orrukon, azt remélték, hogy miután ebbe az iparosok-lakta városnegyedbe számüzték, eltakarították előle az alkalmat, hogy olyan tevékenységbe kezdhessen, a mely őket nyugtalaníthatná.

Jean-François zugolódás nélkül foglalta el új állomását; alig hogy beiktatták, tanulmányozván a helyi körülményeket és az embereket, munkába kezdett. Elég volt neki néhány nap, hogy tiszta képet nyerjen a negyed politikai helyzetéről.

A községi választások révén egységes intranzigens szocziálista községtanács került a városházára, mely a klerikálisokkal semmiféle egyezésbe nem ment bele. A reakzionárius párt kivetődött a nyeregből. Az abbé összeszedte a hajdani szövetség romjait, megkísérelte, hogy egységes egészszé forraszsza össze őket és kísérlete olyan sikerrel járt, hogy 1896-ban a »saint-charlesesi paktum« egész névsora átment . . .

Minot elmondhatta, hogy az ő diadala ez a győzelem; de ő sem kevély, se dicsőségre vágyó nem volt. Dolgozott, hogy dolgozzék, cselszövösködött, hogy cselszövösködjék s tette mindezt az ösztön csalhatatlanságával. A különféle csoportok, a melyeket ügyesen megreformált, alig tudtak működéséről. Azt hitte róla mindenki, hogy hatalmas befolyású tényezők

eszköze. Pedig valójában magától függött csupán: A klerikális párt fejei, De Lesparre, az Aiglouk hamarosan körmei közé kerültek. A mi Dubourdier abbét, a plébánost illeti, az abbé hatvanöttesztendősi tisztos pap volt, a kit elgyöngitett idült gégebaja; anyagi kegyességü, fáradhataatlanul jótékony öreg volt; boldognak vallotta magát, hogy olyan értelmes, hozzáférhetetlen és munkás adminisztrátorra sikerült szert tennie.

*

1897 folyamán történt, hogy valami Sainte-Parade kisasszony megvásárolta Duramberty Jude-nek a gyárával szomszédos jókora telkét, hogy leány-ipariskolát építtessen rajta. Sainte-Parade kisasszony, egy Gersből származó jó család gyermeke, körülbelül ötvenéves lehetett; minthogy lábai bénák voltak, gördülő karosszékekben vittek, ha el kívánt mozdulni helyéről. Gazdag volt; házában fölül, melyben Párisban, a Grenelle-utczában egyedül lakott szolgálival, meg egy apáczával, jószága volt Condom környékén, azonfelül pedig nagy tőkéje. Minotabbé, a ki gyóntatója volt, még a mikoriban Saint-François-Xavierben tett volt szolgálatot, azt állította, hogy a kisasszony tőzsdéi spekulációk révén alaposan meggyarapította vagyonát; egy Michel nevű ügynök, meghitt embere a pap-ságnak, volt a tanácsadója.

Sainte-Parade kisasszony iskolai vállalata felszította a kíváncsiságot; Saint-Charles számos iskolájának sorában a feminizmus első kísérleteit jelentette ez az iskola. Sainte-Parade kisasszony

női törzskart gyűjtött maga köré, a mely, mel-
lőzve a férfi-segítségét, maga járt el a felek
megszerzésében, intézte a munkákat és szer-
vezte az iskolát. Ennek a törzskarnak nem csu-
pán nevetséges és rut idős hölgyek voltak a
tagjai, a mivel nagyon gyakran szokták vádolni
a feminista gyülekezeteket. Számos kellemes kül-
sejű szövetséges is segítette az alapítót: Heurteau
kisasszony, a ki nyilvános iskolában volt azelőtt
tanítónő; a két »kis Sûrier«: Lea és Frida, az
előbbi tizenkilencz, az utóbbi huszonhat eszten-
dős; mind a ketten a Duramberty-gyárnak vol-
tak alkalmazottjai, a melyből hirtelen léptek ki,
némelyek szerint azért, mert nem akarták meg-
adni magukat főnöküknek. Ez a két ifju leány
figyelemreméltó szépség volt: Frida, az időseb-
bik, barna, fénytelen arcú, sötét szemü, tiszta
és nemes vonásu; az ifjabbik, Lea, gyöngébb
termetü, mélézőbb arczu, a szó mindennapi ér-
telmében csinosabb volt kék szeme csillagával
és világos bronzárnyéklatu szép gesztenyeszin
hajával.

A »csinosak« közé számították még Hespel
Duyvecke kisasszonyt, egy kövér, tejszinü husu
és lenhaju flamand leányt; Soubize Geneviève
okleveles, képzett nőt, különben kis, szeplős, vörös
teremtést, a kinek pikáns rutsága és élénk mo-
dora csiklandozta a férfiak léha étvágyát. A többi,
a ki szemre kevésbé volt tetszetős, egyszerűen
»szörnyetegek« gyűjtőnévre kereszteltetett. Sainte-
Parade kisasszonyt a szörnyetegek közé soroz-
ták, levén sínlő módjára elkényszeredett testén
rengeteg fej, a hangja metszően éles, arcza pe-
dig olyan, mint a gyürődött pergamen. Craggs

Daisy szintén szörnyeteg-számba ment; körülbelül negyvenéves ír nő volt, pörsenéses vén babaarczu leány, a kinek fejét bizonytalan színű szalagok koronázták meg. A három adjunktus, a kiknek az volt tisztjük, hogy sétára járjanak a növendékekkel, szinte egészen szépség és elegancia hiján való volt. Végre az a nőszemély, a ki leginkább érdekelte a várost, sem a »csinosak«, sem a »szörnyetegek« közé nem soroztatott.

Látszólag szenvedő külsejü, sovány, fekete haju kis nő volt ez: kenyérszinü, beesett és ugyszólván áttetsző arcza felragyogott a rendkívüli erejü, rendkívüli mágnességgel telt kékes tekintettől. A nélkül, hogy torz volna, alakja és járása olyan volt, melyet a nép úgy szokott körülírni, hogy: félbemaradt pupos. Neve idegen hangzásu volt: Pirnitz Romainenek hívták. Akár jogosan, akár alaptalanul, de okkultista tehetséget tulajdonítottak neki, a mely mindent igazgatni tudna, noha jó magának semmiféle hivatalos czime sem volt. A kinek valaha találkozása volt vele, soha el nem felejtette: szeme bogara közlő lángot sugározta ki, titkos hatalmát a lélekcsábitóknak, az apostoloknak. Ékesszólásának hirtelment Saint-Charlesban az iskola felavatásának napja óta; ő mondotta ott az új nevelési módszerről szóló programmbeszédet. A kifejezések, a melyekkel ez alkalommal élt, mindazok emlékezetébe belevésődtek, a kik fültanui voltak. Homályosság és fontoskodás nélkül fejtette ki az intézet nagy termében egybegyült vegyes közönségnek, a melynek soraiban kíváncsiak, ujságírók, politikusok, világfiak szorongtak, hogy nemcsak

arról van szó, hogy a nép leányai helyesírásra, számvetésre, varrásra, az ékitményes rajzra és a müipar elemeire tanitassanak meg. De szó van arról, hogy a nőnek nő által való független nevelési rendszerét állapítsák meg; hogy szeminárium nyitassék fiatal leányok számára, a kikből azután erkölcsös lények váljanak, a kik szükségleteiket maguk elégítik ki, nem kénytelenek a férjükhöz menekülni, — és hirdette ezt olyan korban, mikor Franciaországban csak ugy, mint Amerikában és Angliában, a nőtlenség kegyetlen társadalmi szükséggé lett.

¶ Mindezeket az eszméket olyan könnyedén és olyan meggyőző melegen mondotta el, hogy éppenséggel nem látszottak felforgató természetűeknek; ellenkezőleg, a köztudat kifejezésének tetszetek. Pirnitz Romaine képe, a hogy alázasatosan és átszellemülten tünt fel, mint a *Nők ipariskolájá*-nak ihletője és lelke maradt meg a hallgatóság emlékezetében.

A hivatalos igazgató Heurteau kisasszony volt, a kit Sürrier Frida segített munkájában. A mi Sainte-Parade kisasszonyt illeti, Duramberty, a ki ismerte annak alkalmából, hogy vitája volt véle a telek visszaadása dolgában, vén bolond hírét költötte neki, a ki fokonzint egészen a papok, ügynökök és feminista utópisták hatalmába kerül.

Ez a telekvisszavétel eléggé sajtóságot körműmények között játszódott le.

Duramberty Jude — ugymond — támogatni akarván egy jótékony vállalkozást, nem kért telkeért készpénzt. Husz esztendeig semmiféle bért sem tartozott fizetni az iskola. Ha husz

esztendő mulva ugyanazon helyütt állna még az iskola, akkor a környékbeli telkek árfolyamán béreli majd a telket, de a husz esztendei használat árát nem tartozik megtéríteni. Ha azonban a mű akármi oknál fogva megbuknék, ha alapítói magára hagynák, Duramberty visszanyeri telke szabad használatának jogát s övéi lesznek az épületek, a nélkül, hogy bármi kárpótlással is tartoznék fejükben. Végre, hogy a husz év multán legyen valami, csak részleges biztosítéka is annak, hogy a telek bérét megfizetik, az iskola vezetősége háromezrézezer frankot tett le biztosítékul a francia bankban, a mely összegnek minden kamata különben az iskolát illette.

A női ipariskolának megvolt a szerencséje, hogy kedvezően fogadták, még pedig nem csupán a negyedben, hanem egész Párisban is. A képes lapok sorban közölték az épületek fényképmásait, Sainte-Parade és Heurteau kisasszony arczképét. A krónikások közhelyeket szövögettek a nőkérdésről s épp a tulajdon czikkeikkel adták bizonyosságát annak, hogy teljességgel semmit sem tudnak róla.

Utóbb azután egyéb dolgokkal foglalkozott, egyebekről beszélt és irt Páris s a női ipariskola iránt attólfogva a külvárosnak csak az a zuga érdeklődött, melyben az iskola állott.

A kezdet kedvező jelekkel járt. A városnegyed kereskedői lemosolyogták az új vevőközönséget. A plébánia láthatta, hogy vásárnaponként vagy harmincz, tiz-tizenhatéves növendék vesz részt pontosan a misén, egy-egy tanítónő kíséretében.

Minot abbé jó viszonyban élt az iskola igazgatóságával. A városházán az a nézet járta, hogy Duramberty azért adta oda telkét és alapított ösztöndíjat az intézetben, mert — s ezt erős-ködve hangoztatták — Sûrier Frida kisasszony iránt nagyon érdeklődnék: makacs kísérletezéssel üldözte is a leányt, hogy azonban cél értevéle, arra nézve nem egyeztek meg a nézetek.

Persze a hivatalos tanítói körök, az elemi iskolai tanítók és ipariskolák igazgatói nem éppen baráti szemmél nézték az új intézményt, a mely rettegett vetélytárs-számba ment; mint-hogy azonban az állam működési engedelmet adott neki, — a miniszterium kiküldötte elnökölt a felavatási ünnepségen — nyílt ellenségeskedést kezdeni nem volt lehetséges. Nem fegyverszünetet hirdetett-e a saint-charlesi paktum az állami és a magántanítás között? Különben pedig Heurteau kisasszony, az iskola igazgatója, egyetemi képzettségű nő volt s fel volt szerelve minden szükséges okirással. Ki követelhetetett volna többet?

A megnyitás nagy zaja után különben ugy tetszett, mintha a feminista intézmény azon iparkodnék, hogy elfeledjék. A rue des Vergers, a hova az elülső udvar főkapuja kiszolgál, nem népes utca; a gyér járó-kezők meggyőződhetnek róla, mikor ki-kinyílt ez a kapu, hogy az épületek szép takarosak, az udvarok tiszták és hogy rend van mindenütt.

Estenden az elektromos-fényben fürdő ablakok még a Duramberty-gyáréit is elhomályosították. A feketeruhás, piros kázmir-öves, tiszta apró növendékek mindig felügyelő nélkül jártak

a negyedben, legföljebb, ha többen voltak, látott az ember velük felügyelőt. Csupa nép gyermeke volt a sok párisi apróság, a kiket gondosan válogattak össze; de a gyermekkor olyan hajlítható és annyira hozzáférhető az új eszmék számára, hogy az apróságokat modoruk hamarosan megkülönböztette másoktól. Arczuk értelmességről, határozottságról, függetlenségről tanuskodott és érdekelte az embereket.

Reggelenként három-három növendéket a piacra küldöttek, eleinte kísérvél, utóbb egymagukban. Nemsokára ők végezték el az iskola összes bevásárlásait. A grenellei színház klaszszikus délelőtti előadásain vasárnaponként és kedden jelen volt mindig vagy husz növendék is. S mikor azután a tavasz lelket öntött a falusi életbe, az apróságok csoportokba verődve szökdöstek el örvendezve az iskolából, egy-egy tanítónő vezetésével, és tarsolylyal derekukon, össze-vissza kóborolták a határt.

Harmadévenként meg-meghívták a város előkelőségeit egy-egy drámai, vagy zenei előadásra a nagyteremben. A műsoruk közönséges volt, de semmi sem nyújtott inkább alkalmat, hogy nyilvánvalóan az új nevelési rendszer hatására ismerjenek a vendégek a növendékek modorában, a növendékekében, a kik nagyon szabadosak voltak; ügyelni alig ügyel valaki reájuk, nyíltan néztek tanítónőik és a közönség szemébe s értelmesen, zavar, félelem nélkül mondták el mondókáikat. Elismerte mindenki, hogy a kicsikék kedvesek, mulatságosak, de hogy a szemük nézése nem éppen hideg.

Az iskola és a község társadalmi tényezői között való egyetértés megállott az első tanítási év végeig. A beavatott gondolkozó csodálkoznék, hogy ennyi ideig is meg tudott állani.

Mert az intézménynek lényege, melynek megvalósítására Pirnitz Romaine és munkatársai vállalkoztak, összeegyeztethetetlen egy párisi külváros mai szellemével. Egy az, hogy Páris népe nem olyan egykönnyen győzeti meg magát arról, hogy szövetségbe állott nők, a kik a férfit kizárták körükből, vállalkozhassanak és eredményesen végre is hajthassanak valami komoly, tartós feladatot.

Párisban a nő fényűzés tárgya, tivornyázás tárgya, vagy egyszerű gazdasszony. Minden olyan törekvését, a melynek egyéb működés a célja, forradalminak, vagy nevetségesnek bélyegzik meg.

A rue des Vergers-i iskola csodálatosképpen elkerülte a gunyolódást, a mikoriban megalapított; de körülsettenkedte a bourgeois szellem, a melyet ingerel a nők zendülése és a tömegnek gunyja, a melynek maskarás parádé a feminizmus. A mi a tulajdonképpeni társadalmi tényezőket, az egyházat, a községtanácsot, a hivatalos iskolát illeti, a két előbbi békén hagyta Pirnitz művét, de csupán azzal a föltétellel, hogy szolgálatába kényszerítette azt.

A saint-charlesi paktum nem volt türelmességi program : dacszövetségnek kötése volt az, a mely bárkire nézve fenyegetésszámba ment, a ki vonakodott résztvenni benne. Az olyan magániskola, a mely alá nem irta a paktumot, a plébánián és a városházán egyaránt

gyanus volt: tudniillik független levén, valamelyik napon megszervezheti, gyarapíthatja az ellenzéket.

Végre a mi a hivatalos iskolát illeti, a mely eléggé kelletlenül törődött bele a paktum feltételeibe és abba, hogy ugyanoly bánásmódban legyen része, mint a szerzetes-iskoláknak, nemsokára rossz néven vette a vetélytárs létezését, a melynek még menedéklevele sem volt a községtanáctól.

Ilyenformán alattomban szövetséget kötött a tömeg ösztöne a politikai érdekekkel az intézmény fejlődése ellen. Hiszen az ilyen szövetségnek lehetséges ellenállani és diadalmaskodni rajtuk: bizonyság reá a Pasteur-intézet, a melynek annyit kellett küzdenie, a mig végre győzött. De szükséges ehhez, hogy hatalmas tábor álljon a vezetők háta mögött, legfőként szükséges a pénz, még pedig, hogy úgy mondjuk, a kifogyhatatlan pénz.

A feminista pártnak, a mely egyebütt szilárd, Párisban nincsen még megfelelő ereje. A pénzkérdés volt tehát élet-halál kérdése a női ipariskolának.

II.

Egy juniusi délutánon — az 1898-iki iskolaév vége felé történt — Quignonnet, Saint-Charles első alpolgármestere, nehéz mahagonifából való íróasztala előtt ült városházbeli szobájában s vizsgálta a számlákat, melyek a városháza épületéhez tartozó tüzi fecskendők javítási költségeiről szóltak, mikor egy egyenruha

nélkül való, egyszerű jaquette-be bujt irodaszolga feltárta félig az ajtót.

Quignonnet, a ki éppen vége felé járt egy összeadásnak, kezével intett, hogy várjon. Hogy azután kiírta az összeget, fölemelte fejét — azt a kis vörös fejet, a melyen gyér hajzat simult végig és sörteszerű bajusz. Hibásan beszélt kissé, mintha kinnal-bajjal férne csak ki keskeny száján, melyben a fogak előre igyekeztek, a szó. Azt kérde:

— Ki az, Bonnault?

— Az abbé ur kíván beszélni alpolgármester urral . . . Minot abbé ur.

— Jól van. Bocsásd be.

A fiu eltávozott, be sem huzva az ajtót maga mögött; azután visszajött, nyomában a pap.

Minot Jean-François otthonosan nyitott be, megsárgult és gyűrött háromszögletű kalapját hóna alá csapta, rövid talárja alól kilátszott aczélcsattos nagy czipője. Paraszt-arca fényes volt az izzadtságtól bőre biborpiros színén által, melyet a beretva dörzsölt volt fel.

Nagy kezét Quignonnet felé nyujtá, a ki óvatosan adta oda két ujját: örömet enyelgett az abbé olyanformán, hogy erős harapófogója közé kapta a hivatalnokember sovány ujjait.

— Jó napot, uzsorás.

— Jó napot, halottvivő.

Minot értett a nagyzoláshoz és üzte is sűrűen. Quignonnet és az abbé között ez a nagyzolás javarészt abból telt ki, hogy gyalázó jelzőket váltottak egymással, gunyt üzván hivatásukból.

— Micsoda melegség! — sóhajtotta a pap s leülvén, a nélkül, hogy megkinálták volna vele, szikkasztgatta homlokát egy terjedelmes fehér zsebkendővel, a melynek széles szegélyét és piros fonalu jeleit messziről meglátta már az ember.

A szoba levegője csakugyan fulasztó volt a kánikulai hőmérséklet következtében; nehéz volt a levegő valami emberi szagtól, mely a vörös haju embereknek sajátsága; szinte beszíhatatlan volt, jóllehet a kertre szolgáló ablak tárva-nyitva. Csakhogy a kert, a háttérben megvonuló lugas kivételével teljesen hijával volt az árnyéknak.

Az abbé nyakkendője és gallérja közé dugta ujját, hogy levegő férközhessen hozzá:

— Maga, a ki csontváz és cserzett bőr, bizonyára jól érzi magát, akár a szárított tőkehal. De én, a ki kövér vagyok, én izzadok, izzadok. . .

— Hja, a plébánián sokat esznek! — felelte Quignonnet és letette tollát — Kéne csak alpolgármesteri fizetségből megélnie, tudom, nem hiznék meg. Különben minek köszönhetem a szerencsét?

Minot szótlánul nézett reá. Ajkának, szemének, homlokának minden izma mosolyba olvadt, a melyet lekötelezővé igyekezett enyhíteni.

— Szeretnék . . . — mondá.

Elhallgatott.

— Mit? . . .

— Hiszen amugy is sejti, tudom . . .

— Ha pénz kell már megint a maga piszkos szerzeteskunyhóira, — szakította félbe

durván az alpolgármester — akár menten mehet, a honnan jött. Egy esztendő óta csak a maga neve szurja a szemet örökké a költségvetésben. Micsoda pazarló, jó istenem! . . . Tudja-e, mi lesz vége a dolognak? Az, hogy komolyan nekünk esnek majd. Duvert, a ki bizalmasa Frédalnak, a tanítónak és Ribaut-nénak, a leányszakiskola igazgatójának, azt mondta nekem, hogy azok alattomban már zugolódni kezdenek ellenünk.

— Duvert? . . . — felelte nyugodtan az abbé. Hiszen az csak csufot üz Frédalból, Ribaut-ból és mindannyiunktól! Duvert-nek két leánya van, a kiket a Jézus szent nevéről nevezett testvérekhez járat, meg egy fia a vaugirardi atyáknál. Tudja ő nagyon, mit teszen.

— Duvert úgy neveli az ő kölykeit, a hogyan neki tetszik. Ez azonban meg nem akadályozza a községtanácsot abban, hogy ebben az esztendőben egy sou-t sem adjon már a maga iskoláinak. Akár mérget vehet rá.

Minot czukrot vett ki talárja zsebéből, azután hangosan rágni és szopogatni kezdett. Quignonnet gunyosan mosolyogva nézte. Az abbé kezdett szóra megint:

— Akkor hát miből osztogatunk díjakat? Két leányiskola, egy fiúiskola, egy gyermekmenedék és a Beteggyermek kórháza szintén vár valamit, a mi felvidítsa esztendője végét. Hát ugyan miből, . . . mondja?

Az enyelkedő hangnak egyszeriben vége volt; valóságos aggodalomtól borult el a lelkész paraszt arcza.

— Óh, jóságos szent Szüz! — fejezte be végre, ráütögetve öklével a pad támlájára, a melyen ült.

Az alpolgármester folytatta:

— Már ön kétezer franknál többet vett föl kivételes czimeken, éppen azzal az ürüggyel, hogy díjosztás céljából van a pénzre szüksége. Talán megette már azt a pénzt? Bizony nem csoda akkor, ha meghizik.

— Két ezer frankot? — dünnyögte az abbé. Ha most is utban vannak, ugyan messze érhetek már Hát a Delormel-utczai új gyermekmenedékem? . . . Van ott is vagy száz száj, a mely eszi a pénzt, pedig foga sincsen . . . Föltéve, hogy az ur velünk együtt bamba, a mért az a pávián Duvert ilyen meséket mondott el! Am jó. Ez a maga ügye. Majd feltárom a helyzetet Lesparze urnak és védő-bizottságunknak. Majd ők ítéletet mondanak, áll-e ön az egyezés föltételeinek. Magamnak személyesen mi közöm hozzá? Megszerkesztem mérlegemet, azzal mosom kezemet.

Ezeket mondván, fölkelte és háromszögű kalapjához nyult:

— Isten velünk, megyek.

Quignonnet arczáról eltűnt a guny.

— De maradjon hát, ha mondom. Micsoda alantas jellem! Nem együtt járjuk tán utunkat? Mit akar? Hiszen nem rendelkezem Rothschild költségvetésével. Őszintén szólva, nem ártana, ha megcsapolná kissé hiveit. Rajtuk most a sor.

Minot mozdulatlan arczczal várta, hogy Quignonnet kibontakozzék mondatából, — nem

ment segítségére . . . Az alpolgármester fölállott.

— Gyerünk, szivjunk el egy szivarkát a lugasban! Ugy könnyebb lesz a beszéd.

Volt ebben az ajánlatban talán egy kis rosszakarát, de az abbé elfogadta mégis, noha a kert gőzölgött a forróságtól.

Elhelyezkedtek mind a ketten a lugasban, mely a körfal sarkában épült. Az alpolgármester szivarkával kínálta az abbét.

— Hiszen tudja, — adta ki magából a szót egy kis krákogás után, szívesen szerzek magának örömet . . . Tudom, hogy nem vágja zsebre a pénzt . . . az ebadtát! . . . De hát én meg nem vagyok szabad . . . Anquetin nem szereti a reverendát. Féltékeny magukra; legutóbbi gyűlésünkön kijelentette, hogy a maguk iskolái igazán nagyon sok pénzünket nyelik el . . .

— Anquetin?

— Az, ő maga. A maguk iskolái ellenében előhozakodott a kis feministák iskolájával, a mely beéri maga-magával, a mely nem kér semmit sem a kerülettől, sem az államtól. Elhinné-e, hogy lemondottak a községtanács hányadáról, mely a paktum értelmében a díjak és a szükséglet számára jutna nekik? . . .

— Csakugyan? — mondotta Minot elgondolkozva — Ezt tették volna? Ugyan gazdagok azok a nők! Adják az ártatlanokat . . . Óh, ugyan értették módját, hogy megkaparintsák Sainte-Parade-ot.

— De hiszen a maga barátnője valamennyi! — jegyezte meg Quignonnet.

Az abbé dühösen eregetve a füstöt, dünyögte.

— Az én barátnőim? Az ám, birkák! Csak azon az eszük örökké, hogy póráz nélkül jár hassanak, akár a felnőttek, pedig a gyakorlati élet dolgaiban olyan tudatlanok, mint valami zárdai növendékleány. Azt hiszik, hogy tökfilkó vagyok. Próbálkoznak, hogy megkörnyékezzenek hizelkedéssel, udvarlással, de becsapják az ajtót rögtön, mihelyt az iskola dolgaiba szeretnék beletekinteni . . . Én bizony nem szólok egyet sem. De tisztán látok azért. A ki nincsen velünk, ellenünk van. Hamis váltógyáros, tudja, ki mondta ezt?

Azzal rácsapott az alpolgármester sovány térdére, hogy Quignonnet nagyot szökött és elfintoritotta az arcját.

— Nem tudja? No hát a mesterem, mi Urunk Jézus Krisztus.

Csend volt egy pillanatig.

Azután alamuszi módon kérdezte Minot:

— Mondja csak, jóban vannak maguk a városházán a kis feministákkal?

— Ugy látszik, Duramberty pártjukat fogja. Tudja, mi hír jár róla?

— Hír jár, hír jár! . . . Ott az igazság, hogy Duramberty éppen úgy rá van szedve, mint jó magam . . . De még ha boldogulna is a szép leánynyal — hiszen tudja, melyikkel? — akkor sem bocsátának az iskolába.

— Hm! — kezdte rá Quignonnet. — Ingyen adta telkét, ösztöndíjat alapított . . . Nem az az ember ő, a ki az ablakon veti ki pénzét. Egy

idő óta úgy gondolom, nem ez lehet még sem mindaz, a mi közte és a nők között történik.

Elhallgatott, mert szerette volna, ha az abbé faggatja vala. De az abbé tette, mintha nem érdeklődnék a kérdés iránt. Eldobta cigarettája csutakját és fölkel:

— Vizontlátásig! — mondotta hanyagul.

— Sietős a dolga?

— A Jézus szent véréről nevezett apáczáknál van dolgom. Terjeszkedni szándékozunk, más telket akarunk vásárolni, vagy tárgyalásba bocsátkozni a szomszédokkal . . . Szóval rengeteg terveket forgatunk . . . Vizontlátásig!

Quignonnet visszatartotta szőrös kezénél fogva, melyet az abbé eléje tartott.

— Várjon . . . várjon hát . . . Mit is beszél az ur? . . . A testvérek terjeszkedni készülnek? . . . Egy szót sem szóltak róla . . . Csak nem maguk akarják tán elintézni a dolgot? . . .

— Nem hinném! — felelte Minot.

És lassu lépéssel megindult a városháza felé.

— Van ügynökük? — faggatta az alpolgármester.

— Nincsen. Tőlem kértek tanácsot. A vizontlátásig!

Quignonnet megfogta kezével az abbé karját, úgy kényszerítette, hogy megálljon.

— Remélem, nem ajánl nekik más közvetítőt, mint engem!

— Én nem ajánlok senkit. Nem az én dolgom. Jegyezze meg, barátom, nincsen annál veszedelmesebb, mintha apáczáknak tanácsol az ember.

— No lám . . . abbé, — folytatta az alpolgármester — hiszen nem komolyan mondja. Számítok önre. Csak úgy, mint a hogy iskolái dolgában meg, jól tudja, ön is számíthat reám.

Minot abbé arcza a vásárt csapni készülő gazda egyidőben együgyü és ravasz kifejezését öltötte.

Oh, — mondotta — alkalmasint nincsen is a testvéreknek szükségük senkire . . . Én csak annyit tudok, hogy hatalmas dologról van szó. Százötvenezer frankról, hogy sokat ne mondjak.

— Százötvenezer! . . . — ismételte Quignonnet, izgatottságában akadozva. — Keritse meg nekem, kedves kis Jean-François . . . Szavatok érte, hogy az apáczái meg nem rövidülnek semmi tekintetben s a perselyeiről sem feledkezem meg. A miket az imént mondtam, tréfa volt csak az; higgye el, hogy szívvél-lélekkel az öné vagyok . . . Rendben a dolog?

Azon való iparkodtában, hogy kicsikarja a pap beleegyezését, kissé hangosan beszélt.

Minot nem felelt, hanem az alpolgármester szobája küszöbe felé hunyorított, a hova épp az imént értek el ők maguk is . . . Quignonnet fölvetette szemét s egyszerre elhallgatott, mikor észrevette, hogy egy ember áll tulajdon asztala előtt, ráhajlik írásaira és ujjával kotorász közöttük.

Duramberty Jude volt; kalap a fején, egyik keztyüs kezében a botja . . . Quignonnet és Minot lépteinek zajára, a kik fölmentek az előszoba két lépcsőjén, megfordult. Színes arcza a fekete bajuszszal s állán a kis fekete kecske-

körömmel, holott sűrű haja szürkülésnek indult, teljes világitásban tünt föl; sötét szeme a két embert vizsgálta. Feléjük ment.

— Jó napot, Quignonnet . . . Jó napot, abbé ur.

Levette magas alakú kalapját s rátette az íróasztalra. Az abbé s a tisztviselő szívesen köszöntötték.

— Megbocsásson, Quignonnet, hogy betörtem szobájába. Bonnault azt mondta, hogy itt van.

— Ugy van, Jude ur, tisztára ugy. De otthon van itt is. Friss levegőt szívtunk volt éppen az abbéval a kertben. Minek köszönjem a szerencsét? . . .

— Megmondom. Van egy percnyi ideje?

— Persze, hogy van, a mennyi csak tetszik, Jude ur . . . Tessék helyet foglalni.

— Én majd megyek! — adta értésükre Minot abbé, azzal az ajtónak indult.

— Nincsen terhünkre, abbé ur, — állította meg Duramberty — ellenkezőleg . . . Hátha hasznos utbaigazítást is adhat.

Duramberty a pamlagra ült, az abbé egy székre, Quignonnet pedig íróasztala előtt foglalt helyet ismét.

Néhány pillanatig csendben voltak s a gyáros ezenközben ránczba vonva szemöldökét, ugy látszott, fontolgatja, mit mondjon. Hallgatói tisztelettudóan vártak, a mig megszólal majd.

— Ma reggel Frédal és Ribautné látogatott meg. Mind a ketten meglehetősen elégedetlenek és nyugtalanok.

— Miért? — kérdezte Quignonnet.

— Mert a beiratás eredménye nem igen ígérkezik kedvezőnek. Frédal csak három növendéket veszít, de Ribautné, azonfelül, hogy nem akadt új jelentkezője, tizenegy növendéket. És tudja, hova mennek mindannyian?

— Hát a magániskolákba! — felelt meg rá az alpolgármester, az abbére nézve.

— Hm! — sóhajtott az abbé — Bizony nem olyan fényes már a mi beiratásainknak eredménye! . . .

— A ki otthagyja Ribautnét, mind a Pirnitz-Heurteau-ék iskolájába megy. Érthetetlen népszerűsége van ennek az iskolának . . . Pedig az igazgatóság mindenféle akadálylyal nehezíti a belépést, visszautasítja ezt is, azt is. De a kereslet azért mindegyre gyarapszik. Tetszik a népnek az iskola.

— Isten tudja, miért? — jegyezte meg az abbé. — A tanítási tervük nem hasonlít semmi tantervhez; rendszeres tanítás nincsen ott; még egyik növendékük sem kapott bizonyítványt tanulmányairól.

— Igen . . . vizsgálat ott nem járja, — hagyta helyben Quignonnet — már ez a rendszerük. Azt csak értem, hogy a növendékek jobban szeretik ezt; de a szülők?

— Az ujság csábitja őket. Az a gondolat, hogy a gyermekek hármásával vásárolni járnak a piros övvel és a fekete kázmir-ruhában; hogy zöld dobozt kötve derekukra, pillangót hajszolnak a mezőn. Tudom is én? — dörmögte Minot.

— Mint az iskolaszék tagjához fordultak önhöz Frédal meg Ribautné?

— Frédal igen; — felelte Duramberty — a mi Ribautnét illeti, ő jelentést készült a miniszterium elé terjeszteni a helyzetről, melybe az új konkurrenzia juttatta s minthogy azt hitte, hogy pártfogójuk volnék a kis feministáknak, azért jött, hogy előre bocsánatot kérjen s megtudakolja, ha ellene dolgozom-e majd.

Quignonnet nem szólt semmit. Minot kis vártatva folytatta a kérdezősködést:

— On, ugy-e bár, érdeklődik a Pirnitzék iskolája iránt?

Az a jámbor és együgyű kifejezés ült megint az abbé arczára, a melyet akkor szokott az öltetni, ha veszedelmes kérdésekkel készült próbálkozni.

— Hogy én? — mondotta Duramberty — Nem inkább, mint a negyednek bármelyik más vállalata iránt. Különben ezek a nők nem igen biztatják a jóakaratot. Kissé tulságosan nagy a bizalmuk maga-magukban.

— A tanfelügyelő is azt panaszolja! — toldotta Quignonnet hamarosan.

— Én pedig — mondotta az abbé, szét-hajtva széles szegélyű zsebkendőjét — én azt mondom, hogy birkák azok a nők mind... Ha nem támogatnák őket a Sainte-Parade kisasszony milliói, nem sokáig állna az iskola.

És zajosan fujta az orrát.

Duramberty elmosolyodott:

— Milliói?... Láttátán Sainte-Parade kisasszony millióit?

— Óh, a mi azt illeti, tanácsos ur, Sainte-Parade-nek van pénze bőven. Már Saint-François-Xaver-ben ismertem; sőt éppen én

voltam a gyóntatója. Akkortájt nagyon egészséges leány volt; még akkor nem került volt a Pirnitz-csoport kezébe; de gazdagnak azért gazdag.

— Csakhogy spekulál! — jegyezte meg Duramberty.

— Megkettőzte vagyonát az értékpapirokkal, a melyeket Michel vásároltatott vele.

— Ugy van. Michel jó tanácsokkal szolgált neki. De a kisasszony belekóstolt a spekulációba; az iskola költségei rengeteg nagyok; az idén hatvan növendéket vesz föl. Sikerült megtudnom ennyit annak a nőnek révén, a ki leginkább hozzáférhető közülök.

— Pirnitz kisasszonyt érti?

— Nem, Heurteau kisasszonyt, a volt népiskolai tanítónőt. Azt állítja, hogy évenként és fejenként ötszáz frankba kerül egy-egy növendék... Sainte-Parade kisasszony elég gazdag arra, hogy az iskolát mai terjedelmében fenntartsa, de hogy a terjeszkedést győzze, a melyről álmodozik, arra nem. Spekulált és spekulálni fog. És Michel egyszer csak elmerül majd...

Duramberty Jude nem fejezte be mondatát.

Kis ideig szivarját rágta még.

Minot és Quignonnet nem szóltak, kíváncsian várták, hova lyukad majd ki a kerület legbefolyásosabb embere azon a téren, a melyen beszéd közben mindig tartózkodóan szokott különben viselkedni.

— Nem kellemesek nők, — folytatta a gyáros. — Segitettem őket, a mennyire csak tudtam; ha nem vagyok, soha meg nem építették volna iskolájukat; ösztöndíjat is alapítottak.

am számukra. Ingyen ajánlottam föl nekik a tulajdon művezetőimet, hogy kitanítsák őket; nem kértek belőle, azzal az ürügygyel, hogy az iskola szabályzata nem tűr a tanításban férfiakat. De hiszen ez örültség! . . . A feminizmus! . . . Mi az a feminizmus? . . . Azt csak értem, hogy a nőknek meglegyen a joguk és módjuk, hogy tisztességesen keressék meg kenyerüket, de nem kell, hogy azért a társadalom ellenségeinek álljanak.

— Ha mondom, hogy birkák! — erősgette az abbé, a kinek ez a jelző, ugy látszik, nagyon megtetszett.

— Odajutnak, — kapta fel a szót Quignonnet — hogy viselkedésükkel maguk ellen lázítják mindazokat, a kik eleinte kedveztek nekik. Az abbé például nem olyan képet vág, mintha szívében hordozná őket.

— Birkák, ha mondom, Jude ur, — ismételte Minot. — Helyénvaló az, hogy magániskolának ne legyen perselyese? Mert elvégre . . . ha állami iskolának nincsen, még azt értem . . . a képviselőház örködik rá . . . a kormány nem teheti, a mit akar, ámbár . . . végre is! . . . De ezek a nők, a kik keresztyéneknek vallják magukat és a kik be nem bocsátják magukhoz az egyház szolgáját? Azt beszélük, hogy most már éppen protestánsokat, zsidókat is befogadnak az intézetbe. Megmondjam-e, micsodák az ilyen feministák?

— Bolondok! — mondta rá Quignonnet. — Ha meggondolom, hogy Sainte-Parade az olyan Michel-félékre bizza papírjait! . . .

— Anarkisták! — kezdte újra Minot — De veszedelmesebbek a bombával dolgozó anarkistáknál is, mert a növendékek, a kiket fölnevelnek, külön dolgokat forgatnak majd föl, mint egy-egy boulevardi házat . . . Felforgatják a házasságot, a családot, az egész társadalmat. Anarkista-iskola ez! . . . Majd meglátjuk! És az ön kötelessége volna, az öné, a ki vezetője ennek a kerületnek, hogy vagy becsukassa ezt a boltot, vagy maga vegye kezébe vezetését.

— Ugy van, abbé! — helyeselte Quignonnet.

De Duramberty Jude fejét csóválta:

— Becsukatni egy iskolát, átvenni igazgatását... Könnyebb azt elmondani, mint megtenni. Mert először is: törvényes módon nem tehetnök. De, ha sikerülne is fondorlattal, magunkra szabadítanók az iskola hiveit, a növendékek szüleit.

— De azok javarészt árva gyermekek.

— Dehogy. Az első tanfolyamban nagyon sokan voltak, tagadhatatlan. De a kik jövő esztendőre lépnek be, azoknak apjuk is, anyjuk is lesz.

— Hát akkor mittevők legyünk? — kérdezte Quignonnet. — Csak nem türhetjük, hogy ezek miatt a külöködők miatt néptelenekké váljanak a városi iskolák.

— Van okom hinnem, — mondotta Duramberty — hogy nem sokára pénzbeli zavarai lesznek. Meg is lehetne tudni arról egyet-mást. Kisértse meg, Quignonnet, nem tudhatná-e meg, miféle értékekkel dolgozik Michel mostanában. Azt mondják, hogy valami amerikai gabona-

kartell dolgában kockáztatott meg nagyobb összegeket.

— Meg fogom tudni.

— De most már nekünk is meg kellene mozdulnunk, magunknak is védelmi sorba kellene állnunk iskoláink érdekében... Van önnek lapja, abbé ur?

— Van. A *Saint-Charlesi Hetilap*. Aféle kis zuglap. De azért belé lehetne dugni egy-két cikket, a melyet azután átvennének a nagy lapok...

— Cikkeket az iskoláinkról?

— Inkább az ő iskolájukról. Régen megkezdtem volna már a *Hetilap*-ban, ha attól nem tartok, hogy Jude urnak nem lesz inyére... Bizza csak rám. De meg azután nem csak cikket írhat az ember, hanem beszélhet is.

— Beszélhet?

— Persze... már barát a baráttal. Elmondani, ki-kinek mi a nézete arról az iskoláról... irányáról... Tudok én nem egy olyan apró tőkést Saint-Charlesban, a ki nem is sejti, hogy anarchista-telep virágzik a negyedben.

— És kozmopolita-telep! — toldotta Quignonnet. — Jött-ment valamennyi. Van közöttük román, irlandi, angol, tudom is én miféle?...

— Nagyon igaz! — mondá az abbé. — Hazaelenes és társadalomellenes iskola ez. No lám, meg van már a czime is cikkemnek, a mit a *Hetilapba* írok — tette hozzá, magával beszélve — »Egy hazán és társadalmon kívül álló iskola. Egy állítólagos feminista kísérlet.« Oh a feminizmus!... Majd beszélek róla a vallástani órán, a mamák jelenlétében. Tudom, alájuk fütök.

Duramberty és Quignonnet elmosolyodtak.

— Egyre megy! — fejezte be mondanivalóját az abbé; fölkel s reverendája ujjával keféltette kalapját. — Van a bolondok programjában nem egy olyan dolog, a mibe beleköthet az ember... Igaz! itt az ideje, hogy induljak. Háromnegyed órája várnak már Jézus szentvéreék.

Azzal bucsuzkodott.

— Viszontlátásig, abbé! — szólt utána Duramberty.

Quignonnet elkísérte az ajtóig, úgy sugta oda:

— Rendben a dolog, ugy-e? ... Számítok önre.

*

Az alpolgármester és Duramberty elbeszélgettek még egy ideig a városi ügyekről.

Quignonnet azután becsapta a lajstromokat, rendbe rakott mindent s lakásáig kísérte a gyárost.

— Mondja csak, Quignonnet, ismeri-e ön azt a Michelt? — kérdezte Duramberty.

— Volt vele dolgunk kétszer-háromszor. Értelmes ember, de valami hibája kell, hogy legyen, mert noha sokat keres, mégsem gazdagszik meg. Van egy... egy részestársa, valami Levallois nevű jegyző, a kinek meglehetősen rossz a híre... Tavaly híre ment, hogy a jegyző megszökött; nem volt ugyan igaz, de a kiknek pénzük van nála, kegyetlenül megijedtek.

— Beszéltem vele egyszer, — mondta Duramberty — a mikor először láttam Sainte-

Parade kisasszonyt, hogy megfogalmazzuk telkem eladási szerződését... Ugy tetszett akkor, hogy ravasz és gyáva ember...

— Az olyanok gyávasága az, a kik félnek a czélzásoktól, a melyek iratrekeszükre vonatkozhatnak.

— Nos én akkorjában kivallattam belőle, miféle módon kezeli Sainte-Parade papirjait... Lehetetlen volt szabálytalanságot fedeznem föl. Ellenben örült vakmerőséget igen. Óh, de Sainte-Parade szépen megmenekült.

— Sainte-Parade-dal szemben becsületes volt mindig. Ez az, a mi megfejthetetlen.

A két férfi a rue des Vergers-be fordult.

A gyár kapujáig néhány lépés volt az ut mindössze.

Mikor odaértek, két kis feminista jött ki a szomszédos iskolából.

— Csinosak — dörmögte Quignonnet.

— Azok volnának. Kemény vetélytársai lesznek ezek a férfiaknak, ha majd mint rajzolók, zománczozók, nyomdászok és egyéb ilyenek kerülnek ki...

Elgondolkozva folytatta azután Duramberty:

— A férfiember meg sem tud már élni... Bűnös dolog a feminizmus; megkettőzi a jelöltek számát, de nem kettőzi meg az állások számát. Megsokszorozása ez a nyomoruságnak.

— Eh! — felelte Quignonnet. — Nők a férfiak vetélytársai!... Ebben én nem hiszek. Örökké hátramoszditók lesznek ők... Hiszen kétségtelenül ön is látja a gyárban, Jude

ur . . . Egyazon műhelyben a férfi munkájának legföljebb háromnegyed részét végzi el a nő.

— A mai nő . . . De a holnap női, a kiket másképpen nevelnek, a k két gyermekkoruktól fogva hozzáedzenek a küzdelemhez, mint ezeket a kis piros öveseket . . . Ki tudhatná azt, miféle eredménnyel dolgoznak majd? A két Sûrier mindegyike egy-egy igen jó munkásommal ér föl.

— Akkor — mondotta Quignonnet, lehorasztva fejét — annál rosszabb a nőkre nézve. Abban a perczben, melyben a nők belealkalmatlankodnak a férfiak mesterségébe, a férfiak kiverik őket. Tiszta sor.

— Igaza van, — hagyta helyben Duramberty. — A legfontosabb fegyver, melylyel a férfiakkal vetélkedő és a férfiak iránt ellenséges nőket föl kellene szerelni: a férfiakéval egyenlő izmok volnának . . .

Kezet szoritottak és elváltak.

De Quignonnet alig távolodott el még néhány lépésnyire a rue des Vergers-ben, a mikor Duramberty nevéen szólította, azután hozzácsatlakozott újra.

— Mondja, Quignonnet, — kérdezte tőle, vállára tévén kezét — hallott-e róla, hogy Remblart képviselőt szélhüvés érte volna?

— Hallottam. Duvert mondta el ma reggel. Megerősítette azután egyik számtisztet, a ki szemközt lakik vele egy Delormel-utczai házban. Mult pénteken ebéd közben érte a roham, a hosszú képviselőházi ülés után, a melyen maga is beszélt. Most jobban van már. Fenn jár, de ki nem megy még hazulról,

— Szó sem esett róla az ujságokban.

— Csakugyan. A család nem akarja, hogy hire menjen . . . Fél, hogy a legközelebbi választáson kiaknázzák majd ellene ezt a körülményt. De az orvosnak, a kit Duvert birt szóra, az a véleménye, hogy Remblart nem soká győzi már. Mulatságos dolog volna megfigyelni mostanában Anquetint.

— Csakugyan?

— Anquetinnek már most is az utód miatt fáj a feje . . . A mint hirét vette a balesetnek, azonnal értesüléseket gyűjtött Remblartról . . . A család kitette szürét . . . Sejtették, hogy halottat szimatol.

Duramberty elnevette magát.

— Lássá, Jude ur, — folytatta Quignonnet — nem kívánok én rosszat annak a szegény Remblartnak, de bizonyos, hogy halála nem volna nagy veszteség a kerületnek.

— Remblart fáradt. Nem olyan mozgékony már.

— Olyan emberre volna szükségünk, a minő ön, a ki olyan vezetője lenne Saint-Charles ügyeinek és szükségleteinek . . .

— Rólam nincsen szó, Quignonnet!

— De megbocsásson, Jude ur . . . ebben a perczen mindenfelé önről van szó, jóllehet, szándékairól senki sem tud . . . Azt mondják mindenfelé, hogy Remblart utódjául kellene jelentkeznie. Saint-Charles meg sem mozdul, holott valahány más külsővárosa van Párisnak, mind fejlődik, halad. Elég volna az olyan erélyes ember, mint ön, hogy megmozduljon.

— Nagyon el vagyok foglalva, — jegyezte meg Duramberty egykedvű mosolylyal. — Anquetin kitünően megállja majd helyét.

— Anquetin? No már azt én nem mondom. Anquetin nagyon derék, nagyon tisztességes ember, dolgos is . . . Csakhogy tehetsége nem arányos ambíciójával. Polgármesternek beválik, mert polgármesternek lenni nem nagy sor! De mint képviselő, annyit sem érne, akár Remblart.

— Eh! Remblart él még, ráérünk azon törni a fejünket, ki lesz utódja.

A két férfi a gyár kapujához ért.

— Viszontlátásig, Quignonnet! — bucsuzott a gyáros.

— Jó mulatást, Jude ur! — köszöntötte Quignonnet.

Duramberty felnyitott egy kis oldalsó ajtót, a melyhez kulcsa volt és belépett a gyár udvarába.

Az ötszögű, apró kövekkel kirakott udvar, mely a rue des Vergerst szegélyezte, középfal választotta el az iskola játszóterétől. Ebben a perczen teljesen pusztá volt a játszótér.

Duramberty gyorsan ment át az udvaron, sietett föl a lépcsőn s belépett szobájába, melynek ablakai a szomszédos épületre szolgáltak.

Az ablaknak támaszkodva kémlelte tekintete az iskola udvarát.

Egy fekete ruhás, piros öves leányka az öt órai étkezésre csengetett éppen. A növendékek jókedvű zajongással özönlöttek ki; az uzsonnát elosztották közöttük, majd lánczczá alakult a gyermekhad, melynek az egyik tanítónő, egy

redős arczu, fiatal, veres haju nő volt a vezetője, a ki, noha a melegség nyomasztó volt még, rendkívül élénken vezette a játékot: Soubize Geneviève volt . . .

A gyáros soká elnézte a jókedvű hercezhurczát. Minthogy szemtanu nem látta, nem volt ezuttal óvatos: levetette tekintélyt adó gunyos arczkifejezését. Gondban merültnek, idegesnek látszott. Dolgozóasztalának indult és állva merült gondolataiba . . .

Épp azon a helyen történt, két esztendővel ezelőtt, sajtáságos találkozója volt Sûrier Fridával, mely után a fiatal leány otthagyta a gyárat, elvivén magával hugát is, hogy soha vissza ne térjenek többé.

Majd egy esztendeje ott lakik néhány lépésnyire tőle, egy fal választja el mindössze a két udvart és bár makacsul igyekezett üzleti ügyek czimén is megujítani vele az összeköttetést, a leány kisiklott előle mindig: majd Heurteau kisasszonyt, majd Pirnitzet toltta maga elé fedezetnek . . . Még csak nem is beszélhetett vele azóta . . .

A bírás vágya nem hagyta nyugton; egyéb módokat keresett, melyekkel megtörhesse ezt az ellentállást, a mely különködésnek tetszett neki, a ki megszokta, hogy akaratát arra is ráerősokolja, a ki nem függött tőle . . .

— Majd meglátjuk! — dörmögte. — Nagyon is türelmes voltam.

Minthogy azonban érezte, hogy vágyát egyelőre ki nem elégitheti még, erőltette, hogy egyebekre gondoljon: a beteg Remblartra, a hitelét veszített Anquetinre, az új munka-

kört felölelő jövedőre, a mely nemsokára megnyilik számára ; számára, a ki immár tülontul gazdag, jóllakott az üzlettel, messzebbható munkálkodásra és hatalomra vágyik, mint a mekkora a gyár falai között telik, munkakörre, a mely tulterjed ennek a hátmögi külvárosnak határain.

III.

Hét válogatott nőből telt ki az, a mit Sainte-Parade kisasszony, az alapító, törzskarának nevezett.

Maga Sainte-Parade kisasszony eszköz volt csupán, a melyet Pirnitz Romaine, a hetek egyikének apostoli akarata mozgatott.

Pirnitz Budapesten született 1851. táján s a város egyik előkelő kereskedő családjának volt gyermeke ; finom, törékeny teremtés létére, a ki azonban csodálatos gyöngédségü csábitó erővel volt megáldva, a mely főként szeme nézésének rendkívüli mélységében székel, kora gyermekségében szövetséget kötött már Sanz Herminievel, egyik iskolatársával és életüket attól fogva azonegy ideálnak szentelték : a nő felszabadításának.

Mennyiségtan-tanítójuk, egy vén filozófus, avatta be őket s a könyvek, kiváltképpen Stuart Mill könyvei, az elmélkedés, utazások Angliában, Amerikában, a skandináv országokban, fejezték be az alakítás munkáját.

Tiszta fejü teremtések lévén mind a ketten, — Herminie-ben több volt a szervező és gyakorlati érzék, Pirnitzben több a szárnyalás, a me-

részség és ékesszólás — az olvasottakat és látottakat fokonzint határozott doktrínává olvasztották.

Társadalmunk, a melyben buján hajtanak a vén hagyományok, a férfi jobbágyává aljasítja a nőt a pénz s a szerelem segítségével.

A pénz, melyet a férfi megkeres s a melyből ellátja a nőt, azoknak a lánczoknak egyike, a melyeknél fogva bizton tartja a nőt. A szerelem, melyben a férfi győzőnek tekintetik, a nő legyőzöttnek, melyben a férfi választ, parancsol, erőszakoskodik; a szerelem, a melyben — hiába hazudoznak a költők — a nő valóssággal rabszolgasorban szenved, a másik bilincs.

Pirnitz és Sanzné meg voltak győződve róla, hogy minden nő méltóságának tartozik vele, hogy széttörje a pénz bilincset. Szükséges tehát, hogy minden nő készen legyen a maga fentartására.

A mi a szerelem bilincseinek széttörését illeti, tisztán érezte a két apostol, hogy erre örökké a kisebbség lesz csupán képes. Ha odaállithatjuk a nő elé ideálnak, hogy: váljék el a fentartó és oltalmazó férfitől, — csupán csekély számu, válogatott nő válik el a férfitől, kedves-től, vagy férjtől.

Fontos volt azonban kezére járni az ilyen válogatott lelkek fejlődésének. Mert azoknak a nőknek száma, a kik, akár akarják, akár nem, hajadonok maradnak, évről-évre gyarapodik, mivel több nő születik, mint férfi; mivel a munka és a kicsapongás korábban öli meg a férfit, mint a nőt; mivel a rettenetes

vetelkedés mindinkább habozóvá teszi a férfit, ha a család révén való tulterhelésről van szó.

Vajjon hát a nőnek, kit a társadalmi kényszer coelibatusra kárhoztat, nem akadna jobb szerepe a lemondásnál és a gyűlöletnél? Ha valóban felszabadulna a férfirabságból, nem válnék belőle a szabad nő fajaképe, papnője egy társadalomnak, melyben a régi vallásoknak nem akadnának már hívői? Nem válhatnék-e belőle tulajdon testvéreinek tanácsadója, oktattván őket s ezen az uton is kihatván a férfi erényességére? De igen, szükség van ilyen felszabadultakra az új társadalomban. Minden áron föl kell őket nevelni.

Minden feminista ujtásnak az iskolával kell kezdődnie, melyben a gyermeknő valami mesteriséget és valamely doktrinát tanul.

Pirnitz és Sanzné eszméinek első megvalósulása egy kollégium volt, a melyet hazájukban, Buda környékén alapítottak. Gyors siker volt az eredmény: a két alapító nemsokára hű szövetségesekre bízhatta művét.

Az eszmének másodszeri gyakorlati kivitele a londoni csodálatos Free College volt, a mely eleinte a Cavendish Squaron állott, 1897-ben pedig azokban a tágas épületekben helyezték el, a melyeket mai napig is elfoglal az Allan Street-en, a Kensington Road közelében.

Ez az intézet nemsokára annyira nekilendült, hogy Sanzné teljesen neki szentelte magát. Utóbb, hogy kora ránehezedett és kövér, asthmás teremtés létére, a ki nehezen mozdult, a gyakorlati szükségletek teljesen lefoglalták. Hovátovább arra szorítkozott már csak nagyratörése,

hogy független nőket neveljen, a férfinemmel szemben tudatos egyéniségű nőket: és free college-beli növendékeinek angol-szász vérmérséklete nagyban segítette ebben.

*

A mi Pirnitzet illeti, az évek száma egy morzsányival sem csökkentette meg az Eszméért való lelkesedését. Papnőket nevelni az újjáalakított, — mint ő mondá — az »Erős szüzek« társadalma számára, a kiknek nem csupán az a képességük van meg, hogy szabadjukra éljenek, de hogy felszabadítsanak és fölébreszsenek más emberi lelkeket is, — ez volt szívének állandó ideálja . . .

Herminiere hagyván a szépen boldoguló Free College vezetését, maga átkelt 1895. táján a la Manche-on, megtelepedett Párisban, tanulmányozta a feminista csoportokat, nem hogy közbük álljon maga is, hanem hogy méltó hívőket válogasson közülök. A kongresszusok és meetingek zajában kevés ilyenre akadt.

Választása elsőnek egy volt állami iskolai tanítónőt ért, az igen értelmes s a függetlenítés eszméivel telített Heurteau kisasszonyt, meg ennek egyik barátnőjét, Hespel Duyvecke-t, a ki Hazebrouck környékbéli földmivelőembereknek volt leánya s azért jött a fővárosba, hogy a tanítói mesterségre készülődjék.

Ráakadt azután Pirnitz Párisban annak a Craggs Edithnek testvérnénjére, a kivel Londonban ismerkedett meg volt methodista körökben. Craggs Daisy körülbelül negyvenesztendős ir nő volt; ifju korában résztvett hazája poli-

tikai mozgalmában; most azonban, miután az élet tanításai megérlelték eszét, csak elvben volt forradalmi érzelmü, — kenyerét különben fordítással kereste és azzal, hogy külföldi lapoknak dolgozott.

Szenvedélye volt a könyörületesség, azért magához fogadta a Gyermekmenedékhely egyik neveltjét, Soubize Geneviève-et, megrögzött alkoholisták szülők gyermekét, a ki maga is idegbajos volt. Daisy önfeláldozó gyöngédsége értelmes és életrevaló ifju teremtéssé változtatta a kényeskedő és indulatos gyermeket; anyai gondossága pedig meggyógyította. Soubize Geneviève végigjárta az orvosi egyetemet és okleveles bába lett.

Heurteau kisasszony, Hespel Duyvecke, Geneviève és Daisy voltak Pirnitz legelső ujonczai...

Az apostol ugyanekkor kereste a pénzforrást, a melyből iskolát alapithasson: egy újsághirdetés révén összeköttetésbe került Sainte-Parade kisasszonynyal, a ki menten belészerezett Pirnitzbe és terveibe. Már ez is sok volt, de még nem elég. Pirnitz körül nem volt már ott Sanz Herminie; de se Daisy, se Geneviève, Duyvecke, még Heurteau kisasszony sem váltotta testre azoknak a szövetségeseknek fajaképét, a kikre vágyódott. Nem akart addig belefogni a mübe, a mig reájuk nem akad. Csak 1896-ban vezette reájuk a véletlen szomszédság.

Szerény szobát bérelt a Sourdière-utcza 21-ik számu házában.

Közvetetlen szomszédságában egy család élt, melynek tagjai az özvegy anya és két leánya

volt. Sûrier Christine, az özvegy asszony, azzal keresett egy kis pénzt, hogy kalapokat készített egy házbeli divatárusnő számára. Frida és Lea, a két leány, — nagyon csinosak és szemmelláthatóan igen komolyak mind a ketten — Duramberty gyárában dolgoztak; Lea mint rajzoló, Frida mint a könyvviteli osztály feje.

Pirnitz igaz hivatásuk jeleit fedezte föl a két testvéren.

Sulyos csapások sora alakította az idősebbik leánynak nagy lelkét, ébresztette, gyermek létére is, lelkiismeretének és asszonyi mivoltának tudatára, ez lázította fel a rabszolgasors ellen, melyet a férfi erőszakol a nőre; és Frida azután a maga képére alakította hugának lágy, hajlithatóbb lelkét.

A két testvér, noha egyazon nevük volt, tudta mégis, hogy nem ugyanazon apának gyermekei. Ismerték a mindennapi drámát, a mely megbecstelenítette volt tüzhelyüket: Christinet, szegény tanítónak a leányát, elcsábította s tizenkilenczéves korában anyává tette Henri d'Uzac, egy fiatal jogász-doktor. Henri apja, a ki milliomos bankár volt a Faubourg Saint-Honoréban, durva erőszakkal eltépte a köteléket s mig fiát kisegítő birónak küldetté Algirba, Christine-t ellátta hozományyal és férjhez adta Sûrier Constant-hoz, a bank egyik hivatalnokához.

Tudta a két leány, hogy édesanyjuk beleegyezett ebbe az aljasságba, sőt hogy utóbb bele is szeretett Sûrierbe, a kaczer játékosba, a kit kikezdett már az aszkór s a kinek Lea utószülött gyermeke volt.

Igen, Frida és Lea tudtak minderről a nyomoruságról: a szegények gyalázata a köztudaté; azután meg a gyűlölség óráiban maga Christine adta ki magából foszlányonkint a titkait.

Frida, bár gyermek volt, de korán érett éleslátásával utálta a befurakodottat, a ki nevelőapja volt. Gyermekes lelkiismerete megbocsáthatónak ítélte édesanyja hibáját; de meg nem bocsátotta a vásárt, a mely súlyosabbá tette a hibát; főként azon indult föl, hogy édesanyja szeretni tudta Sûrier-t, hogy térdére ült, hogy ajkát nyujtotta neki . . .

Mikor azután Sûrier meghalt, rajta volt, hogy megtisztítsa a bemocskolt tüzhelyet. Vad féltékenységgel őrizte édesanyja becsületét és huga ártatlanságát. A szerelem és házasság, néma és fájdalmas gyermekora idején, a gyalázat kettős forrásának tetszett neki: kétségtelenül zavaros, esztelen képzelődés, de a mely olyan mélyre és olyan erősen vésődött bele, hogy utóbb semmi ki nem tudta törölni belőle.

Az özvegy Christine-hez soha férfi nem közeledhetett. A mi Leát illeti, ő Fridával egyetemben el volt határozva, hogy soha férjhez nem megy: a két testvér örökké egymás mellett, örökké egymásért fog élni...

Pirnitz feltárta előttük az eszményt, a mely felé igyekeztek, jóllehet nem ismerték: azt az eszményt, hogy ne csupán a maguk védelmének éljenek, de hogy megvédelmezzék a férfi ellen számtalan testvérüket, a kik nem olyan erősek, mint ők, hogy megoltalmazzák a ki nem választottak gyöngelkü nyáját . . .

Mikor az apostol ilyenformán beavatta volna őket terveibe, Sainte-Parade kisasszony pedig kalauzolójokul szegődött, kivették ők is részüket a társadalmi mű gyermekkorából; sőt éppen Frida volt az, a ki a Duramberty gyárával szomszédos telket kiszemelte és a kiszerecsésen dülőre is vitte a tárgyalásokat.

Ezenközben Christine halála minden gyermeki kötelességtől fölmentette a két testvért; Duramberty Jude-nek az a különös kísérlete, mikor sértő hidegvérrel ajánlotta Fridának, hogy egyesitenék azt, a mit ő szabadságuk fölöslegének nevezett, Leával egyetemben elüzte a gyárból Fridát.

Ettől fogva a műnek szentelték magukat testestől-lelkes-től. Pirnitz Londonba küldte őket; Leát, hogy az angol diszitő-ipart tanulmányozza Clariss and Sons-ék nagy gyárában, a melyben Edith is dolgozott, Craggs Daisynek huga; ilyenformán nagyobb avatottsággal vezethesse majd az iskola ipari rajz-tanfolyamát. Frida pedig a gazdálkodásnak adta magát, segítette Sanznét, a ki tulságosan el volt halmozva munkával, azóta, hogy a Free College, áthelyezkedvén az Allan Streetre, kibővítettett.

Pirnitz úgy vélte, hogy egyéb hatása is lesz még Londonnak két tanítványára: valóra váltottan, élően látják ott a gyakorlatian működő feminista szövetségeket: például a Free Colleget, vagy Edith Wesley-klubját. Rá is akadtak ott mindenre, de még egyebekre is, a miket Pirnitz előre nem látott volt: London lett felavatásuknak első állomása . . .

*

Ki fogja elemeikre bontani a lelkek kölcsönös vonzódásának törvényeit, a melyek csalhatatlanabbak, mint a tétlen világokéi? . . . Ha meglepőnek valljuk, a mikor lények, kiknek az a rendeltetésük, hogy nagy hatást tegyenek egymásra, ha az ilyen lények összetalálkoznak, nem azért van-e ez csak, mert nem tudunk, mert megfélekedzünk a hiábavaló találkozások, a viszonthatás hiján kárbaveszett erők határtalanul nagyobb mennyiségéről? . . .

Tessék elképzelni nyugati Finnország egyik félreeső városában egy tanár otthonát: a férjet, a kinek Ebner a neve, feleségét, Tinkát, a két, öt és hat esztendőös leánykát, Carolát és Idát.

Tinka bátyja, Ortsen György, velük él és György, meg Tinka szellemi egysége olyan erős, hogy nem a férj, hanem a testvér igazi lelki társa az ifju nőnek. Soha el nem hagyták egymást; ugyanaz a művészi izlés, ugyanazok az álmok, ugyanazok az olvasmányok, közös emlékek, érzések és vágyak kincstárát gyűjtötték bennük halomra.

Egyszer azután fölfedezik György és Tinka, hogy Ebner tanárnak, minekelőtte megnősült volna, leánygyermeke volt egy szegény cselédleány révén. A cseléd meghalt; a leányka, a ki nem ismeri igazi atyját, dajkaságban van egy szomszédos városban.

Tinka és György elszörnyűködnek, sürgetik Ebner, hogy ismerje el magáénak a gyermeket, nevelje föl testvéreivel együtt. És minthogy a tanár, félénk ember létére, a ki megijed a közvéleménytől, habozik, vonakodik: ezen a

bűnös gyávaságon olyan utálat fogja el Tinkát, hogy menten kiábrándul férjéből, a tüzhelyből és a gyermekekből is, a kik a fődéltől fosztanak meg egy elhagyottat . . . A skandináv lélek, a hogyan az észak irodalma feltárta azt előttünk, képes a lelkiismeret ilyen forradalmaira, a melyek ámulatba ejtik hagyományos erkölcsök-alakította lelkünket és hitetlen, vagy szánakozó mosolyt fakasztanak ajkunkon.

De mit törődtek a hagyományos erkölcs kétségeivel és részvétével az olyan erős lelkek, mint György és Tinka?

Kopenhágába vonultak vissza.

György, a ki szép volt, akár Odhin paradicsomának valamelyik hőse, de gyermekkori torokbaja óta gyenge egészségü, festeni és zongorázni tanított: mindenféle művészet dolgában csodálatosan megáldott amatőr volt.

Tinka, igénytelen nő létére, az irással próbálkozott, hogy így keresse meg kenyerét. Az első történet, a melyet elbeszélt, a maga története volt, lelkiismeretének drámája, megválása a hitvesi háztól.

És történt, hogy ez az igazsággal és szenvedéssel teljes könyv, a melyet egy művész-gyermek irt, hirtelen eltöltötte a skandináv világot új voltával és fényével. Tinka, mint hajdan Byron a Childe Harold megjelenése után való napon, arra ébredt, hogy híres valaki . . .

Nem törődött ugyan a dicsőséggel, de beleszeretvén művészetébe, melyet a szükség tárt föl előtte, nyomban munkába kezdett s megirt egy más könyvet, a melynek czime *Sergius* és *Hilda* lett.

A nő felszabadulásának kérdését tárgyalta benne ezuttal; tárgya egy szabad házasság volt, azok közül az északi országokban éppenséggel nem ritka (tanu reá a hires Kovalevszkij Szónyáé) misztikus házasságok közül való, a melyekben két ember lelke, gyöngédsége, szelleme kél egybe, de a melyből kiküszöböltetik a testi egyesülésnek még a gondolata is . . .

Javában dolgozott a könyvön, a mikor György egészségi állapota nyugtalanítani kezdé. Kopenhága éghajlata nem vált javára. Aggódásban valamelyik nagyváros orvosaitól akart tanácsot kérni, azért Londonba utazott.

Sanzné Tinka első könyvének megjelenése után bámulatát fejezte ki levélben. György és Tinka hozzá fordultak; ő volt az, a ki kényelmes és kellemes lakást keresett számukra Picadilly egyik butorozott házában, — az Apple-Tree-Yardon 3. szám alatt.

*

Nagyon természetes, hogy mikor Pirnitz értesítette Sanznét, ez ugyanazt az apple-tree-yardi házat ajánlotta Fridának és Leának is, a midőn Londonba jöttek . . . A két testvér ilyformán megismerkedett Györggyel és Tinkával.

Ki ne sejtette volna előre, hogy az ilyen lelkeknek hatalmas kölcsönös hatásuk lesz egymásra? . . . Tinkában és Györgyben az erkölcsi eszménynek addig nem is sejtett képviselőit látták Lea és Frida. Hogy ugy mondjuk, anyag nélkül valóknak tetszettek neki.

György nem sokára úgy bánt velük, mintha testvérei lettek volna; a leányok, a kik alapjában véve borzadtak a férfinak nővel való érintkezésétől, első ízben kerültek szembe egy rendkívüli lényvel: a tiszta férfival.

Ők meg viszont a párisi nők kecsességével, összehangzó, elegáns és meleg lényükkel, a mely latin fajuk öröksége, szenvedélyes csodálatot keltettek Györgyben és Tinkában . . . És a misztikus frigyekről szőtt álmok, melyekben a férj választott testvérként szerepel csak — s melyeket Tinka könyvének olvasása élesztett, elragadta, andalítón izgatta egyre szűkebb körre szorító életüket.

Fridának és Leának ez az álma György alakjában öltött testet; de valóra csak Leára nézve vált az álom.

Frida nagy lelke eltemette fájdalmát és ez az emberfölötti győzelem, a melyet magamagán ült, végképpen megszilárdította . . .

Leára, Györgynek választott testvéreére egyéb, gyötrelmesebb szenvedések várakoztak. Miután négy hónapig voltak misztikus jegyesek s igazi eszményi álmodt, a valóságra ébredt Lea: szerette Györgyöt, de nem úgy, a hogyan a testvér szeret, hanem mint a hogy a hitves. Ajkuknak első érintkezése, a magafeladás lázában, eltépte a fátyolt, melybe az elkerülhetetlen emberi szerelem elburkolódzott előlük.

Lea magánkívül szakította ki magát György karjából s könyörögve kérte Fridát, hogy mentse meg magamagától.

A két testvér erre ott hagyva Londont és az Ortseneket, sietve visszatért Párisba, hogy Pirnitz árnyékában keressen oltalmat.

— Most már igazi apostolok önök!... — mondá nekik Romaine, karjaiba szoritva őket. — A fájdalom fölszabadította önöket!

*

Egy esztendőnél nagyobb idő telt el ezóta a válság óta akkoráig, mikor a nagy mű sikere révén feltámadt ellenségek szövetkezni kezdtek . . .

Termékeny esztendő volt: az iskolát megépítették, berendezték, felavatták; tizenkét hónap elég idő volt arra, hogy kedvükre alakítsanak át vagy harmincz növendéket, a kik alkalmasaknak látszottak arra, hogy részt vegyenek az ipari oktatásban, a mely mesterségre tanítja őket és az erkölcsi oktatásban, mely a feminista tanítást vési fejükbe; számuk a legközelebbi beiráson kétségtelenül megkétszereződik. Ugy látszott, ugyanaz a buzgalom, ugyanaz a jövőben való bizalom lelkesítette a hét nőt, a ki vezette és oktatta a harmincz növendéket.

De az átható tekintet, a mely megszokta már a lelkek kémlelését, elámult volna rajta, a mikor leszálván ezeknek a nőknek szivebe, vérzőnek látott volna ott nem egy rostszálat, a mely a multhoz füzte őket még nemrégiben. Ebben a latin országban — nem úgy, mint Amerikában, Skandináviában, sőt Angolország és Németország bizonyos vidékein is, a hol feminista hagyomány virágzik már — minden felszabadult nő szakit előbbi környezetével . . .

Hányszor nyomult könny Craggs Daisy és társának, Soubize Genevièvenek szemébe, a mikor titkon visszasírták a könnyörületességben töltött bohéme-kort, Ségur-avenue-beli lakásukat, a hol könyvek és vegyészeti szerszámok összevisszaságában éltek — s egy jámbor félbolond nő szolgálta őket, a kit Daisy szedett volt föl az utcán . . . Mennyire nyomasztotta őket a szinte kolostori rend, de a melyet még is elfogadtak, a melyet ők akartak! . . . Geneviève egészsége is megsinlette az új életet: ideges rohamok, a melyeket Daisy eltitkolt, gyötörték megint rettenetes éjszakákon . . .

Még Hespel Duyvecke is, a fehér husu, békés szemü, nyugodt Duyvecke is gyakran visszavisszanézett a mult felé. A mikor nemrégiben mint egyetemi hallgató a Cujas-utczában élte meg tiszta és munkás életét, megkedvelte egyik szomszédjának, valami Rémineau nevü faszobrász özvegyének kis fiát; és mióta elhelyezkedett az iskolában, bizonyos volt benne, hogy a gyöngé, nyápicz gyermek elpusztul bele, hogy hosszú időközönként láthatja csak »Vecke mamust«, mert így hívta.

Heurteau kisasszony, komoly és csendes természetü nő léte, kétségtelenül jól érezte magát az iskola és a feministák körében; csak azt kívánta, bár volna az intézet nyilvánosabb, hivatalosabb színü.

A mikor titkon egybevetette sorsát azokkal a társnőjével, a kik állami iskoláknak lettek igazgatónői, kelleetlenül türte csak Pirnitz Romaine makacosságát, melylyel ez elutasította a város és a kormány támogatását . . .

A mi Leát illeti, valahány társnője, mind tanuja lehetett, hogy tulságos buzgalommal is dolgozott az intézet boldogulásán; hogy fáradhatatlan törekvéssel adta ki minden erejét; hogy növendékei imádták, a tanítónők pedig tisztelték, mint az erős szüz mintaképét . . .

Ő maga elzárta szívét a zavaró gondolatok, az ellágyító visszaemlékezések elől . . . Es mégis hányszor érte rajt' magát, hogy a mult levegője fűrészi! . . . Hány önkéntelen álm idézte föl azt az apple-tree-yardi délutánt, menyasszonyi sétáját Györggyel a parkokban és London *suburb*-jeiben*) és mindennél inkább azt az egyetlen csókot, a mit a kocsiban váltottak egyszer este, a mely Richmondból vitte haza őket! . . .

Ingerültségében és megalázottságában ilyenkor felfortyant benne a dacz és a lázadás:

— Még is én győztem! — gondolta magában — Önként váltam meg Györgytől. Láttam azóta megint, de nem engedtem . . .

Csakugyan volt! vele találkozása Párisban, néhány hónappal azután, hogy elmenekült Londonból . . .

György Olaszországból jött meg akkortájt, a hol megkisérlette, hogy az új művészet és az új ég látványával üzze el magányos bánatát; és Leának ugy tetszett akkor, mintha megváltozott volna: férfiasabbnak látta és kevésbé tisztának; az álm rovására beleszeretett az életbe; megváltozott, mint minden barbár,

*) Külső város.

a ki valaha latin földet tapodott; Olaszország büvös hatása alatt ráakadt önmagára, mint a hogy az Éjszaknak számtalan művésze, Goethe, Shelley, Björnson Björnsterne.

György könyörögve kérte, hogy kövesse, hogy feleségévé akarja tenni s megtagadta egyben a misztikus jegyesség agyrémét. És Lea talán enged is, ha Pirnitz néhány szavával vissza nem tartja:

— Ez az ember azt állítja, hogy megváltozott, — mondta az apostol — azt állítja, hogy az élet megnyilatkozott neki . . . Nos hát, tudja meg, Lea, mi nyilatkoztatta meg neki az életet . . . Asszonyi édelgés. Uj élvezetre, uj kéjre akadt, most hát önön akarná kipróbálni. Örökös rab-szolgasággal kínálja . . .

György, a ki valótlant mondani nem tudott, nem volt képes meghazudtolni Pirnitz jövendölését. Le volt győzve ettől fogva: méltatlankodó jegyese vonakodott követni.

Azóta mi hírét sem hallotta Lea Györgynek; nevét sem ejtette ki többé . . . De lázadó gondolatai örökké csak a távollevő körül forogtak. És valóságos dühvel szentelte magát tanítói és apostoli hivatása kötelességeinek; fölemészte vele egészségét, de megnyugvást, feledést találnia azért még sem sikerült. Sőt ugy látszott, hogy az emlékek dudvája napról-napra mind sűrűbben, mind elevenebbül hajt ki. Lea rémülten látta, mint lepi el ez az ártalmas dudva a mübe vetett hitét, a lemondásra való hajlandóságát, sőt Pirnitzbe vetett bizalmát is, — szívének minden ép hajtását. . .

A hét alapító közül csupán Pirnitz és Frida volt ment a mult emlékeitől, az ő szemük változatlanul a jövőre meredt, az eszme kibontakozására. Pirnitz más fajnak volt gyermeke; az ő fájának már előző nemzedékeit is megszállta volt a nő felszabadításának vágya. Frida kivételes virágszál volt, a mely francia földben bocsájtott indát és szökött szárba s a talajnak mostohasága és a viszontagságok ojtottak belé erőt . . . Ők ketten tették ki a műnek igazi izomzatát; és ha a műnek, a melyet kívülről ellenség fenyeget, belül pedig a bomlás gombái aknáznak alá, el is kellene enyésznie, ők elég bátraknak érezték magukat, hogy megépítsék újra másfelé . . .

IV.

Néhány nappal azután a beszélgetés után, melynek során Quignonnet, Minot abbé és Duramberty Jude kicserélték a Pirnitz Romaine művére vonatkozó nézeteiket, délelőtt tizenegy óra tájt egy bérkocsi állott meg a rue des Vergers-i iskola előtt; a kocsin az a bizonyos, disznóbőrből való utiláda, a melyet nagyon jól ismer az, a ki Angliában járt valaha.

A kapu rögtön feltárult és Pirnitznek törékeny árnyékalakja futott az utas felé, a ki akkor szállt ki éppen a bérkocsiból. A vendég természetes egy asszonyszemély volt, a kinek szabályos vonalú arczán, melyet a szürkülő szóke hajfonatok közül előtetsző háj nehékkessé tett, hajdani szépség nyomai látszottak még.

— Herminie!

— Én kicsi Romaine-om! . . .

A két nő jó ideig ölelkezve állt a küszöbön.

Mig a kapus kifizette a kocsiszt, meg levette az utiládát, Pirnitz Romaine hosszukás, átetsző kezében szorongatva Sanz Herminie vaskos és husos kezét, ezt mondá:

— Mennyire szerettem volna elébed menni az északi pályafőre! . . . De negyed tizenegyig az idősebb növendékeknek tartok előadást . . . Ugy gondoltam, nincsen jogom elmulasztani az órát a magam kedvtelése miatt. Nem veszed rossz néven, ugy-e, nem?

Sanz Herminie megszorította barátnője kezét.

— Dehogy. Hiszen tudod nagyon jól, én is azt tettem volna, a mit te.

A kapus, a ki vállán czipelte a kis sárga ládát, elébe került most a két nőnek a homokos, ákáczczal beültetett udvaron . . .

Az iskola épületei nagy ablakaikkal, faïence-diszes falaikkal s a pántok kékes árnyéklatu vasdiszítése csillogott a napfényben. Pirnitz, a ki kettejük közül a könnyedebb volt, elhagyta Sanznét, a ki kinosan tudott csak járni.

— Nagyon gyorsan jársz . . . — mondá s megállott, hogy lélekzetet szivjon, azután Romaine gyermekies vállára tevén kezét, leült az udvaron egy padra. — Te csak ma is olyan fürge vagy még, mint tizenötéves korodban . . . Bezzeg én rettenetesen vénülök.

— Hát ugy van a dolog, hogy én már már tizenötésztendős koromban is olyan voltam,

mint ma: arczom egy kis jámbor vén leány arcza volt . . .

Sanzné szemügyre vette a szomszédos épületeket.

— Nagyon szép itt minden! — mondá azután. — Nagyon jól terveztétek és vittétek ki a párisi szakiskola céljaira.

Pirnitz mosolyogva vetette ellene:

— De még sem olyan fényes, mint a Free College!

— A Free College, kérlek, arisztokrata intézet. De különben még az is tulságosan egyszerű volna szakiskolának — tulságosan »műhelyszerű«, ha azon eszmék nyomán indulna az ember, a melyek mostanában Londonban diadalmaskodnak . . . Templomokban szeretnének már tanítani . . . No de már mehetünk!

Az épületek bal szárnya felé tartottak s benyitottak az egyik házba.

Miközben a lépcsőn fölmentek, Pirnitz fölvilágosította barátnőjét:

— Szobád szomszédos az enyémmel — s hogy Sanzné minden lépcsőfokon meg-megállt, folytatta — az a kedves Sürrier Lea, az, a kivel Londonban megismerkedtél, engedte át neked. A míg velünk leszel, ő majd testvére szobáján osztozik.

— Hogy van a két szép testvér? — tudakolta Sanzné, a mikor végre fölértek a második emelet lépcsőkanyarulatára. — Jókedvűek még és sokat dolgoznak-e?

— Frida, igen. De Lea már nincsen olyan jól . . .

A kapus, a ki lerakta terhét, visszajött. A szoba küszöbén érte a két nőt. Pirnitz angolul fejezte be mondatát:

— *Lea is poorly. I am afraid of consumption.*)*

Mikor benyitottak, ujját ajkára tette s szemeivel a szomszédos szoba ajtaja felé intett.

— Az ő szobájuk, — suttogta halkan.

— Ah! — kiáltotta Sanzné s mélyet sóhajtvá, levetette magát egy karosszékre. — Hiába, már én szakítottam a lépcsővel . . . Iskolátokban, ugy látszik, nincsen felvonó . . . De azért kedves egy hely ez . . . Micsoda világosság, micsoda levegő! . . .

Pirnitz, balkezét a kandalló párkányára támasztva, mellette állt s le nem vette kedves apostolkodó társáról két szép mágneses szemét, a melyekben ragaszkodó öröm csillogott.

— Csakhogy látlak, Minnie! Csakhogy enyém vagy! Minő boldogság! Haszontalannak és tökéletlennek tetszett nekem minden, a mit tettem, a mig meg nem mutattam néked . . . Milyen könnyü és minő gyümölcsöző volna a munka, ha közel volnál hozzám!

— Gyakran gondoltam erre én is . . . — felelte Sanzné — De hát mi, munkások, nem vagyunk annyian, hogy ki-ki maga választhatná meg társát: mindenik szőlőtöke lefoglalja egyikünket. De azért Romaine, ha távol vagyok is tőled, veled vagyok akkor is mindig. Valahányszor valami kétes körülmény dolgában kell

*) Lea szenvedő. Félek, hogy elsorvad.

döntennem, reád gondolok s kérдем magamtól: Vajjon mit tenne Romaine? — És a te drága szemed olyankor megfelel kérdésekre, világossággal tölt el.

Könny nyomult föl Herminie szempillájára.

Pirnitz megcsókolta barátnője korai redőit homlokán, a szürkülő hajfonatok között.

— Gondolatban soha meg nem váltam tőled, — mondá — De ha a gondviselés úgy akarná, hogy életünk együtt érjen véget, boldog volnánk . . .

Néhány pillanatig hallgatag gondolkozott el mind a kettő.

Azután Pirnitz megrázva fejét, mintegy, hogy elűzze az álmok továbbfűzését, kérdezte:

— Meddig maradsz nálunk?

— Kevés híján egy hétig. Hiszen tudod, amolyan tapogatódzásféle ez az utazásom. Nehány Free Collegebeli növendékem fejébe vette, hogy intézetünk fiókot nyisson Párisban, hogy itt azután tökéletesithessék magukat a francia nyelvben . . . Családjaik önként felajánlják reá a szükséges pénzt; hiszen tudod, az angolok bőkezűek a nevelésügyi dolgokban. Arról van szó, hogy megfelelő helyiségre akadjunk; egyik segédünk azután berendezi majd. Ennyi az egész. Azt hiszem, öt-hat nappól kifutja?

— Keresgéltem már helyetted drágám. Délután sorra járjuk majd a házakat. Micsoda öröm, hogy veled járhatok! . . . Nagyon boldog vagyok. És hidd el, szükségem volt jelenlétedre. Mert komoly gondjaim vannak.

— Lea?

— Elsősorban ő . . . Azután egyebek . . .
ujabb fajták, a melyekről nem irtam még neked.

— Az iskola dolgában ?

— Abban.

— De a mikor mindennel olyan szépen
boldogultok !

— Boldogulunk még ma. De a holnap
már nem biztos . . . Megmagyarázom majd.

Ebben a pillanatban feltárult a szomszéd
szoba ajtaja: egy magas termetű, nyulánk, sötét
mályvaszin, egyszerű és kaczérság nélkül való
ruhába öltözött ifju leánynak árnyékalakja je-
lent meg; arcza sápadt és rajongó kifejezésű
volt, szép szeme világoskék, sűrű haja pedig
gesztenyeszin . . . Hogy meglátta Sanznét és
Pirnitzet, megállott, úgy fogta kezével az ajtó-
kilincset.

— Beljebb, Lea, — biztatta Pirnitz — ke-
rüljön beljebb . . .

— Bocsánat . . . azt hittem . . . rajzoló-
asztalomat szobámban hagytam . . .

Arczát, a mely addig szinte áttetszően fe-
hér volt, pirosság öntötte el hirtelen, rohamo-
san, a mely még a szemek lágy tisztaságát is
elhomályosította. Sanzné fölemelkedett:

— Nem ismer rám ?

— Dehogy nem, asszonyom . . . Bocsásson
meg. Annyira meglepett, hogy szobámban talál-
tam valakit. Pedig együgyűség, mert tudtam, hogy
meg fog érkezni . . . Hogy van, asszonyom ?
Frida boldog lesz, hogy viszontláthatja.

— Én is — felelte Sanzné — igazán
nagy örömmel látom viszont. Jól emlékszem
még azokra a hónapokra, melyeket a Free

College-ben töltött. Oh, bizony azóta sem akadtam olyan segítőtársra. Azért jött el hozzám állítólag, hogy megtanulja, mint kell vezetni egy iskolát. De két hétbe se telt s már jobban értett hozzá, mint magam. Minő tiszta értelmesség és micsoda szigorú lelkiismeretesség!

Lea elnézte Sanznét; a pirosság elenyészett lassan-lassan arczáról, a mely feltűnő halaványra vált megint, mint rendesen.

Azt hitte volna az ember, hogy magával beszél; mormolás volt, a mit mondott:

— Free College . . . London . . . milyen messze való mindez innen . . . és hányszor rémlik ugy, mintha tegnap lett volna. Megérkezésünk a Temzén, a szürkületben . . . Craggs Edith, a ki furcsa wesleyi öltözetében várt reánk a fresh-warfi hajóhidon s elvezetett bennünket abba a szobába, melyet ön választott számunkra az Apple-Tree-Yard-ban . . . És látogatásunk a Free Collegeben még aznap este . . . Emlékszik-e még asszonyom? . . .

— Hogyne emlékezném! — felelte Sanzné — Éppen az együttes nevelésről volt felolvasás nálunk akkor este, hogy Edith elhozta önöket hozzánk . . . Egy amerikai nő volt a felolvasó, miss . . . Hogyan is hívták?

— Miss Smithnek, — felelte Lea — Smith Ada.

— Igen, az volt . . . A felolvasás után Edith bemutatta önöket nekem s én rögtön azokra a kedves francia lányokra ismertem magukban, a kikről Pirnitz annyit irt nekem . . . Még most is látom önöket a párisi nők elegáns gyászruhájában . . . Ön, Lea, ön, noha bá-

tor leányka volt, még is sirva fakadt arra a gondolatra, hogymásnapról kezdve dolgozni jár majd Edithtel Clariss and Sons-ékhoz, holott testvére velem marad a Free Collegeben.

— Derék Edith! — suttozta Lea — Legkedvesebb társam volt ő Londonban. Vagy tiz hónap előtt meglátogatott bennünket Párisban; egy methdista kongresszus üléseire járt el... Azóta hírét sem hallottam. Hogy van?

— Magam sem láttam — felelé Sanzné — jó ideje... A mikor legutóbb találkoztunk, kijelentette, hogy oda szeretné hagyni Clariss gyárát; úgy vélte, hogy mint a munkásnök felügyelője, nem mivelt elég jót. A betegápolók hivatása — a *nurse*-eké — csábitotta...

Elhallgatott.

De Lea nem hallgatta már akkor. Fátyol borult arczára. Pirnitz magához vonta a fiatal leányt és anya módjára csókolgatta.

— Drága kicsikém! Drága kicsikém! — suttozta...

Lea szótlanul bontakozott ki karjából... A visszafojtott zokogásnak áradata forrongott keblében...

Egyetlen szót nem tudott mondani és elfeledkezvén róla, hogy keresett valamit, hirtelen kisietett a szobából.

— Szegény gyermek! — mondotta Sanzné — Ugy látszik, sulyos csapás érhetett.

— Jelenléted és a miket mondottál tulságos élenken idezték föl neki azt az időszakot, a melynek emléke kiforgatja mivoltából... Hiszen ugy-e ismerted a történetét?

— Ismerem . . . az Ortsenek . . . György és huga, Tinka . . . Miután Lea és Frida elutaztak már Londonból, Tinka elmondott mindent . . . Egygyel ismét több bizonyágát nyertem annak, hogy bizonyos eszméket, bizonyos szokásokat lehetetlen áthonosítani és hogy az éghajlatnak és a fajnak különbözősége az erkölcsök különbözőségét jelenti. A regényes Tinka a felé a misztikus jegyesség felé vitte Györgyöt és Leát, a kik szerették egymást, a mely mindennapi és lehetséges a skandináv országokban, de meg nem fér egy latin nő vérmérsékletével . . . A dolog végét ugy-e, tudod?

— Tudom, — felelte Pirnitz. — Mikor szegény Lea nénjével egyetemben megjött Londonból Párisba, én vettem oltalmamba; olyan szégyen bántotta, a mért meglepette magát gyönge ségtől, a mért eltúrte egy perczre jegyese szeretkezését, a minőt a jóvátehetetlen bukáson érez az ember. Én megszilárdítottam elhatározását. Lea, testvére mellett s az én oldalamon apostollá lett. György, Olaszországból hazatéret, el akarta hódítani tőlünk; de én meg tudtam tartani.

— Ezt cselekedted volna, Romaine?

— Hibáztatsz érte?

— Nem hibáztatlak. A magaválasztotta hajadonság nyilvánvalóan annyira fölöntes helyzetet, olyan lelki arisztokráciát jelent a nőre nézve, hogy a kik neki tudják szentelni magukat: kiválasztottak. De az élet megmutatta nekem, hogy nem mindenik nő tudja. A jövő Évája, a *new woman**), a kit Tennyson emleget, kivétel. Az

*) Uj asszony.

erős szüz, a kiról egész életünkben azt álmodtuk, hogy megalkotjuk, még ritkább. Nem lehet azt úgy megnevelni, mint a gyümölcsöt az üveg-házban. Magától nő, nyilik az. Ha Leában csakugyan választott lélek dobog, helyesen cselekedtél. Ha nem ... jobb lett volna tán neki a házasság ...

Pirnitz, a kinek ibolyakék színü szemebogara mozdulatlanul helyezkedett el szemének tiszta zománczában s a maga fájdalmas szépségében mélázó hangulat áradt ki belőle, azt felelte:

— Azóta a nap óta, hogy György és Lea válását dülőre vittem, gyakran elgondolkoztam ezeken a dolgokon. Gyakran kérdeztem magamtól, mikor a legnagyobb gyötrelmem kinzott, látván azt a gyermeket, a ki áldozatába belehal: »Helyesen cselekedtem-é? Jogom volt-e hozzá?« ... És elképzeltem, hogy ha György eljönne ide megint, mint a hogy eljött nyolcz hónap előtt és követelte a szerelem nevében jegyesét s a házasság, a család révén való boldogságot ígérte neki ... Azt kérdeztem magamtól, hogy ma, a mikor tudom, mennyit szenvedett Lea azóta, megtenném-e megint azt, a mit megtettem?

— Nos?

— Hát meg ... megtenném. Azt mondanám Leának, a mit akkor mondtam volt s a mivel visszatartottam: »Az asszonyok megtanították ezt az emhert arra, mi a kék; most önnel szeretné ... Az örökös rabszolgaságot kínálja« ... Herminie! Te, a ki választott testvérem voltál mindig s a kinek gondolatai az enyéimmel cseperedtek föl, te nem mondhatod, hogy nincsen

igazam!... Ez a gyermek megszabadult már egyszer: visszavethettem volna-e a szolgaságba?

Sanzné hallgatott kis ideig.

— Igazad van, kétségtelenül igazad. Azon munkálkodtál, hogy felszabadíts egy lelket. Elképzelheted-é, hogy hibáztatlak érte?... Csak-hogy nekem nem volna hozzá annyi bátorságom, mint neked... Nem én voltam kettőnk közül mindig a kevésbé hősllelkű? És aztán... Lea annyira ragaszkodó... György olyan vonzó egyéniség!... Ők ketten megszépíthetnék a szerelmet és a családot.

Vig gyermekhangok zaja akasztotta meg beszélgetésüket.

— Lea családja, ez az ő családja, — látod? Azt hiszed, hogy nem volna már ő méltó az áldozatra?

A nyitott ablakon át megmutatta a tantermekből kicsődült növendékek csoportját.

Pihenő előzte meg az ebédet. A nagy melegség megakadályozta a mozgalmasabb játékokat, a melyeket meglehetősen üztek a növendékek: croquetező és tekéző csoportok alakultak hamarosan; néhány különvált gyermek a kertbe ment, arra a szabad térségre, a mely munkálkodásuk számára volt fentartva. Mások egyszerűen egymás dereka körül öltve karjukat, sétáltak.

Teljes szabadsága volt mindannyinak; nyugalom idején csupán az olvasást tiltották meg, hogy a fáradt elme megpihenhessen.

Sanzné a nevelő figyelő kíváncsiságával nézte a növendékek járását-keelését.

— Igazán bájosak ezek a kis leányok pirosöves fekete ruhájokban, csengő hangjukkal s

élénkségükkel, a mely rávall arra, hogy francia gyermekek. El sem hinné az ember, hogy a nép gyermeke mindmegannyi!

— Pedig kétharmaduknál több népiskolából és árvaházakból került ki. Óh, ha akkor láttad volna őket, a mikor ide kerültek! . . . A hagyományos neveléssel járó képmutatás kiforgatta őket mivoltukból; sem őszinték nem voltak, sem kedvük a munkához, sem akármiféle egyéniségük . . . Szerencsére megvolt bennük a gyermekkor hajlékonysága. . . Egy esztendő sem telt belé s ime ezekké változtak, csupán annak segítségével, hogy az igazságot mutattuk mindig, s hogy példával szolgáltunk nekik . . . A seprője szót sem érdemel: összevéve négy növendéket tettünk ki csupán, azokat is az első hónapokban . . . Most már a polgárság is közeledik felénk. Boldogulunk, a nélkül, hogy hivatalos vizsgálatnak tennők ki növendékeinket, mert, mint a La Manche-on túl, itt is meghonosítottam a *testimonial*-októl való borzadást; bizalmuk van tanítási rendszerünkhöz. A közeli helységekből, a Páriszal szomszédos negyedekben, a kis leányok kinozzák családjukat, hogy beléphessenek hozzánk. Ha meghallgatnók kérésüket, a legközelebbi beírásakor megtelnének épületeink . . .

— Hát a pénz? — tudakolta Sanzné.

— Eddigélé nincs benne hiányosság . . . Sainte-Parade kisasszony, az alapító bőkezűen fedezi az iskola költségeit.

— Persze, gazdag nő.

Pirnitz kételkedő mozdulatot tett.

— Ki tudhatná azt? Spekulációinak csinjáról, binjáról nem szól senkinek. Csupán a nyereségeiről ad hirt. Mert ez a vén kisasszony, a ki különben igazi szent, spekulál. Óh, az irgalmasság érdekében. Szeretne milliókat elkölteni... Egy Michel nevű ügynök kezében van, a kinek révén eddig nagy összegeket nyert. De holnap?... Elgondolni, hogy mindazt, a mit itt alkottunk, mindazt, a mi most virágzik, egy tőzsdei csinytevésnek köszönhetjük... Ugy-e, borzasztó ezt elgondolni?

— Azon kellene igyekezni, hogy megszabaduljatok tőle.

— De édesem, nem vagyunk mi Amerikában, vagy Angliában, a hol, a mint intézetről, iskoláról van szó, ömlik az arany. Ha Sainte-Parade hirtelen el találna hagyni bennünket, nem tehetnénk egyebet, minthogy segítségül hívjuk a francziák örök gondviselését...

— Az államot.

— Azt... Hiszen érted, hogy visszariadok ettől. Intézetünk igazgatónöje, Heurteau kisasszony, a ki egyetemi hallgató volt azelőtt és nagyon értelmes leány, szívesen hajlanék reá. Négyszemközt szólva, gyanitom, hogy egy kis honvágy bántja az állami iskolák rendje után... De ha arra gondolok, hogy iskolánk az állam, vagy a város intézménye lesz, mintha a halálát látnám... A lélek alakításán dolgozunk mi. Azon a napon, a melyen nem alakíthatjuk tulajdon eszméink szerint, intézetünk olyan lesz, mint a többi, mint annyi más; pajkos, érzékies és önző gyermekeket nevelünk,

Akkor azután nem tehetnénk egyebet, mint hogy másutt próbálkozzunk a magvetéssel . . .

Lemondó szomorúság csillogott Pirnitz szemében, a miközben ezeket mondta; de érezte azért az ember, hogy semmi baj, semmi keletlenség nem tudná megfosztani bátorságától.

Mind a ketten eljöttek az ablaktól.

Sanzné a kandalló tükre elé állva, leoldotta kalapját, azután felnyitotta uti-ládáját s kezdte kiszedegetni belőle a pipere-czikkeket.

— A nyolcz hónap óta mi lett Ortsen Györgyből és Tinkából? — tudakolta Pirnitz.

— György, Francziaországból visszatéret, alig egy hétig maradt Tinkával, rögtön azután elutazott Larmsoe-be, Finnországba, szülőföldjére, a hol hugának férje élt két kis leányával, Carolával és Idával. Tinka beszélte utóbb, hogy György rávette Ebner tanárt, hogy ismerje el természetes leányát; illő hozománynyal szinte azon nyomban férjhez adták egy becsületes kereskedőhöz. Szerencsés megoldás volt ez, a mely kibékítette az igazságot s az erkölcsöt és senkit sem sértett. Mikor ezzel megvoltak, Ebner és két kis leánya Györggyel Angliába tért vissza, hogy Tinkával találkozzanak. György befolyására kibékült a férj és feleség . . . Láttam, milyen egyetértően és boldogan él a család Londonban majd egy félesztendő óta.

— György boldognak látszott-e vajjon?

— György sokkal erélyesebb ember, sem-hogy elárulná titkait. Sohasem hallottam beszélni se Fridáról, se Leáról . . . Ugy látszott, ugyanazzal a rideg akaraterővel, a melylyel

hajdanában magára parancsolta, hogy szeresse az életet és kiélvezze azt . . .

— Nők szerepeltek-e életében?

— Tinka, a kinek révén tudom, a mit tudok, azt erősgette, hogy bátyja erkölcsi épp olyan tisztáknak maradtak Leával való szakítása óta, mint voltak olaszországi útja alatt. Különben, noha a testvérinél nagyobb bizalmaság füzte őket egymáshoz, György sohasem említette jelenlétében Leát és más nőre sem tett célzást.

Elhallgattak kissé. Azután Pirnitz kezdte a kérdezősködést megint:

— Elutaztak Londonból?

— A tél végeérhetetlenül belenyult a hóba és ködbe. Tinka, kiváltképpen pedig György, borzad a londoni téltől . . . Hogy az Ebner-család otthona helyreállott most megint, Tinka nem szándékozik egyhamar visszamenni Finnországba. Februárius végén az egész család Cornwallbe utazott azzal, hogy ott várja meg a tavaszt . . . Hiszen tudod, Cornwallben a tél majd olyan enyhe, mint délszakon.

— És azóta?

— Nem igen sűrűn vettem híreket róluk. Távollétük első hónapjában kétszer irt Tinka. Penzance-ban telepedtek meg mindannyian, csak György nem; ő szanaszét czirkált a tengeren egy halászcsonakon; különös kedve támadt a megerősítő testgyakorlatokra . . . Négy hónapnál nagyobb ideje sem Tinka, sem családja nem adott életjelt . . . Egy svéd lapban, az *Aftonbladet*-ben olvastam, hogy Tinka regényt

készül kiadni, a melynek ez lesz a czime: *Powell William két testvére*. Egyebet nem tudok róluk.

Miután Sanzné beszélgetés közben kirakta kis ládájának tartalmát és elhelyezte volna szekrényében, ezzel a kérdéssel fordult barátnőjéhez:

— Kedvesem, merre van a fürdőszoba?

— Óh, bocsáss meg, — felelte Romaine — csak eljár a szám, beszélek, beszélek s elfeledem, hogy utról jössz és hogy nyugalomra, meg frissülésre van szükséged . . . Jőjj velem . . . Majd én megmutatom . . . Körülbelől szemközt a szobáddal . . .

A fürdőhelyiség három, eléggé tágas, kimeszelt szobából telt ki, a melyeknek mindegyike bádoggáddal és zuhogtató-készülékkel volt felszerelve.

— Hát bizony ez sem olyan fényes, mint a Free College-ben, mi? — Kérdezte Pirnitz mosolyogva. — Hja. a ti nikkeles, fényezett mahagonifába foglalt fürdőkádaitok nagyon drágák nekünk. Elhinnéd-e, hogy a mi szegényes fényezésünk is ritka valami a párisi iskolákban? A szülők elámulnak meglepődésükben, a mikor megtudják, hogy növendékeink naponkint fürdenek . . . No rajta! magadra hagylak . . . A lepedő itt van ebben a szekrényben. Nálunk az a szokás járja, hogy ki-ki a maga szolgálja . . .

— Csak úgy, mint a Free College-ben! — felelte Sanzné. — Viszontlátásra!

Pirnitz szobájába indult vissza; a mikor Frida szobája mellett haladt el, zokogásnak és sóhajtozásnak hangját hallotta ki onnan.

Tétovázott egy pillanatig a bezárt ajtó előtt. De azután elhatározottan nyitott be rajta.

Lea volt a szobában, a rögtönzött ágyon ült, a melyet néneje ágya mellett állítottak fel.

A hogy észrevette Pirnitzet, felszökött, mintha futni s menekülni akarna. De bátoratlan mozdulattal visszaruskadt ismét s előtünt ekkor könnytől nedves arcza. Félig felbomlott szép gesztenyeszin haja elfödte homlokát és arczát.

Pirnitz leült melléje és megfogta kezét:

— Lea! én drága leányom . . .

A fiatal leány Pirnitz szemébe nézett, mintha megnyugvást akart volna belőle meríteni; és a két szemnek mágneses ereje szinte azonnal éreztette csalhatatlan hatását.

Lea zokogása elállott, könnyei megszikkadtak orcáján, melyet sós vizök felmart.

— Valami nagy bánat, valami újabb bánat? — tudakolta az apostol.

Lea fejével intette, hogy nem.

— Akkor hát mi baja?

— Haragszom magamra! — mondá a fiatal leány halk hangon — Gyöngé vagyok . . . Nem érek én semmit.

— Azért, hogy Herminie látása felkavarta szivét? — mondta Pirnitz mosolyogva — ezért véli magát gyöngének és legyőzöttnek? . . . Hát megmondjam? . . . Sanzné, meg én csodáltuk hősiességét . . .

— Én, — folytatta Lea olyan ridegséggel, a mely szokatlannak tetszett a finom ajakon — én nagyon megvetem magamat.

Es Pirnitz nyakába csimpajkozott két karjával:

— Óh!... Romaine... nem érek én semmit... nem érek semmit... Egész erőm eserben hagyott... És én... nem tudom már... nem... nem tudom már, nem csalom-e önt azzal, hogy itt maradok ön mellett... a többiekkel,... hogy nem felháborító hazugság-e az életem!

— Nem értem! — mondá Pirnitz. — Az ön élete hazugság? Lelkemre mondom, nem értem.

Egészen halkán sugva Pirnitz fülébe, de tagolva a szavakat, mintha kényszeritené magát a beszédre, felelte Lea:

— Igen. Hazudok. Magammal szemben szégyenlem magamat. Itt vagyok önök között; ugyanazt teszem, a mit önök; buzgalommal hirdetem, dicsőitem, mint önök, a művet, a melyet alkottunk... Duyvecke, Geneviève, Heurteau kisasszony, Sainte-Parade kisasszony és ön, Romaine!... olyan számba vesznek engem, mintha önök közül való volnék én is. Ugyanazt a tanítást hirdetem kisleányainknak: a nő felszabadítását... A fiatal leány emanczipálását... A jövő Éváját... Az erős szüzet... Ajkam csak ezekről a dolgokról beszél... És éppen ez ingerel...

— Miért?...

— Mert a lelkem nincsen abban, a mit mondok! — kiáltott fel a fiatal leány. — Hiszen én nem gondolkozom, én nem élek igazán önök-

kel... Azt mondom önnek: hazudok és ez a hazudozás elviselhetetlen...

Lefejtette karját Pirnitz nyakáról, fölkelt és végigróttá néhányszor a szobát:

— Ha tudná, mekkora az üresség bennem! . . . Nem vágyódom már én semmire és nincsen hitem semmiben . . . Semmi sincsen már szívemhez nőve . . . Ha az iskola elsüllyedne, vagy leégne holnap . . . azt hiszem, tétlenül . . . közömbösen nézném. Mindaz, a mi lelkesített valaha, idegennek tetszik most . . . Kis kedvenczeimmel . . . a kiket különös gondal neveltem, Aubry Alice-szal, Vincent Georgette-tel, Ronacker Lydie-vel, a kiket úgy szerettem, mintha éd sanyjuk volnék, a kik fáradozásomat százszorosán megszolgálták: . . . nos . . . nem törődöm már velük . . . legyen velük, a mi lesz . . . elhagyhatnak . . . megutálhatnak . . . mindegy az nekem . . . Ha halálukat látnám, egyetlen könnyem nem akadna, a melylyel elsirassam őket. . . . Óh! Pirnitz . . . Nagyon boldogtalan vagyok én! . . .

Megmerevült karral, érzéketlenül lesütött szempillával és láztól csillogó szemmel támaszkodott két kezével Frida ágyára.

Pirnitz, a ki nem mozdult a tábori ágyról, a melyre leült volt, szemét kereste a lázadónak; de Lea lesütötte szemét, mintha rettegne a titokzatos szuggestiótól, a melynek hatását annyiszor érezte.

Könnyíteni akart lelkén, feljajdulni kétségbeesésében. Megkezdte újra:

— Miért éljek hát akkor itt? Önök között, a kik mindannyian őszinték és tökéletesek? Meg

kellene ütődni rajta, hogy önök között vagyok... Hiszen érti, ugy-e, Romaine... Nincs már meg a hitem. Agyam és szívem pusztá lett... Nem hiszek én már semmiben... Nem kívánok semmit... Bizonyos vagyok benne most már... érti? — bizonyos: nem vagyok alkalmas arra, hogy az olyan kivételes lények nyomán induljak, mint Frida, vagy mint ön.

Pirnitz nem felelt.

Lea folytatta:

— Rettentő nagy dolog bánt... Vannak pillanatok, a mikor úgy érzem, mintha kétrét váltam volna... Olyannak jelenek meg magam előtt... a kiről levált minden, a mivel Frida vagy ön felruházott el. Higyje el, hogy úgy látom magamat, mintha más élő teremtés volnék... Látom Súrrier Leát, de olyannak látom, a minő lettem volna, ha Frida már gyermekkorom óta nem idomít, hogy úgy mondjam, ha belem nem ojtja gondolatait és akaratát... és ha közbe nem lép ön, ön, a ki megmozdítja a köveket is büvölő tekintetével... No lám!...

Görcsösen markolta meg az ágy réztámláját; mintha elfogyott volna belőle a lélekzet.

— Nos, igen!... valami nagyon közönséges kis izé volnék... nagyon nyomorult, olyanféle párisi leány, mint a többi... Ezt örököltem anyámtól! — Sem Frida, sem ön le nem törli rólam... Lelkiismeretlen apám... a ki nőül vett egy elcsábított és viselős leányt, mert megfizették érte... anyám... a ki meg tudott nyugodni ebben a vásárban és szeretni tudta... igen... szeretni azt az embert, a ki eladta ma-

gát... Óh, gyalázatos dolgokat beszélek!...
Romaine! Romaine!... Könyörüljön rajtam...
Vegyem oltalmába!... Őrizzen!... Könyörül-
jön!...

Alakja hirtelen megrokkant és mint az élettelen báb zuhant Pirnitz lába elé...

Belétemette fejét a gyöngé nő ölébe és szinte elterülve a földön, adta oda magát fájdalomnak, megnyitván a könnyek zsilipjét...

Pirnitz lassan simította végig hosszú, vékony, fájdalmas és szelid ujaival a zilálthaju fejet: nem szólt egyet sem, csak leste az első pillantást, a melyet Lea felé vet majd.

Félénken bujt elő a hig bronzhoz hasonlatos fürtök közül a fiatal leány homloka majd pedig a szeme.

Alázatos hangon, egészen más fajtán, mint a melyen csak az imént is átkozódott, szólalt meg könnyölgően:

— Rettenetesekeket mondtam... Soha meg nem bocsátja, ugy-e Romaine... Érzem, hogy nem... De ha elhagy, akkor én meg akarok halni...

Pirnitz elfogta végre a tétova tekintetet s ettől fogva urává levén a fiatal leánynak, megszólalt:

— Kicsi korában Frida beszéli, hirtelenharagu volt Lea... Frida olyankor, mikor látta, hogy a vihar kitörni készül, azt mondta mindig magának: »Megörülsz, vigyázz!«... s ettől azután lecsillapodott.

— Edes Fédim!

— Az imént is örült volt egy pillanatig... Nem maga beszélt az imént... bizonyosság reá,

hogy el nem ismételné most azokat a szavakat, melyeket mondott . . . Igaza van, a másik Lea mondta azokat . . . De azt ne higgye valamiképp, hogy egyedül viseli magában az ellenséges társat, a ki türelmetlenül nyög az igazság járma alatt . . .

— Nem ön! Pirnitz . . . nem ön . . . sohasem volt ön nekünk más, mint szentünk a kit imádtunk! . . . Ön szent.

— Elismételjem még egyszer? — felelte az apostol. — Én, én nem vagyok nő . . . Nézzen rám!

— Ne szóljon! ne szóljon! — könyörgött Lea. — Tudom, mit akar mondani . . . Nem akarom hallani . . . Százszorta drágább ön nekem, mint a legszebbek . . . Ki az, a kit meg nem tudott hódítani szemével, ha úgy akarta? De ön erős, én pedig gyöngé vagyok . . . Ön jó, én pedig gonosz. El nem tudná képzelni, micsoda megvallhatatlan gondolatok kinozzák eszemet.

— Az a gondolat, hogy elhagy bennünket? . . .

— Igen, ez a gondolatom támadt . . . Azt hiszem mégis, hogy soha el nem hagyom önöket . . . Hová is mennék? Mindennek vége most már . . . A kiket szerettem, bizonyos, hogy rám sem gondolnak . . .

Arcza összezsugorodott aggódtában. Folytatta:

— Nem megyek el innen, de már most sem vagyok önökkel. A multban élek . . . Körülfog, beleburkol magába a mult, nem tudok menekülni tőle. Néha, a mikor látja, hogy lelkem távol jár,

ugy-e azt mondja édes hangján lágyan, szeliden :
 »Lea . . . merre jár?« . . . Nos hát! Londonban járok, az Apple-Tree-Yard drawing room*)-jában . . . Clarissnál vagyok, a Walworth road-beli nagy műtermekben . . . sétálok Surrey utczáin . . . Györggyel. Őt látom az ön Sourdière-utczabeli szobájában, azon a napon, a melyen őriztem az ön butorait, a mikor ideköltözködött . . . a melyen György meglesett... Vagy azon az estén, mikor az iskolát felavattuk és ő védte ügyét velünk szemben s mikor az ön tekintélye akadályozott meg benne, hogy kövessem őt. Egyébbel sem foglalkozik eszem, mint ezekkel a dolgokkal . . . A mi ezenfölül megmarad számomra a világból, mint a bizonytalan káprázat, ugy rémlik el előttem. És nem csupán képek azok, a mik ostromolnak, tiszta, éles képek, hogy elmossák a valóságot: örökké az elmúlt eseményeken tűnődöm, föl-fölidézem a gondolatokat, a melyek mások tetteit vezették, arra gondolok, mit tehettem volna magam. A képzeletnek munkája borzasztó . . . Az lesz a vége, hogy meggyülölöm önt és testvéremet, Fédit . . . Soha, soha nem merném elmondani önnek, mit gondoltam Fridáról! . . .

— Ha elmondaná, — suttogta gyöngéden Pirnitz, — megkönnyebbülne egy kissé.

— Hát jó! . . . Sokat gondolkoztam angliai közös életünkön. Láttam újra, igen, láttam, minő viszonyban voltak egymással Frida és György . . . Fölidéztem magamban, minő volt Fédi akkor este, a mikor Tinka elmondotta

*) Társalgó.

neki elhatározásunkat, hogy misztikus jegyes-ségre lépünk, azon a délutánon, a melyen Hampstead-Heath mezején járkáltunk én és György... Visszaemlékeztem Fédire, a minő jegyességem idején volt... és arra a napra, a melyen rémül-ten tértem haza Richmondból... és végre, a mikor itthon, itt, olyan ridegen beszélt György-gyel legutolsó találkozásunkkor...

— És?... — kérdezte Pirnitz, látva, hogy a fiatal leány habozik többet mondani.

— És... borzasztó valami fordult meg fejemben... de rám erőszakolta magát az a gondolat, belém vette magát... megvetem azt a gondolatot és még sem tudom elüzni. Óh! ne kérjje, Romaine, meg nem mondhatnám... Lelkemre mondom, nem tehetném... nagyon megszégyenítő egy gondolat...

— Arra gondolt, hogy Frida féltékeny volt önre vagy Györgyre?

Lea, Pirnitz keblére hajtva fejét, intett igent.

— Vajjon sejti-e Frida? — kérdezte Pirnitz.

— Óh, dehogy!... A világért se tudja meg!... Azt hiszem, meghálnék szégyenletemben... Ugy-e látja, minő gonosz vagyok... mennyire méltatlan önre...

Fölkelt; szemét földre sütve, várta az ítéletet.

— Lea, — kezdette Pirnitz — nem vagyunk urai gondolatainknak; de épp oly kevésbé kell tünnünk, hogy ők zsarnokoskodjanak rajtunk. Mentükben kell elkapni őket, a szemükbe kell nézni... Hogy Frida féltékenykednék önre?

Amolyan egészen emberi és egészen közönséges féltékenység bántaná?... Nem hinném; hiszen olyan magasan szárnyal az ő lelke! De ha ugy is volna? Tegyük föl a legvalószínűbb eshetőséget, hogy Frida szerette volna, igen, szerette volna Györgyöt, a ki őt nem szerette, a ki önt szerette. Nem annál csodálatosabb volna így is a viselkedése? Egy jellel sem árulta el indulatát: hiszen ön is csak ma ad hirt róla és még most sem bizonyos benne... Ha véleményemet tudni akarja, hát én azt hiszem, hogy csakugyan féltékeny volt; de főképpen Leájára, önre volt féltékeny. Már akkoriban az volt, a mikor megismerkedtünk ön és én a rue de la Sourdièreben. Ő maga vallotta meg. Gondolja meg, mennyit kellett annak a nagy szívnek szenvednie, a mikor akadt egy férfi, a ki egészen hatalmába kerítette önt!...

Lea lehorgasztotta fejét.

Pirnitz fokonzint egyre erősbülő, meggyőzőbb hangon folytatta:

— A mult meghalt, Lea, rá sem kell már gondolnia, rá sem kell gondolnia! A halottak pihenjenek békén! Ön megkisértetett a földi szerelem által. De ellenállott. Önként választotta az erős szüzek sorsát, inkább lett hősies munkása a nők felszabadításának... Ma még szabad ön. Ez az iskola nem börtön, kapui mindenki számára föltárulnak, a ki el akar távozni... Ön tehát megválhat tőlünk...

— Óh! — sóhajtotta Lea s összetett kezét Pirnitz felé tartotta, mintha könyörögne neki.

— Elhagyhat bennünket. Csakhogy, tudja meg, büntetlenül senki olyan elhatározásokra

nem juthat, a minő volt az öné, mikor Ortsen György, Frida és az én jelenlétemben úgy választott, hogy velünk marad . . . Ha elmegy innen, mivé lesz? Esztendőnél több ideje mi minden történt annak szívében és életében, a kit ön szeretett? . . . Ki tudná azt?

— Azon a napon, a melyen elváltunk egymástól, — suttogta Lea — azt mondotta, hogy a mig él, örökké feleségének fog tekinteni.

— Azt hiszi vajjon, azt jelenti ez, hogy egész életén át hü lesz önhöz, olyan hü, a milyen ön hozzá? . . . A mi azt jelenti, hogy soha más nőre nem gondol, soha más nővel nem szeretkezik? . . . Látom, elpirul . . . remeg . . . Pedig mégis ez az igazság! Szakadjon vége az örökös félreértésnek, mely az uralkodó férfi és a rabszolganő között fenforog! . . . Mig ön néhány érzékeny séta elmosódott emlékei, egy csók miatt, a mely ajkát érte, emészti most magát, a férfi, a kit szeret, talán más nőt czirógat, mintha felesége volna s még csak nem is tudja, hogy árulást követ el ön ellen!

Lea felsóhajtott.

— Képzeld el tehát, hogy visszatér hozzá most, ebben a perczben! Képzeld elkövetkező fájdalmát és bukását! . . . Ugy-e, hogy borzasztó volna? . . . A távollétnek minden gyötrelme nem jobb-e, mint hogy ilyennek lássa? . . . Lássa, Lea, önnek volt bátorsága megtenni az áldozatot: adja meg magát és mondja ki, hogy azt visszavonnia nem lehet már. Az az Ortsen György, a kit ön szeretett, nincsen már; és ön sem lesz többé soha az a Lea, a kit György szeretett . . .

Sulyos könnyecseppek gördültek végig megint a fiatal leány arcán.

Pirnitz felállott s karjánál fogva a tárt ablakhoz vezette.

A csengő hangja a szünet végét jelezte.

A növendékek felszólítás nélkül, önként hagyták abban a játékot.

Nem vigyázott pedig reájuk senki, nem kellett csoportokba sorokozniok, nem követelt tőlük senki csendet; mindannyian illendőség-tudóan mentek az ebédlő-terembe.

De valamennyien a mosdóasztalokhoz indultak előbb, mert az intézet rendje határozottan megkövetelte, hogy a leányok tisztán jelenjenek meg az asztalnál.

Lea komoran nézte el mindezt.

— Ime, ez az ön családja, Lea! — mondotta Romaine. — Az imént mondtam csak Sanznénak is. Késő volna most már megválnia tőlük. Hiszen ön ezeké a kicsinyeké: hisznek önben. Rajta, gyermekem, legyen erős, törölje le könnyeit. Nem szeretném, ha Sanzné figyelmessé lenne bánkodására.

— Sajnos, — mondotta Lea — szeretném, ha sohasem kellene látnom... ha elbujhatnék... Oh, miért hogy becsületére nem válhatok, Romaine!... Miért kísérlette meg, hogy fel-emeljen magához?

— Magamagának nem válik becsületére, ha türi, hogy olyan nagyon lesujtsa annak az embernek emléke, a ki bizonyára nem is gondol már önre...

— Óh!...

— A ki nem úgy gondol önre, mint a hogy ön reá. Azt szeretném, ha maga szabad volna, igazán szabad...

— Igyekezem majd.

— És meglátja, sikerülni fog. Ez most a válság... Parancsolja meg magának, hogy nap- nap után pontosan megteszi itt nálunk kötelességét s akkor azután meglátja, mint párolog- nak majd el a gonosz gondolatok.

Az ajtó feltárult; egy magas termetű, barna haju, halavány arczszínű, sötét szemű, tiszta, nemes vonásu fiatal nő nyitott be rajta.

Nem látta, vagy nem akarta látni Lea zavarát s mosolyogva szólította meg Pirnitzet:

— Azt mondják, hogy Sanzné megjött; merre van? ... A szobájában?

— Nem, Fédi, — felelte Pirnitz — fürdik.

— Igen? Megmutatta neki szobáját?

— Meg.

— Láttad te is Sanznét, Lea?

— Láttam, — suttogta Lea.

Frida megfogta huga kezét és reá nézván nyugodt, értelmes tekintetével, így szólott:

— Jól van az úgy, hogy visszajött s hogy újra látod. Tisztába kell jönnöd a sziveddel. Mi az a kis futólagos kellemetlen érzés; ez- után erősebb leszel az emlékeknél. Én is többet gondolok Londonra azóta, hogy Sanznét várjuk, mint különben. Néha el is fogódik a szívem, de, ha a multa gondolván, fájdalom bánt, azt bizonyítja csak ez, hogy ingatag és követke- zetlen lények vagyunk!... Hát segítsük egy- mást, hogy erősek legyünk!...

Pirnitznek, a ki figyelmesen nézte a két testvért, úgy tetszett, mintha Lea keze megremegett volna nénje kezében és mintha önkéntelen is szabadulni akarna keze szorításától . . .

Az apostol szeme, hogy hiába kereste az eltévedettét, megtelt szomorúsággal.

— Sanzné a szobájában van már! — szólalt meg Lea.

Csakugyan lépések zaja hallatszott ki a szomszédos szobából.

— Néhány pillanat multán Sanzné nyitott be hozzájuk.

— Frida, én gyermekem!

Nem ölelte meg mindjárt, csak fogta két kezét, úgy nézegette:

— Szebb magácska most, mint valaha! — sugta feléje — Nemes életének visszfénye ragyog arczán. Mennyire örülök, kedves leányom, hogy viszontláthatom!

Megcsókolta a leány arczát mind a két felől.

A két nő mozdulatainak és szavainak magasztossága valósággal megszépítette őket s ez a szépség még Lea fájó szívét is megthotta.

A hogy elnézte Pírnitzet, Fridát és Sanznét, a három apostolt, a kiknek magasztos lelke visszatükröződött arczukon, hirtelen heves szégyenkezés fogta el.

A csengetyü ismét megszólalt.

— Gyerünk reggelizni, — mondá Pírnitz — Herminie alkalmasint éhes lesz . . . Már csak azzal kell beérned, Minnie-m, a mit növényeink és mi eszünk. Igaz, hogy egyszerű

konyha a mienk, de azt hiszem, mégis jobb a Free College angol konyhájánál.

Mind a négyen bementek, Pirnitz és Lea előre siettek, Frida pedig karját nyújtotta Sanznénak, a ki nem járt olyan gyorsan.

Az ebédlőterem a földszinten volt.

Nagy szoba volt ez is, akár a Free College-é s nemcsak étkezőnek szolgált, hanem felolvasó-teremnek is; de nem volt benne semmi fényűzés, csupán világos és kellemes volt, kissé zöldes árnyéklatu fehér falaival, a mennyezet vakolása alól kitetsző gerendákkal és az udvarra szolgáló, tágas ablaknyílásokkal.

A tanítónők növendékeik között foglaltak helyet s ez az elhelyezkedés a felügyeletnek még látszatát is megszüntette.

A leánykák majd mind körülállták már az asztalokat. Sanzné, Pirnitz, Lea és Frida a küszöbön találkoztak három tanítónővel, a kik társalogtak éppen. Egyiküknek, Craggs Daisynek baba-arcza pörsenéses volt, a mi gyakori jelenés a La Manche-on tuli vén leányoknál.

A másik kettő csinosabb volt: Duyvecke kövér, fehér és szőke, flamand metszésű arcza pedig szép színes; Geneviève kecses és szép termetű, arcza gyürődött, mint a párisi suhanczoké, szeme szép szürke szem, — haja vörös, bőre finom és szeplős.

— Soubize Geneviève kisasszony, — mutatta be Pirnitz Sanznénak. — Ő az intézet orvososa . . . egyben ő a természettan, a gyakorlati vegytan és az egészségtan tanára is.

Mikor pedig a másik két nő is előrekerült, Pirnitz elsorolta nevüket:

— Hespel Duyvecke kisasszony . . . Craggs Daisy kisasszony, a ki ir nő és sokáig lakott Londonban . . . Hiszen ismeri hugát, Edithet? . . .

Sanzné megszorította az elébe nyujtott kezeket.

Pirnitz kezdte ekkor a kérdezősködést:

— Heurteau kisasszony nem jött meg?

— De itt van, — felelte Geneviève.

Egy körülbelül negyvenéves, magas természetű s a mennyre igen fekete hajfonatai mögül előtünt, kellemes és komoly arczu nő közeledett feljűk a folyosón, könyv; volt kezében s azt olvasta.

Hogy odaért hozzájuk, fölvetette szemét és nyájasan rámosolygott Sanznéra.

— Boldog vagyok, asszonyom, — ugymond, — hogy láthatom *lady president*-jét, a nagy-szerű Free College-nak, a melyről annyi csodát olvastam . . . Hogy tetszik szerény iskolánk?

— Ugyanannak a szabadságnak és igaz-ságnak levegőjét szivom itt is és ez a földolog! — felelé Sanzné. — A mi kedves Pirnitzűnk egy-forma nemes nedvet csepegtet minden szerve-zetbe, a melyet csak megalkot.

Heurteau kisasszony a diszhelyre vezette Sanznét s jobbfelől ült mellé.

Frida a vendég másik felén foglalt helyet.

Duyvecke, a ki szintén elhelyezkedett, így szólt Pirnitzhez:

— Szeretném, kedvesem, ha ma délutánra helyettesitene. Táviratot kaptam szegény Ré-mineautól. Kis fia nem jól van . . . Veszedelmes láztól tartanak; a jó ember oda van s arra kér, hogy legyek segítségére . . . Heurteau kisasszony

ugy véli, hogy nem véték vele az illendőség ellen . . .

Pirnitz azt felelte:

— Magától értetődik, hogy nem, Duyvecke.

Egy szóval sem mondott többet, de átható tekintetet vetett a szőke leányra, a mitől az üde, puha arcz egyszerre kipirosodott, alacsony, sima homlokát a hajszálak gyökeréig ellepte a pirosság.

V.

— Ugy-e eljön doktor ur, megnézi a gyermeket? Számítunk önre!

— Igyekezem majd . . . ebéd után . . . Itt lesz még akkorra, kisasszony?

— Oh! hogyne . . . Addig maradok, a mig csak lehetséges.

— Akkor hát valószínűleg eljövök . . .

A hanyagul fésült, roszzul öltözött, poros redingote-ú, visszáján kefélt kalapu kerületi orvos, a csigalépcsőn volt már, ugy mosolygott fel a csinos Duyveckere, a ki a korbátra hajolt.

Duyvecke azonban ügyet sem vetett a mosolyra. Még egyszer lekiáltott a lépcsőházba, a melyben eltűnőben volt már az orvos hatalmas válla és kalapja:

— Számítunk önre, doktor ur! . . .

Visszaindult s mikor a homályos lépcsőházra nyíló ajtó becsukódott mögötte, elgondolkozott egy kissé. Azután bement megint a szobába, hol a láztól piros gyermek nyögdécselt álmában.

Rémineau a kis ágy fejénél ülve, virrasztott.

Duyvecke intett neki, hogy kövesse a szomszéd szobába, az ebédlőbe. Az egyszerű környezetben fennakadt a szem a természetes fából, gondosan faragott igen csinos Louis XV. butorokon.

Rémineau körülbelől három esztendeje azzal töltötte üres idejét, hogy teljes butorzatot készített, a melyet eladni nem szándékozott s a melyet titokzatos körülmények alkalmára tartott készen; ezekről azonban bővebben sohasem szólt.

— Nos, mit mondott a doktor? . . .

Remineau barna arcza elsötétült; fekete szakálla remegett aggodalmában.

Duyvecke megfelelt a kérdésre:

— Estére eljön. Azt mondta, hogy nem komoly a baj, hogy nem veszedelmes természetű a láz . . .

— Igazán azt mondta, Duyvecke kisaszszony? . . .

— Persze, hogy azt, ha mondom. Csak nem csalom tán meg! Az orvos azt hiszi, hogy csak amolyan jelentéktelen kanyaró, vagy egy kis himlő.

— Terringettét! Ugyan rám ijesztett pedig! . . . De mégis csodálatos, a mióta ön mellette ül, a kicsike jobban van.

Kezét ökölbe szorítva, szemét a földre sütve, folytatta a szegény ördög:

— Csakhogy lám . . . Ön nemsokára elmegy, Duyvecke kisaszszony . . . visszamegy iskolájába. Mivé leszünk akkor?

— A mig csak lehet, maradok, ne kinozza magát, Rémi . . .

Visszament a szobába.

A hogy elsuhant Rémineau mellett, emez, a nélkül, hogy a leány észrevette volna, hirtelen lehajolt és megcsókolta ruhája fodrát.

Az éjjeli lámpa bizonytalan világosságot árasztott a szobában.

Leültek az ablak közelébe, egymás mellé...

Ott ültek csendben és hallgatták a kis beteg lélekzését. A mennyezeten ringva-rengtek a körök, melyeket az éjjeli lámpa fénye vetett oda. Az utczáról semmi zaj sem hallatszott föl.

. . . Körülbelől négy esztendeje mult akkor, hogy Hespel Duyvecke és Rémineau megismerkedtek.

Mikor Duyvecke Hazebrouckból Párisba került, hogy középiskolai tanárnői tanulmányait elvégezze, a mesterember lakása fölött lakott a Cujas-utca 17. számú házában. Jóllehet egyszerű ház volt, lakosain még sem akadt kivetni való, mert öreg tulajdonosnője, a ki a földszintet lakta, kérélehetetlen volt erkölcs dolgában.

Rémineau, a ki két esztendeje özvegy volt, különben pedig munkás és félénk ember, meg a szórakozott és szorgalmas Duyvecke, soha jónapot nem váltottak volna egymással, mikor a lépcsőn találkoztak, ha a kis Gaston nincs ott közbenjárónak.

A gyermek, a ki akkor hatesztendős volt, rögtön nagy ragaszkodást tanusított a gömbölyü formájú, fényes arczu, csinos flamand nő iránt . . .

Valahányszor meglátta Duyvecket, megállott komolyan, szétvetette apró két lábát, ugy

nézte, mint tünik el Duyvecke rózsaszín nyaka és teli alakja. A lakók, a házmesterné s az olyan egyszerű polgárháznak egész bizalmaskodó és fecsegő népsége sorra enyelkedett Duyvecke-vel, az ő »szerelmesét« emlegetve.

Be is mutatták neki a kis hat esztendő s szerelmest, a ki csakugyan el is pirult eleinte, megzavarodott, nem mert beszélni . . . De Duyveckének jósága és ürge jókedve nemsokára legyőzte ezt a zavart, a kis Rémineau úgy imádta utóbb, mintha anyja lett volna és úgy hívta csak, hogy »Vecke mama«.

Ilyenformán került érintkezésbe egymással a két szomszédos emelet; Duyvecke, a ki maga volt a szivesség, magára vállalta a gazdasszony nélkül való háztartás gondját, a melyhez vonta őt a gyermek. Rémineau gondviseléseké utfo-gadta Duyvecket, körülvette tisztelettel, áhi-tatos bámulattal. És a házban, meg a negyed-ben csorbátlan volt a két ember jó úre, senki sem merészelte azt föltevással, vagy rossz indu-latu elmagyarázással bemocskolni.

Duyvecke ez időtájt már egyik volt elemi iskolai tanítónője, Heurteau kisasszony hatása alatt állott, a ki odahagyta az állami szolgálatot. És Heurteau kisasszony, a feminista tanítások iránt érdeklődő nő volt az, a ki Duyvecke-nek lágy, alapjában mindennemű okoskodás iránt közömbös lelkét idomitani kezdte. Ő volt az, a ki elkalauzolta Sainte-Parade kisasszony ter-meibe és megismertette Pirnitz-czel.

Duyvecket végtelenül vonzották a jóságos, a nemes jellemek. A társas életet kedvelte és lelke gyöngéd volt. Szerette Pirnitzet. Szerette

Leát, Fridát, Craggs Daisyt és Soubize Geneviève-et. Arra nem volt ereje, hogy ellenálljon ezeknek a nála erősebb akaratoknak és értelmiségeknek.

Egyetlenegy kötelék füzte a Cujas-utczához és még csak gondolni sem akart reá, hogy egyszer csak el kell majd szakítania ezt a kötelékeket; ugy szerette már a kis Rémineaut, mintha édesanyja volna. Természete megeröltetés nélkül beletörődött a hajadonságba csakugy, mint Pirnitzé, vagy Fridaé; de szüksége volt két felé irányuló gyermeki szemnek csillogására, szüksége egy gyermeki ajaknak csókjaira, szüksége, hogy mosolygós derült hangulatát egy kicsike játéka, kiáltozása, fecsegése élénkitse még inkább . . .

Mig a saint-charlesi iskola épült, Duyvecke megmaradhatott régi lakásában. De mikor 1897. deczemberében megnyílt az iskola, elkellett szánnia magát, hogy beléköltözzék: közös sorsa volt ez mindazoknak, a kikből Sainte-Parade kisaszszony törzskarát összeválogatta.

Rémineau, a ki meghalt volna inkább, semhogy megsejtesse Duyvecke-kal érzelmeit, a melyek szívében forrongtak, nem szólt egyet sem, beérte azzal, hogy meghatott, kétségbeesett pillantásokat vetett a távozni készülőre . . .

A kis Gastonnak azonban lehetetlen volt megvallani az igazat: a végtelenül izgékony gyermek arcza sápadt volt és abba nem hagyta a sirást, a mióta szó esett róla, hogy az ő Vecke mamája bár csak ideiglenesen is el-készül válni tőlük. Valami mesét kellett kita-

lálni számára, hogy Duyvecke egyik beteg rokonát meggy ápolni, de visszajön majd.

A szegény leány, bár sziveszakadtan, de engedelmeskedett azoknak, a ki életét irányították. Tudta, hogy a gyermek szakadatlanul utána kívánczik. És jóllehet Duyvecke, a mikor csak tehette elszaladt hozzá, a gyermek mégis egyre fogyott.

Néhány hét multán Gaston, a ki eleinte bizott benne, hogy Duyvecke visszatér nem-sokára, kezdte egészen elveszíteni hitét. Kérdésekkel faggatta még kis ideig apját, a ki nem tudta, mit válaszoljon neki; azután kifogyott belőle a szó, elvesztette étvágyát és szükvérüvé lett fokokonkint. Olyankor, a mikor Duyvecke megszökött az iskolából és a Cujas-utczában töltött egy órát, a fiúcskát lázas boldogság fogta el; de a mint elment a fiatal leány, visszaesett megint előbbi állapotába.

Februáriusban torokgyuladásba esett, úgy a hogy kilábalt azonban belőle, mignem azután júniusban ágynak dőlt ismét.

Duyvecke, a kit lelkifurdalás marczangolt, most meg volt róla győződve, hogy ő az oka a betegségnek; sem Rémineau néma szemrehányásával nem mert farkasszemet nézni, sem elárulni nem merte azt, a mit ő Pirnitz-czel és Heurteau kisasszonynyal kötött szabályszerű megállapodásnak tekintett.

Elpirult szemérmességében, a mikor 'azt mondta társainak: »A Cujas-utczába megyek«, éppen azért, mivel semmiféle fegyelem sem kötelezte a tanítónőket és mert a maguk meggyőződése szerint szabadon cselekedhetett mindenikük.

És mikor ma arra kérte Pirnitzet, hogy helyettesitse, az apostol szemenezése inkább megzavarta, mint valaha . . .

*

Az éjjeli lámpa lassan rengő árnyék- és fényköröket rajzolt a mennyezetre.

A gyermek lélekezése elcsendesült, ritmikusabbá vált.

Rémineau és Duyvecke sokáig egész figyelmüket és minden gondolatukat arra irányították, hogy ellessék a lélekzetet, a mely elszállt az ágyból. Beszélni egyikőjük sem mert. Mikor a kicsi lélekezése egyenletessé és nyugodttá lett, egymásra tekintettek és elmosolyodtak.

— No, látja, Rémi?

— Látom . . . Az orvosnak igaza volt, így van az jól.

Duyvecke lábujjhegyre állt, úgy vigyázta a beteget . . . Rémineau követte. A fiatal leány mögé állt kissé s vigyázott, hogy meg ne érintse. Duyvecke megfogta Gaston balkezét, a mely kicsüngött az ágyból egész karjával egyetemben.

— Elmult már a láza egészen. — dűnyögte. — Most már csak hagyjuk, hadd aludjék.

— Hát az orvosság?

— Óh, az orvosság! . . . Majd ha fölébred. Az a fő, hogy nyugodtan legyen. Ne maradjunk itt a szobában.

Átmentek mind a ketten az ebédlőbe.

A vastartályos nagy lámpa, a melyet zöld kártyapapirosból való ellenző vett körül, élénken megvilágította az asztalt és világosságot árasztott a Louis XV. pohárszékre, meg a ke-

rek szekrényre, a mely kedvesen volt feldiszítve csigahéj-, virágfüzér- és lombdiszitménnyel.

— Nem éhes, Duyvecke kisasszony? — tudakolta Rémineau — Vacsora-idő volna éppen.

— Isten ucsse, — szólalt meg Duyvecke, a kibe most, hogy megnyugodott, visszatért jókedve — szívesen enném valamit. Rettenetes étvágyam van, Rémi . . . Nekem, a kinek soványító kurát illenék tartanom! . . .

Rémineau a szekrényben kutatott s kiszedett azután belőle tányért, meg ennivalókat. Duyvecke megjegyzése ellen azonban tiltakozott:

— Hogyis ne! Bizony éppen az a legszebb, ha valaki olyan egészséges és olyan üde, mint ön, Duyvecke kisasszony! Ugy gondolom, nincsen csunyább, mint a nagyon sovány nő, a kinek ángol az ábrázata . . . No ni, egy kis pástétom, a mit önnek vettem . . . Egy kis »vörös haju« sajt . . . tudom, hogy szereti . . . azután szamócza . . .

— Micsoda, Rémi nagy bánata közben is gondolt reám? Derék Rémi!

Duyvecke megilletődve nézte Rémineaut, miközben ez sűrögve-forogva rakta rá egy fehér asztalkendőre a terítéket.

Rémineau zavarában leejtette a villát a szőnyegre, a mely pusztaságot ábrázolt egy kóborló tigrissel.

— Óh én ügyetlen ficzkó! — dörmögte. — Megbocsásson, kisasszony.

Mikor még a Cujas-utczai házban lakott, hányszor vacsorált a csinos flamand-leány ilyen módon Rémineaunál; kettejük között a gyermek foglalt helyet, a ki felvidította őket csacsogásával.

Mióta a női ipariskolában élt, meggyérültek ezek a szerény ünnepek; de éppen ritkaságuknál fogva annál kedvesebbek voltak.

Duyvecke naiv módon vádolta magát, a miért olyan jól érzi magát most este is, holott a kis Gaston nem ül az asztalnál és hogy boldogabbnak érzi magát, boldogabbnak »otthon«, a becsületesképü iparossal, mint Pirnitz, mint Heurteau kisasszony finom arczával szemben. Kétségbeejtő volt ez, de tagadhatatlan, jobban érdekelte a szobrász beszéde, a ki beszámolt róla, min dolgozik, fiacskája mondásairól, lakók apró kalandjairól, mint Frida, mint Pirnitz, mint Heurteau kisasszony fenköit társalgása.

— Nyilván azért, mert ostoba teremtés vagyok, a ki méltatlan arra, hogy azoknak a nőknek körében éljek! — gondolta magában.

Rémineau azonban boldog volt. Hogy megszabadult a rettentő aggodalomtól; de sőt hogy Duyvecke még szemközt is ül vele az ebédlőben, mámorossá tette. De hirtelen nyugtalanság fogta el:

— Ugy-e, Duyvecke kisasszony, azért, hogy a kicsike jobban van, nem megy el előbb.

— Nem, Rémi. Megkértem Soubize Geneviève-et, tudja azt a kollegát, a ki orvostanhallgató volt, hogy a növendékek vacsorája után jöjjen el ide azonnal. Nagyon jól ért a gyermekbeteg-

ségekhez. Több a bizalmam benne, mint az ön orvosához.

— Hát azután? Visszamegy akkor haza?

— Természetesen, Rémi. Csak nem kívánja tán, hogy az utcán aludjam!...

Rémineau fekete szőrszálás, barna bőrén pirosság futott végig. Egy ideig nem szólt. Azután szavakat keresve, igyekezett kifejezni, a miket gondolt:

— Bizony, szép épület az önök iskolája... Jól van megépítve, jól fölszerelve. Azt mondaná az ember, hogy zárda. Legalább reám azt a hatást teszi. Szép intézet, gazdag intézet. Akár egy zárda.

Duyvecke elmosolyodott, a mire előtűntek apró, piczi fogai, a melyek olyanok voltak, akár a tejfogak.

— Dehogy is, Rémi; a mi iskolánk semmi tekintetben sem hasonlít a zárdához! Mi nem tettünk fogadalmat. Nekünk nincsen fegyelmi szabályzatunk. Hiszen láthatja, úgy járunk ki, be, a hogy tetszik. Ugyan eljöhettek volna-e táviratára ma reggel, ha zárdában volnék?

— Hát hiszen igaz... Ha arra gondolok, hogy elég vakmerő voltam... de lássa, Duyvecke kisasszony, nagyon meg voltam rémulve! A mint rosszszul van a kicsike, mindjárt elvesztem a fejemet. Önhöz fordulok, akár a jó Istenhez.

— Szegény Rémi!

És kezét nyujtá neki... A férfi megfogta a kezét s balog és ügyetlen mozdulattal arczára nyomta azt...

Duyvecke egy pirosság lett s visszarántotta kezét, de nem volt haragos. Jó ideig nem váltottak szót egymással. Duyvecke meghengergette czukorban a számóczát, a mely azonban nem volt pirosabb, mint az ő ajka. Rémineau, nekidülve a régent-korabeli kecses karszék támlájának, elgondolkozott.

— Mégis, — kezdte megint — mégis csak igazi zárda az, hiszen nem lehet benne férjhez-menni!

— Ki mondta, Rémi? Csalódik. Egyikünk sem ígérte meg, hogy férjhez nem megy.

— Óh, — vetette ellen Rémineau olyan merészen, a hogy különben nem szokta; — való igaz, nem bélyeges papirra írják önök a fogadalmukat. De látja, valahány nő van ott, egyiküknek sincsen férje; és ha akadna olyan férjes nő, a ki az iskolában kívánna élni önökkel, nem türnék önök.

— Dehogyan nem... Azaz, hogy úgy hiszem... Természetesen föltéve, hogy a férj nem lakik feleségével.

— Hisz az olyan nem is házasság!

Duyvecke-nek, a nélkül, hogy tudta volna miért, különös gyönyörüsége telt benne, hogy kifejtse Rémineaunak Pirnitz tanításait. Ha beszélgetésbe merültek ketten, gyakran szóba hozta, mintha különös vágya lett volna, hogy meggyőzze Rémineaut. A szobrász-munkásban azonban tisztelettudó, de egyszersmind makacs tanítványra is akadt, a kit nehezebb volt ki-kezdeni, mint a tölgyfát, a melyet maga szokott kifaragni.

— Értse meg hát Rémi, — kezdte Duyvecke újra — szabadabbak vagyunk, ha férjhez nem megyünk, több időnk jut arra, hogy kicsikéinkkel foglalkozzunk.

— Oh, ha mindannyian férjes nők volnának, mindannyian, a kik együtt vannak most az iskolában, az apróságokkal foglalkoznának akkor is, de a tulajdon apróságaikkal.

— Hát az apátlan, anyátlan kis fiuk és leányok? Ki foglalkozzék velük? Mi az Rémi... Ön mondja ezt nekem, ön, a kinek fia anyátlan?

— Azért nem kellene gonoszaknak lenniök, az apátlan és anyátlan kicsikék iránt... Egyszerűen a magukéival együtt nevelnék fel őket... Ki-ki tehetőségéhez képest osztoznék rajtuk... A gazdagabbak segítenék a szegényeket.

Elhallgatott; nem akadtak nyelvére a szavak, a melyekkel kifejezhesse a zavaros kommunista álmot, mely ott szunnyad minden becsületes iparos lelke mélyén; álom, mely az ünnepnapok testvériségében és a kenyér nélkül való napokon támad.

— Nem, — vitatta Duyvecke — levegő az, a mit ön mond, Rémi. A valóságban a szülők azt tapasztalják mindig, hogy nem elég, a mijök van. Óvakodnak tőle nagyon, hogy meggyarapítsák a szájak számát asztaluk körül. Az olyan gyermeknek, a kinek nincsen anyja, gyermektelen anya kellene.

— De kérem, nem minden növendékük árva gyermek! — szakította félbe Rémineau.

— A kiket anyjuk rosszul nevel, még sajnálatraméltóbbak. Azt hiszi, hogy aprósá-

gáink, a kiket Pirnitz, Heurteau kisasszony, Geneviève és a többi tanít.

— Meg ön, Duyvecke kisasszony... főképpen ön!

— Azt hiszi, hogy a mi kicsikéinkből serdült fiatal leánykák nem lesznek kiválóbb teremtések azoknál, a kiket Párisban az atyával és anyával biró otthonokban lát felserdülni az ember?

— Abban igaza van, — hagyta helyben Rémineau — hogy tulnyomó részüknek rossz a modora.

— Hogyan is volna jobb? Hiszen jó erkölcsre senki sem tanítja őket, ha csak arra nem, hogy testük pénzt ér és hogy csapás, ha gyermekük van. Undorító példákat látnak... Higyje el, Rémi, sok leánynak a szülei ház a veszedelem Párisban. Valamennyit ki kellene venni onnan.

A szobrász nem felelt.

Székét eltolva az asztaltól, térdére bocsátva karját, nézte tányérját.

— No, Rémi? — faggatta Duyvette diadalmasan.

— Ön, kisasszony, jobban tud vitatkozni, mint én, — felelte Rémineau. — Ön a tanult kettőnk közül, ön mindenre tud feleletet... És mégis, a fiatal leányoknak első sorban a házasság a rendeltetésük, azután pedig, hogy gyermekeik legyenek. És a ki tisztességes és jószívű közülök, így is cselekedhetik jót környezetében.

Duyvecke talán tudta nélkül felbátorította tekintetével, Rémineau nekibátorodva folytatta:

— Teszem azt például . . . On, kisasszony, a helyett, hogy beállana abba a rue des Vergeri; czéhbe, vagy mibe . . . abba a zárda-félébe . . . azaz, hogy nem zárda, mert külön hely az, több ott az őszinteség, kevesebb a furfang és alattomosság . . . szóval, hogy nem élne együtt azokkal a nőekkel, hogy akadna egy becsületes ficzkóra, a ki egész szívével szereti önt, a ki életét adná önért, a ki valóságos istenségnek nézné, — mert én ugyan nem sok nőt ismerek, de kételkedem, hogy bár két olyan is akadjon közöttük, mint ön.

Elhallgatott, belekábult a tulajdon ékes-szólásába.

Szeme összevillant Duyvecke mosolygós és pajkos nézésű szemével. És ekkor végképpen elszakadt mondanivalójának fonala.

— Hol is hagytam el? — dadogta olyan szánalmas arczczal, hogy Duyvecke hangos kaczagásra fakadt tőle. — Nem tudom már, mit mondtam . . . Oh, Duyvecke kisasszony, csufot üz belőlem.

Szemrehányás rezgett a szobrász hangjában; Duyvecke fölemelkedett és megfogta kezét:

— Nem, Rémi, nem üzök csufot önből; hiszen tudja, hogy nagyon szeretem . . . Olyan öröm az nekem, ha itt lehetek Gaston közelében, az ön közelében!

— Igazán!? — kiáltott föl Rémineau, a kinek kávészinü szembogara hirtelen megcsillant.

— Persze, hogy igazán! — ismételte Duyvecke hirtelen elmélázva — A mi életünk, Rémi,

— folytatta azután kissé fátyolozott hangon —
 úgy alakul, fordul, a hogyan tud; nem mindig
 azt teszi az ember, a mit szeretne.

Rémineau, a ki el nem bocsájtotta még a
 fiatal leány kezét, reányomta most lázban égő
 ajakát.

Duyvecke türte. Azután gyöngéden figyel-
 meztette:

— Nézze meg benn, hogy van Gaston . . .
 Majd én addig rendbe rakok itt mindent.

— Óh, Duyvecke kisasszony, az én dol-
 gom az.

— Nem; menjen csak . . .

A férfi engedelmeskedett.

Duyvecke rendszeres lassusággal, de ügye-
 sen leszedte az asztalt és elrakosgatta, a mi
 rajta volt.

Időnkint abban-abbahagyta munkáját. Meg-
 állott elgondolkozva, balkeze mutatóujjával füle
 kagylóját simogatta; — családi szokás volt ez —
 úgy elmélkedett.

Mikor bezárta a szekrényt, csengettek az
 ajtón.

Hallotta, mint megy Rémineau ajtót nyitni.

— Vajjon az orvos-e? — gondolta ma-
 gában.

Fölemelte a lámpát és átvitte a beteg
 szobájába.

A kis beteg rögtön felébredt:

— Vecke mama!

Duyvecke az ágyacskához futott; ráborult
 az ágyra, megcsókolta a borzas fejet, a melyre
 csaknem a szokott sápadtság ült ki megint.

A gyermek, hogy láthatta nagy barátnéját, nevetett s elfeledte baját.

Duyvecke karjába szorította a törékeny testecskét, a mely csupa csont volt a kék ing alatt.

— Én kincsem!... én drágám! — sutogta.

Az fordult meg fejében:

— Mért hogy annyira kedvesebb nekem ez a ficzkó, mint iskolás növendékeim, holott azok is apróságok és nagyon szeretnek? ... Ah! ... Geneviève! ...

Soubize Geneviève nyitott be Rémineau kíséretében, a ki szinte belezavarodott a sok köszönetésbe és tiltakozásba.

Duyvecke megszorította társnője kezét.

— Ime a kis beteg! — mondotta és rámutatott a gyermekre, a ki egyszeriben komolylyá és kissé nyugtalanná lett a jövevény láttára.

Soubize Geneviève nem felelt, csak megfogta Gaston csuklóját és számlált; Duyvecke és Rémineau figyelmesen nézték.

Valósággal fiutermétü, sovány leány volt, a kin rengeteg fekete kásmirból való szoknya, barna szatin-zubbony, kukoricza-szalmából készült fekete bársony-szegélyes kalap illegett.

Gyürődött arcza, a mely meg-meg szokott könnyedén rángatódzni, nem volt kellemesség nélkül való, a mit élénk piros ajkának, zöldeszínü szép szemének, fehér arczszínének, de főként gyönyörü vörös hajkoronájának köszönhetett.

— Forrósága van még, — mondotta elbocsátva a gyermek kezét, — de érverése rendes... Nem vagy éhes, kicsikém?

Gaston Duyvecketől kért tanácsot tekintetével, minekelőtte megfelelt volna a kérdésre. A fiatal flamand leány biztatta:

— Mondd hát, kincsem, nem vagy éhes?

Alig hallható hangon felelte a gyermek, elfordítva szemét:

— Nem nagyon.

— Adjon neki néhány czukros narancs-szeletet... — mondá Geneviève Rémineaunak — Hova gondol? Nem szükséges semmit sem rendelni. Hisz a gyermek nem beteg. Nem nagyon ideges-e, vajjon?

— De nagyon is! — felelte Duyvecke.

— Nagyon rosszszul volt ma reggel, — vette át a szót Rémineau — a mikor táviratoztam. A hogy azonban meglátta a kisasszonyt, tüstént csökkent láza. Mindig így van ez.

— Hm, a kicsike csupa ideg! — dörögte Geneviève. — Vigyázzunk, figyel bennünket.

— Mennénk talán át az ebédlőbe, — indítványozta Rémineau.

Hárman körülülték a nagy lámpát, melyet a mester az asztalra helyezett s folytatták a beszélgetést a gyerekekről.

Rémineau elbeszélte a téli torokgyuladást, a visszaeséseket, a fokozódó szükvérüségét.

— Higyjék el, — fejezte be mondanivalóját — a ficzko megemészti magát, nem tudok rá más szót. Annyira ragaszkodik Duyvecke kisasszonyhoz! Elköltözése nagy csapás

volt reá Azóta sem heverte ki
Csupa tengődés a szegény poronty! De mit te-
gyek én, egymagamban? . . . Dédelgetem, a ho-
gyan csak telik tőlem; megveszek neki mindent,
a mire csak vágya támad . . . De hát még sem
pótolhatom Duyvecke kisasszonyt.

Duyvecke az asztalra könyökölve, könnyben
uszó szemét szikkasztgatta.

— Milyen kár, — mondotta Geneviève —
hogy a kicsike nem leány! . . . Elvinnők isko-
lánkba, azzal meg volna minden.

— Nem lehetne vajjon befogadni a leányok
közé? — kérdezte Rémineau félénken. — Ilyen
korban!

— Nem lehet! — felelte Duyvecke. —
Fiut leánynyal nem szivelünk együtt. Pirnitz
kisasszony elveivel ellenkezik ez.

— Akkor hát szomoruan vagyunk, a kicsike,
meg én!

— Meglátogatom majd, a minő gyakran
csak tehetem, ne féljen Rémi.

Az iparos nem felelt, csak rázta a fejét.

Soubize Geneviève jelenléte zavarba ejtette
s akadályozta, hogy elmondjon mindent, a mit
elmondott volna, ha egyedül van Duyvecke-vel.
És Duyvecke elértvén röstelkedését, megköny-
nyebbült, hogy el nem mondotta.

Jó ideig egyéb sem hallatszott az ebédlő-
ben, mint a lámpa serczegése.

Geneviève törte meg a csendet:

— Mozgalmas napunk volt ma az iskolában.

— Hogy-hogy? — tudakolta Duyvecke.

— Nálunk járt a felügyelő . . . Nem

az iparfelügyelő . . . Az elemi iskolák tanfelügyelője.

— Nos? Hiszen nem először történt.

— Ugy van; de először történt, hogy Leconte-Dupré jött el, a ki nem hogy udvarias és jóakaró lett volna, mint társai, a kik jártak volt már nálunk, hanem adta a tekintélyest, faggatta a növendékeket, bírálta a tanítási tervet, a fegyelmi szabályzatot, az iskola szellemét . . . Szóval valóságos kis forradalmat csapott.

— Mi jelentősége van mind ennek, a mikor mi föltétlenül szabadok vagyunk és semmit sem kérünk a kormánytól?

— Heurteau kisasszony azt állítja, hogy mégis van jelentősége a dolognak. »Tiszta sor, — mondja — a tanfelügyelő kellenkedése azt bizonyítja, hogy a felsőbbségnek irántunk való hajlandósága kedvezőtlenebbre fordul . . . A felügyelő előre megállapított véleménynyel jött el hozzánk, valóságos hivatalos küldetéssel, hogy ócsároljon bennünket . . . Franciaországban nagyon könnyen akadékoskodhatik a kormány, ha úgy tetszik neki.«

— Ugyan, ugyan! — szakította félbe Rémineau. — És vajjon mi kifogása lehetne a kormánynak az önök iskolája ellen? Nem igen akad iskolára, a melyet olyan tiszteletreméltó nők vezetnének!

A derék ember egészen föl volt háborodva, mintha az ő jelenlétében nem tanusított volna valaki kellő tiszteletet Duyvecke iránt.

— Mikor a felügyelő körutjával elkészült, Heurteau kisasszony beszélt csak vele, a ki azt

mondja, hogy a felügyelő kikelt a tanítás erkölcsstelen iránya ellen.

— Erkölcsstelen irány? — kiáltott föl Duyvecke.

— Az... Hogy nincs felügyelet. A növendékek tulságosan szabadjukra vannak hagyva, egymagukban járnak-kelnek... Hogy bűnös tanításokat csöpögtetünk beléjük; hogy elijesztjük őket a házasságtól, lebeszéljük az anyaságról... Ugy-e, minő külszines travesztiái Pirnitz eszméinek! Az én tanfolyamomat kiváltképpen megrotta: Saint-Charlesban az a hir jár, hogy illetlen részleteket mondtam el a leányoknak a gyermekágyas nő ápolásáról. Hiszen tudod, milyen keztyüs kézzel bolygatom ezt a kényes tárgyat!

— De ki terjesztette a rágalmakat?

— Nem tudom... Heurteau kisasszonynak, úgy tetszik neki, sikerült a felügyelő elhallgatott megjegyzéseiből kitalálnia, hogy a városháza ludas a dologban. Én inkább a plébániát gyanusitanám...

— Oh! majd egy pap!.. Azt hiszed, ráadná magát ilyen csunya praktikára? — mondotta Duyvecke, a ki megmaradt vallásos és hívő teremtésnek.

— Lehet, hogy azt hiszi tán: szolgál vele az egyháznak, ha bennünket támad

— Beszért a felügyelő Pirnitz-czel?

— Nem! De volt alkalma szóba állania Fridával... Éppen franczia órája volt Fridának a nagyok számára, mikor a felügyelő benyitott osztályába. Miután elég rosszakaró leereszkedéssel intézett kérdéseket néhány növendékhez, azzal a szándékkal, hogy zavarba ejtse

őket egyiküktől azt kérdezte: »Van-e vizsgálati bizonyítványa?« A leánykák, a kik aligha tudták, miről van szó, elmeresztették szemüket . . . Hogy a negyediket fogta már kérdőre a felügyelő, maga Frida felelt meg neki: »Nem, uram . . . Ezeknek a gyermekeknek nincsen bizonyítványuk, minthogy egyikük sem tett vizsgálatot. Azt hittem, hogy a felügyelő ur tudja ezt.« A felügyelő kissé méltatlankodva tiltakozott: »De hát miért nem tesznek vizsgálatot?« — »A társadalomnak nem bizonyítványokra van szüksége, — felelte Frida — hanem tetterőre és lelkiismeretre.« A felügyelő egy pirosság lett erre; fölkelt és kiment az osztályból. Heurteau kisasszony azt mondja, hogy kedvezőtlen jelentést szándékozik beadni.

— Ám terjeszse be jelentését . . . Ugy sem ér vele semmit, hiszen a kormány nem ad nekünk semmit.

— Heurteau kisasszony azt mondja, hogy bármikor megvonhatják tőlünk a tanítási engedelmet . . . Es meglátod, — folytatta Geneviève hirtelen nekitüzesedve, hogy arcza, de még a szeme színe is elváltozott — meglátod, meg is vonják majd! . . . Üldözni fognak bennünket, a miért a függetlenséget és igazságot képviseljük; Saint-Charles egész rothadt bourgeois hada, az egész hivatalos Páris feltámad majd az iskola ellen. De bizonyos lehetsz benne, ha több nem, akad közöttünk egy, a ki nem türi, hogy kitegyék a szürét . . . Inkább megöletem magamat!

Elhallgatott; néhány pillanatig olyannak maradt arcza, ajka haragtól remegett.

Rémineau meglepetten nézte a hirtelen megvonagló kedves arcot . . . Duyvecke azonban mosolygott. Ismerte Geneviève felviharzó természetét, hirtelen kitörő méltatlankodását, forradalmi hajlandóságát! Az anarchista tanítások, melyeket az idő lehűtött Craggs Daisyben, átszivárogtak, átszűrődtek társa elméjébe. Mióta Geneviève az iskolában lakott, fanyarabbá lett, mint volt valaha; egyébről sem beszélt, mint lázadásról, boszúról a vén, roskatag és zsarnok társadalom ellen.

A nagy csendességben vékony hangocska hallatszott át a szomszéd szobából:

— Vecke mama!

Duyvecke a gyermek ágyafejéhez szaladt.

Rémineau és Geneviève követték.

Gaston megölelte Duyveckenek feléje hajló nyakát és fülébe sugott. Csak a fiatal lány választát hallották a többiek:

— De visszajövök!

— Nem jössz; — mondá a gyermek fenhangan — nem szabad, hogy elmenjen . . . Itt kell maradnia . . . Egészen itt kell maradnia.

Duyvecke még egyszer megölelte.

— Persze, hogy itt maradok!

Gaston lehajtotta fejét a henger alaku párnára. De nagy, fekete szeme le nem tévedt a csinos flamand lányról; nyugtalan volt a gyermek s elszánt, hogy meg nem csalatja magát.

A jelenvalók elhuzódtak az ágy mellől.

— Mit sugott fülébe? — tudakolta Rémineau.

— Azt akarja, hogy maradjak. Azt feleltem, hogy persze, maradok. De késő már. Indulok mindjárt Geneviève-vel... Rendben van minden, az orvosnak hát nem lesz már szüksége reám. Nem is hiszem, hogy eljőjön már. Nagyon késő az idő.

— Tíz óra mult, — szólt közbe Geneviève.

— Veszem a kalapomat; majd az ebédlőn át szökünk Geneviève, meg én.

— Ha ugyan a ficzkó meg nem sejti! — dörmögte Remineau aggódva. — Ha észre találja venni.

— Óh, majd azt mondja neki, hogy lepihentem, hogy alszom és hogy nem szabad zavarni. Végtére elalszik majd ő is.

Fekete szalmakalapot tűzött vastag, gyűrűző szőke fonataira; hangja önkénytelenül remegőre vált.

A két fiatal leány az ebédlőből távozott csendesesen az előszobába vivő ajtón át.

Rémineau, a ki elkísérte őket, komorabb volt, mint valaha.

A mikor egészen halkán bucsuzkodtak volna, csak fölnyilt hirtelen a hálószoba ajtaja: Gaston jelent meg mezitelen lábbal, dideregve, kék ingében, siralmas soványan.

— Jaj istenem! — kiáltotta Duyvecke.

Gyorsan felkapta a gyermeket és visszavitte ágyába. Pirongatva csókolta össze-vissza.

— Rossz gyerek, te! A ki engedelem nélkül fölkél ágyából, rossz gyerek... Rossz fiu!... No most nem jövök el többé.

A gyermek nem sirt, szeme csillogott a láztól, vékony ujjai görcsösen kapaszkodtak

Duyvecke karjába és nyakába; csökönyösen azt hajtogatta csak egyre:

— Nem akarom, hogy Vecke mama elmenjen, nem akarom . . . nem akarom . . .

Remegett, fogai meg-megvaczogtak és nyugtalanító pirosság lepte el újra az arczát.

Geneviève odasugta Duyvecke fülébe:

— Ha nem maradsz, a kicsike ismét lázba esik.

Duyvecke térdre bocsátkozva az ágy fejénél, csitította a gyermeket, ígerte, hogy nem megy el. A kis fiu ideges kezével megragadta a szalmakalapot s le akarta rángatni. Duyvecke kaczagott.

— De fiam, ez fáj! Hiszen a hajamat téped.

Végtére is magának kellett leoldoznia kalapját . . . Csak ekkor csillapodott meg Gaston.

Nem hagyta, hogy Duyvecke eltávozzék az ágy mellől és mikor arra készülődött, hogy az ebédlőbe menjen ismét, a gyermek szinte azon volt, hogy újra kiugrik az ágyból.

— Mit tegyek? — kérdezte Duyvecke Geneviève-től.

— Mit tennél? Maradj! . . .

Rémineau eltorzult arczczal dadogta:

— Igen, igen, Duyvecke kisasszony. Maradjon, könyörgök, maradjon . . . A ficzkó meg nem marad ágyában, ha látja, hogy elmegy . . . Ha tetszik, inkább én megyek el hazulról . . . Majd leülök odakünn a lépcsőn . . . Vagy ha tetszik, megkérem az egyik szomszédasszonyt,

hogy maradjon önnel . . . Így azután senki semmit nem mondhat majd.

Duyvecke vállát vont.

— Törődöm is énazzal, hogy miket beszélnek itt . . . De az iskolában ?

— Elmondom majd, mi történt, — szolt közbe Geneviève. — Azt hiszed, hogy Daisy, vagy Pirnitz másként cselekednék helyeden ?

— Daisy, az nem . . . Pirnitz . . . nem tudom ! Akárhogy is . . . isten neki . . . maradok. Igyekezz megértetni velük, hogy nem mehettem haza.

*

A mint Geneviève elment, Rémineau megragadta Duyvecke kezét és meg akarta csókolni. De a leány hirtelen röstelkedve, zavartan visszarántotta azt.

— Szépen kérem . . . Rémi . . . Hagyjon magamra a kicsikével.

Rémineau kiment, elment olyan messzire, a mennyire csak lehetséges volt a szűk lakásban : a konyhában huzódott meg.

Duyvecke azonközben Gaston ágya elé ülve, ráhajtotta fejét a vánkosra úgy, hogy arczuk összeért.

A gyermek elczirógatta kicsit lágy kacsójával, ujját végigvonta ajkán, azután elaludt.

Maga Duyvecke is elszunnyadt, mély álomba merült.

A szobrász ezenközben elhelyezkedett a konyhában egy zsámolyon, lábát felhuzta a keresztrudra, két kezét pedig térdei közé öl-

tötte s úgy nézte a nyitott ablakon által a kék égnek egy kis foltját, a mely rezgő csillagokkal kiverten a szomszédos házak és kémények közül tetszett elő. Nem volt kedve az alvásra. Nem volt kedve megmozdulni. Boldog volt.

VI.

A tágas derékszögű termet, melyben Lea a vízfestés művészetére tanított vagy husz növendéket, forró juniusi napfény világította meg, a melynek ereje nem enyhült, jóllehet négy óra elmúlt már.

Szemközt, a Delormel-utcza tulsó felén, a hova ez az épületszárny nyílt, egy üres telken a gesztenyefák a falon át nyujtogatták mozdulatlan, száraz, portól fakó lombjukat. Friss szellő be nem hatolt kívülről.

A husz leányka, a ki fényes selyemből való zubbonyban, magas székeken ült, vagy körülállta az asztalokat, verejtékes homlokát ráhajította a rajztáblára s figyelmes szemmel nézte a színes víz járását, melyet az ecset vezetett, fintorra torzulván közben a szájak, az ajkakba merülvén a fogak az erőfeszítéstől.

És jóllehet az ablaknyílások tágasak voltak s aggodalmasan nagy volt a tisztaság is, a fehér falu tágas terem megtelt a nedves, ifjú hajak, a fiatal verejtékező testek fanyar illatával.

Lea sorra járta a növendékeket, ügyelt a munkára; eleinte szótlánul megállt előttük, figyelte a növendék munkáját s ha valamelyikük félben hagyta, rászólt:

— Rajta! rajta! ne törődjék velem . . .

Ha felraktak valamely szint, megtette megjegyzéseit; néha maga vette kezébe az ecsetet, megmutatta a növendéknek, ki mit tegyen, ügyesen ki-kijavított egy-egy hibát, azután a legközelebbi növendékhez fordult.

A hosszú két óra alatt, a meddig a tanítás a vízfestő-osztályban tartott, egy pillanatra abban nem hagyta a tanítást . . . A növendékek azt tapasztalták, hogy egyre kevesebb, kevesebb szünetet tart.

Rég nem történt már az, hogy, mint nemrégiben is, fölment volna a tanítónőnek szánt dobogóra, hogy levelet írjon, végigfusson valamely folyóíraton, vagy hogy éppen elálmodozzék rajta.

A fiatal rajzoló leányok, a kik komolyak és fegyelemtudók voltak, jóllehet ki nem halt belőlük a kíváncsiságra való hajlandóság és a korukkal járó fürgeség, épp az imént figyelhették meg tanítónőjük e hivatásbeli önfeláldozásának példáját.

A leányka, a ki azon a héten a levélkiosztó tisztét töltötte be, egy kis csomaggal lépett be, a mely postán érkezett könyvhöz hasonlított; Leához vitte s odanyujtotta neki.

Lea éppen festéket kevert egyik növendéke szilkéjében; nem vette el a könyvet, hanem azt mondta a leánykának:

— Köszönöm, Alexandrine . . . Tegye asztalomra.

És míg husz szempár követte a könyvutját, a mint Alexandrine kezében fölkerült a dobogóra, végre pedig a tanítónői asztalra, Lea nyugodtan adogatta a vizesöppeket a szilkében feloldott okkerhez.

— Látja, Aubry Alice, — mondta a kis, kínai szemü barna leánykának, a kinek elfoglalta a székét — ha el nem készíti jól a festékeket . . . ha jól el nem morzsolja a szemcséket . . . ha, mielőtt munkába kezdene, elő nem készíti . . . bármennyire vigyáz is munka közben, mégis foltos lesz a festése . . . Így ni . . . kész a festéke. Most menjen végig rajta hamarosan, egyenletesen forgassa az ecsetet.

Hamarosan átengedte helyét Aubry Alicének, a ki leülve székére, munkába kezdett megint s a hogy mulatságos módon húzta volna össze rövidlátó szemét, a rajztáblára hajolva nagyon büszke volt rá, hogy a tanítónő figyelmét sikerült magára vonnia.

— Adéle, maga nem jól mosta meg ecsetjét; látja, a keveréke most piros színűre változik . . . A piros, a mit az imént csöppentett oda, elfakul a barnában . . . De kis Claire-em, hiszen maga kifeledett egy sávot a hengerről.

Bizonyára maga Pirnitz is bámulta volna Lea komolyságát, nyugodt, biztos tevékenységét, a melylyel napi munkáját végezte.

Pedig Pirnitz, a ki annyira megszokta a szivekben olvasást, csalódott ebben az egyben. Reménységgel telten mondotta magában: Nyilvánvaló, Lea legyőzte magát . . . És hát Lea magamagát csalta.

— Ugyan Vanderbrouck . . . az ilyen festés nem sokat ér . . . Hadd ülök a helyére.

Tiszta vizet öntött egy pohárba, belemártotta az ecsetet, enyhítette a színeket és szép profilja közben ráhajlott a nedvességtől duzzadt papirosra.

Pedig hiába festett az ecsettel, hiába magyarázta a hibákat növendékének, — egy nagy kék szemü, nyitva feledt száju, keskeny homloku szőkeségnek — azért ő csak egy valamire gondolt s gondolata hova-tovább olyan fájdalmasra vált, mint valami égett sebhely. A könyvre gondolt, melyet az imént hozott a kis levélhordó s a melyet ő látszatra közömbösen utasított el; most a dobogó asztalán van.

Tekintete mintha megragadta volna egyetlen villanással a könyvet abban a pillanatban, a melyben Alexandrine feléje nyújtotta azt... Hirtelenében is két valamit vett észre: az ujságlapnak, melybe a könyvet beburkolták fekete, tiszta és apró angol betűit, a kékes-ibolyás bélyegeket, rajtuk a nagy »2¹/₂« számot, alatta a királynő mellképével... A könyv Angliából jött.

»Vajjon ki küldhet nekem könyvet Angliából?...«

Ha Sanzné nem lett volna abban a pillanatban Párisban, — másnap készült elutazni — elsőbben az ő neve merült volna föl emlékezetében. De ha nem ő volt... hát ki?

Craggs Edith tán, Daisy huga, a ki társa, barátja volt Leának Clariss and Sons-ék műtermében?

De a könyv alakja olyan volt; mint az angol regényeké szokott és lehetetlen, hogy Edith, a ki különben rég ideje nem adott hirt magáról, egyéb valamit küldhetett volna, mint holmi metódista *tract*-okat.

Lea, a hogy folytatta körjáratát a növények padsora mögött, erőszakkal hitette magával, hogy a könyvet Edith küldte, nem is küldhette más.

A titokzatos divináció azonban, mely a válság óráiban kifincmodik bennünk, váltig erősgette:

— Nem ... nem Edith küldte ... hiszen tudod magad is nagyon jól. Bizonyos vagy benne ... Tudod, hogy ki ...

Lea kitartott az óra végeig s akkor ment föl csupán a dobogóra, a mikor megadta már a jelt, hogy szedjék rendbe a rajztáblákat és a szereket.

A rajzteremből a ruhatárba özönlöttek a leánykák, hogy levessék zubbonyukat, azután pedig elköltsék uzsonnájukat az udvarban.

Lea, a ki nem ment velük, nemsokára egymagára maradt; ott állt az asztal előtt, a kis csomaggal szemközt.

Hogy végre elolvasta a felírást, megkönnyebbült kissé ... Nem egészen az volt, a mitől rettegett ... A sajtóságos, szinte gyermekes írás, melynek szabálytalansága össze nem illett sehogysem a nagybetűk pompájával, egy mahagoni íróasztal képét idézte fel Leának, a melyen száz ugyanilyen írásu papírlap hever szét-szórtan és földidézte egy babaarczu, rövidre nyírt, felsütött szőke haju gyermekasszony képét, a mint íróasztala előtt ül és rágja parafatollszárát ... földidézte Ortsen Tinka képét!

Az íróasztal, melyen az apple tree-yardi társalgó szobában dolgozott! ... És a regények, a melyeket azon nyomban beszélt el, a hogy

képelete feltálalta őket megszokott hallgatói felé fordultan, fénytelen, egyenletes hangján, mesebeli herczegnő-arczával.

Lába alig érintette a szőnyeget s ritkán mozdult meg fehér piqué szoknyája kikeményített szegélye mögött.

*

— Vajjon miért küldött nekem Tinka könyvet?

Ha ez a küldemény nem is volt olyan nyugtalanító, mint lett volna egy levél, mégis kívánságot jelentett, azt az óhajtást, hogy megújítsák az összeköttetést, a mely immár tizen-nyolcz hónapja megszakadt. Lea elrémülten vette észre magán, hogy a multhoz való visszatérésnek gondolata nem hogy megijesztette volna, mint még nemrégiben is, de boldoggá tette.

Szívét akkora erővel töltötte meg a boldogság, hogy egyetlen suhintásra kisöpört belőle minden bánatot, minden aggodalmat.

Nem tépte föl a könyv borítékát.

Már elhallatszott hozzá a játszó növendékek zajongása, a melyet gyöngített a távolság, mert az udvar az épületek tulsó felétől a rue des Vergers-ig nyult el.

Lea elvégezte szokott dolgait, azzal bőrkötényébe csusztatva a könyvet, kiment a rajzteremből, a melynek kulcsát magához vette s belépett az öltözőbe, a hol megmosta kezeit és arczát. Csak akkor fogta el a habozás.

Pirnitz és Sanzné alighanem odajárnak: megkezdték a kis ház berendezését, melyet a Henri-Martin avenue-n béreltek a Free College

növendékei számára . . . De Frida bizonyára a játszóudvarban lesz . . . Az ügyelés sora felváltva más-más alapítójára jut az intézetnek s ma éppen Frida napja van.

Lea nem akart nénje szemébe nézni. Olyan sulyosan nyomta úgy is az a tekintet, hogy úgy tetszett neki, mintha előre is kémlelné. Hogyan titkolja el ujjabb felindulását? Hogy megmondja nyiltan okát, ahhoz nem volt bátorsága.

A könyvtár jutott eszébe. És alig hogy eszébe ötlött ez a gondolat, már látta is magát, a mint az egyik ablakzugban olvassa a titokzatos könyvet . . .

Felhajtotta bőrkötényét; sietve lépett, dobogó szívvvel, mint a menyasszony, a kilégyottra oszon. Végigsietett a folyosón, fölment a második emeletre . . .

Az első emelet lépcsőkanyarulatánál Soubize Geneviève-vel találkozott.

— Tudja, — szólt oda neki a vereshaju nyurga leány — hogy Duyvecke irt?

— Igen! . . . mit irt?

— A kis Reminea ujjra megbetegedett . . . igazán erős láza van most már . . . Duyvecke nem meri magára hagyni . . . Azt mondja, hogyha távollétében találna a kis fiu meghalni, úgy rémленék neki mindig, mintha ő ölte volna meg.

— Tehát?

— Tehát . . . marad . . .

A nélkül, hogy elmondta volna egymásnak a két leány, milyen hatást tett reájuk ez a hir, mind a kettejük tovább szötte gondolatait.

Lea, a ki a könyvtár felé indult, visszaemlékezett arra az izgalomra, a melyet Duy-

vecke elmaradása az iskola törzskarában keltett. De eltitkolták megütközésüket; még nem mertek beszélni róla. Sőt inkább azt erősggették, hogy :

— Duyvecke helyesen cselekedett . . . Csak nem hagyhatta, hogy az ő hibája miatt haljon meg a kis fiu.

Mindenki így cselekedett volna helyén.

Valójában azonban Duyveckenek minden társnője azt kérdezte magától: »Visszajön-e vajjon?«

Az attól való rettegés, hogy valaki el talál pártolni, hogy bekövetkezik az első zászlóhagyás, fokozta azt a félelmet, a melyet Sainte-Parade kisasszony anyagi zavarai s az izgalmat, melyet a tanfelügyelő látogatása és ellenséges viselkedése okoztak.

Lea elgondolta magában :

»Duyvecket az események viszik . . . Önkéntelenül is Rémineaunál fog maradni és hitvese lesz majd . . .«

Önkéntes elhatározással végét szakította álmodozásának . . . Félt tőle, hogy egybehasonlitsa magát Duyvecke-vel. Vajjon hasonló kényszerű helyzetet kívánt-e ő is, a végzet parancsát, a mely megszabadítaná maga-magától?

Az iskola könyvtára három közepes nagyságu, néhány szalmafonatos karosszékkal butorzott, sávós kárpitu szobát foglalt el. A könyvek tulnyomó része füzve volt; nem volt eddig sem idejük, se pénzük, hogy beköttethessék.

Pirnitz volt könyvtárából és az alapítók adományából telt ki a könyvtár anyaga, leg-

inkább azonban egy meglehetősen szép klasszikus-gyűjteményből, melyet a Sainte-Parade palotából szereztek; Sainte-Parade kisasszony, a ki nem olvasott soha, ajánlotta fel az iskolának.

Mindenik szobában egy-egy ablak a gesztenyefákkal beültetett telekre szolgált, mely a Delormel-utca tulsó felével volt határos. Afféle *bowwindow**) alaku ablakok voltak s mélyedésükbe egy kis pad nyult be.

Mikor Lea belépett, a három szoba közül kettő üres volt. A harmadikban Reclus Egyetem-es Földabroszából másolt valamit egy növendék.

Lea egy ablakközi padocskán helyezkedett el.

A nap lassan-lassan aláhanyatlott; narancsszinü világosság aranyozta és pirosította meg a gesztenyefák koronáját, a Delormel- és a Saint-Charles-utca háztetőit és a templom hegyes harangtornyát.

Lea jól emlékezett reá, egy nyáreleji estére, melyet a rőtes világosság éppen így festett meg... Surrey-ben volt azon a délutánon, a melyet sétálásban töltött el Györggyel; épp, ilyen időtájt tértek be egy kis angol csapszékbe, egy régi divatu korcsmába — a Rutland Armsba — hogy elköltsék délutáni teájukat.

Akkor is ilyen narancsszinü világosság hullámzott a levegőben... És a szemek szívós emlékezése egyszerre fölfrissít etteannak a boldog időnek minden emlékét, minden képét.

*) Ivablak.

A mult győzelmesen nyomult előre, igazibb valóságként jelent meg, mint a közömbös és bizonytalan jelen.

Nem zavaros álom volt-e csak, a mi azóta történt: a visszatérés Franciaországba, György kétszeri kísérlete, hogy elvigye magával jegyesét, a hosszú hónapok, a melyeket mesterséges rajongás közepette élt végig az iskolában? Leának ugy. tetszett, hogy más valaki bitorolta gondolatait és életét: most, az időn és téren által visszanyerte előbbi mivoltát, az a jókedvű utitárs lett megint, a ki forró teát töltött Ortsen Györgynek a *Rutland Arms* kis társalgójában, melyet az alkony narancsszinü világossága festett meg.

Megkönnyebbülten sóhajtott fel. Kibontotta kötényét, előszedte a könyvet, lassan, sietség nélkül bontotta fel a zsinórt, választotta le a *Bristol Herald* egyik számát, melybe a könyv bele volt burkolva, azzal kényelmesen letelep edettaz ablak sarkában és olvasni kezdett.

*

Egyik olcsó példánya — az ára egy shilling hat pence — volt a könyv egy angol kiadványnak s a czime: »*William Powell's two sisters,**) irta Ortsen Tinka, finn eredetiből fordította Mrs. Irving Clarke«.

Rikító és bágyadt szinekből esetlenül megfestett boritéka volt a kötetnek; egy nőt ábrázolt, a ki kőpadon ül s egy férfi borul lábaihoz.

*) Powell William két huga.

Lea megnézte a fedőlapot, mert azt gondolta, hátha talál rajta valami utbaigazítást, vagy éppen ajánlást. De a lap fehér volt, egy sornyi írás sem látszott rajta.

»Gyalogjárók számára egyik legregényesebb és legkellemesebb része Angliának Derbyshire, a Buxton nevű régi fürdőhely környéke, a hol Anna királyné gyógyíttatta magát hajdan...«

Leának, a ki elolvasta, azután gépiesen újra elolvasta ezt a mondatot, úgy tetszett, mintha nem volna semmi értelme. Hiszen ő sohasem volt Derbyshire-ben. Soha hírét sem hallotta Buxtonnak.

Ekkor magaámitással elhitette magával, hogy önmaga képmására remélt ráakadni a könyvben: bizonyos volt benne, föltétlenül bizonyos, hogy a könyv az ő, meg György történetéről szól.

Folytatta az olvasást . . . A könyv elejét a kis fürdőhely végeérhetetlenül aprólékos leírása foglalta le; magas dombok környékezte völgykatlanban épült a város; a dombok igazi hegyekkel voltak szomszédosak. Tinkának minden regénye ilyen volt: eleje hosszúra nyult és zavaros volt; azt mondotta volna az ember, hogy a szerző eszméi erőfeszítés árán ébredtek csak föl.

Hova-tovább azonban, mint a hajnal terült szét, világosság és melegség öntött életet a lapokba, mig nem valósággal lángba borultak azok, oly élénk és tiszta tüzesség hevült át rajtuk, hogy visszavert fényük még a kezdet kínos homályosságait is megvilágította.

És Lea, a hogy izgatottan, türelmetlenül futott végig a könyv negyedrészen, érezte már, mint buvik elő a sajtósárga láng, mely a legbonyolultabb elméleteket is meg tudja világítani és lelket tud önteni azokba a lényekbe is, melyeket a hideg ész erre képteleneknek ítelt.

Jelen való volt már most a könyv két hőse, a kiket egyidőben naivul és biztosan, a hatás vadászása nélkül rajzolt meg az író, szinte azt mondhatná az ember, belülről nézve, a lélek festői képességével.

És a két lélekben ráismert Lea Ortsen György, meg a tulajdon lelkére; éppen csak, hogy a szerző váratlan csalfogással fölcserélte kettőjük nevét: William Leát személyesítette, Nora pedig Györgyöt.

Hogyan is ne ismert volna Lea a következő vonásokban tulajdon egyéniségének más nem mezébe bujtatott képmására:

»William — ugymond az író — a piros virágot hajtó rózsatőre emlékeztetett, melyet a magas északon ültettek el egy üvegházban s a melybe beleoltották Skandinávia sápadt rózsáját, a mi annyira hasonlít a liliumhoz... Ha a kertészolló nincsen vele örökké haragban, a természet az eredeti nedvek felszabadításán fárad, a melyek forronganak és lázonganak a tövises csatornáknak... És ha a kertész csupán két télen által elhanyagolja a nyesegetést, a nedvek fölszabadulnak, az elsatnyult, sápadt lilium helyén a piros rózsza fakad fel...«

Nórát pedig így írta le a szerző:

»Csodálatos volt ebben a nőben lelke, a mely majd mindig aludt, mint a hogy el-

alszik a kis gyermek. Csendes és boldog volt az az álom, valószínűleg boldogabb, mint a léleknek ébrenléte; mert a mint felébredt, heves vágy fogta el, hogy beleolvadjon az életbe, hogy hatalmas érzelmekkel szórakozzék... Mint-hogy pedig Nóra nem tudta, hogyan idézze fel ezeket az érzelmeket, a zongorához ült; órák, órák hosszant esenkedett a Művészethez, hogy küldjön neki enyhülést... E rajongás után Nóra lelke elszunnyadt megint«.

Volt Nórának egy huga, Juliának hívták; ennek megrajzolásakor bizonyára Frida lebegett a szerző előtt. Csakhogy amolyan északi Fridát alkotott belőle, a ki ridegebb és komorabb az igazinál,

»Julia és Nora — folytatta a szerző — Finnországban születtek, melynek a teremtő zsgori módjára mérte ki a meleg és a világosság gyönyörüségét, a hol, azt mondhatná az ember, az esztendő hat hónapjában halott a természet... Mint a növények és fák, megszokták ott ők is a féléletet; de azért azt hitték, hogy élnek ám; élt bennük a derengő reménység, hogy egykor majd bensőbbben és teljesebben élnek az életet. Semmit sem tettek arra nézve, hogy siettessék ezt a kikeletet. És minthogy semmiféle esemény sem mozgatta meg körülöt-tük a világot, kikeletjük tulajdon lelkükből indulhatott csak meg.«

A lelki válságot, a mely csakugyan elüzte volt az Ortseneket Finnországból, ügyesen megváltoztatta a szerző.

Julia és Nora fölfedezték, hogy apjuk és anyjuk nem hites házastársak; hogy édesanyjuk

igazi férje élt még; hogy anyjuk szintén az esküvőjüket követő napon hagyta el, mert kedvesével akart élni; Julia és Nóra ennek a házasságtörésnek voltak gyermekei.

Minthogy pedig képtelenek voltak arra, hogy tiszteljék ezután anyjukat s arra sem merték kérni, hogy térjen vissza a kötelesség útjára, a két fiatal leány elhatározta, hogy odahagyja az apai házat és Németországba menekül.

Németországban azután találkoztak Powell William-mel, a kit vonzóvá tett szemökben azonnal nyomorult elhagyottsága: felesége megszökött a tüzhelytől, szakasztott azon módon, mint Julia és Nóra anyja.

A két testvér ekkor elhatározta, hogy életét Williammal együtt éli le s így kísérlik meg jóvá tenni némiképpen, a mennyire telik tőlük, az anyák hibáját . . . Elhatározták, hogy szeretetükkel szépítik meg a férfi magánosságát.

Ez a szeretet, a melyet ők is, William is, egészen testvérinek gondoltak el, hova-tovább kevésbé tiszta és parancsolóbb érzelemmé változott.

Mind a ketten beleszerettek Williambe; de William csupán csak Nórát szerette.

Egyszer este — és hogy idáig jutott Lea az olvasás rendjén, megdobogott szive, mert a richmondi kalandra ismert benne — William és Nóra ajka tüzes csókban tapadt egymásra... A fiatal leány abban a pillanatban megundorodott magától. Hiában magyarázta neki William, hogy a válás lehetséges, hogy nincsen bíróság, a mely meg nem engedné. Nóra csak azt felelte makacsul:

— Nem azért közeledtem önhöz, hogy kikapnázzam felesége bűnét, hanem, hogy testvér módjára bátorítsam és szeressem. A mit az emberi törvények itt megengednek, ott megtiltának, — mit törődöm velük! Önnek felesége van, a ki él!

Julia, a ki féltékeny volt Norára, William iránt való szerelmében megerősítette Norát az áldozatra való elhatározásában. Rávette, hogy meneküljön Williamtől s ne kockáztasson meg gyöngébb pillanatokat.

A válás keserősége közepett szomorú élete kezdődött ekkor a három embernek.

William visszatért Angliába, Nora és Julia pedig Olaszországba utaztak.

És itt, a nekik új levegőben, az eladdig ismeretlen természet és művészet hatása alatt Nora érzékeny lelke lassankint ujjaszületett, ugyanazon a titokzatos változáson esett át, a melyen Ortsen György valósággal átesett Olaszországban.

Julia, a ki kevésbé művészi hajlandóságu volt, ellenállott a hely- és éghajlat-változás hatásának, belemerült a múltba és megmaradt annak, a ki volt.

Nora azonban odáig jutott, hogy megutálta azt, a mit lelkiismerete parancsoló törvényének vélt. Meggyülölte maga-magát, a miért úgy ítélte el tulajdon édesanyját, hogy meg sem hallgatta. Meggyülölte magát, mert szembe szállott volt William szerelmével.

Elhatározta, hogy visszatér hozzá s azt fogja mondani neki:

— Felesége vagyok. Fogadjon vissza ; szeretem.

Elmondta tervét Juliának is, a ki szemrehányásokra fakadt . . . Nora elámultan igyekezett megvédeni eleinte eszméit . . . De nénjének haragjában végre tisztán látta és megkülönböztette a féltékenységet.

Egy nagyobb, szép jelenet során szemére is meri lobbantani lelkiismeretlen képmutatását, a melylyel szívét ostromolta volt.

Julia felkiált:

— Eredj hát utána, te czéda leány!

Nora nyugodtan feleli:

— Szánlak nagyon, mert lelked meg van mérgezve . . . Isten veled, megyek, a hova men-nem kell

Néhány hónapi hiábavaló keresés után rá is akad Williamre. Derbyshire-ben akadt rá, ugyanott, a hol a regény kezdetét vette — a regény meséje a multban játszódik le — s következik ekkor egy jelenet, a melyben William és Nora egymáséi lesznek.

Csakhogy, sajnos, későn. William szomorú életet élt távol attól, a kit szeretett. Szivbaja, a mely magamaga árnyékává nyomoritotta, ágy-nak döntötte — haldoklott . . . Nora megérkezte fölvidította kissé a beteget, ugy tetszett neki, mintha visszatért volna az életbe és boldogságba.

Csakhogy a fényesség nagyon csekély ideig tartott. A betegség egy-kettőre megkaparintotta zsákmányát és William Nora karjába roskadt halálraváltan.

— Én öltelek meg! — mondja Nora szerelmesének. — Bocsáss meg!

— Nem, nem te öltél meg — ellenkezett William. — Nem te voltál . . . Nora . . . Nem te öltél meg . . . Hanem a másik Nora . . . a kinek lelke föl nem szabadult.

*

Rég elolvasta már Lea a kötetet és ott ült még soká elmélyedve, az ablaknak támaszkodva.

A délutáni szünet véget ért; az esti tanítás vette kezdetét a hatalmas épületek nyüzsgő csendességében.

A növendék, ki az imént Reclus térképét másolta még, elment, a könyvtárban senki sem maradt. Észrevehetetlen fokozatokban ömlött szét a csendes juniusi estén az alkony színe. A Saint-Charles templom mélység nélkül való harangtornya tisztán és feketén, mint a fekete papirosból kivágott árnyékkép nyult a gyöngyház színü égboltnak.

Leában, a ki mozdulatlanul ült helyén, egyetlen gondolat járt csak, enyhe, lágy gondolat, mint az alkony. Bizonytalanul emlékezett egy toronyra, a mely szintén a gyöngyházszínű égboltnak szegült volt Richmond szemhatárán. . .

Mert, hogy elkészült olvasmányával, úgy tetszett neki, mintha megmámorosodott volna attól, a mit olvasott, akár valami mákonyos italtól. A képzelt és való képek összekavarodtak fejében; és ez a kavarodás olyan fájdalmat okozott agyában!

William, Nora, — ez a két ember György is volt, meg ő maga is, — szeszélyesen kavarta össze őket az író ösztönszerű művészete és Tinka még bonyolultabbá tette a két alakot, mert tulajdon lelkének különös és heves sugallatait adta beléjük.

Lea gépiesen kötényébe rejtette újra a regényt és eltávozott a könyvtárból.

Mikor a folyosóra ért, a villámos-gömb fénye csapta meg hirtelen szemét; mintha álomból riadt volna. Meg kellett állnia, neki-támaszkodnia a falnak; a szédülés forgatagba csavarta szeme előtt a fényes vonalat, a mely rávilágított a mennyezetre.

Egy kéz nehezedett karjára:

— Mi baja, Lea? rosszul van tán?

Fölvetette szemeháját s ekkor ráismert Craggs Daisyre.

Nagyot lélekezett.

— Nem... Daisy — felelte azután — semmi bajom... kissé soká olvastam a könyvtárban az ablaknál... A folyosón elkápráztatott a villámos fény... Semmi baj... hiszen látja... semmi az egész.

Az ír leány karjába kapaszkodott, úgy lépett bizonytalanul egyet-kettőt, de azután erőt vett magán és most már Daisyvel lépést tartva, indult befelé.

Daisy szerető aggódással fürkészte társa arczát. Megcsóválta fejét:

— Nem jól van maga, Lea. Megmondom Pirnitznek és testvérének, hogy jó volna, ha szabadságra menne, ha egy időre elhagyná az intézetet.

— Nekem is meg lesz a szünetem, csak-
 ugy, mint maguknak, — felelte Lea mosolyogva
 — együtt vakációzunk a gyermekekkel.

Sainte-Parade kisasszonynak valóban az is
 volt a terve, hogy augusztus és szeptember
 havára valami házat bérel a vidéken, vagy a
 tengerparton, a melybe azután a tanítónők,
 meg azok a növendékek, a kiknek nincsen csa-
 ládjuk, vagy a kiket családjuk haza nem visz,
 bevonulhatnak majd.

Craggs Daisynek mozgott az ajka, mintha
 beszélni készülne, de legyőzte magát és nem
 mondott semmit.

Edith huga révén ismerte Lea és Ortsen
 György történetét.

Neki, a ki ellensége volt a férfinemnek s
 mióta Geneviève jelenléte élénkebbé tette életét,
 őszintén boldog és nyugodt volt hajadonságá-
 ban, jól esett volna, ha barát módjára megpiron-
 gathatja Leát:

»Micsoda, arra a ficsurra gondol még
 most is, a ki Olaszországban mulatott, a miköz-
 ben magácska őt siratta idehaza!«

De sokkal szánakozóbb és jobb szivü volt,
 semhogy kitette volna társnőjét annak, hogy
 netalán megbántja. »Azután meg — gondolta
 magában — ugy sem értek én az ilyen históriák-
 hoz, a miknek a szivvel van dolguk!«

Hogy másra térítse a szót, miközben le-
 mennek az első emeletre és szobájukba vonul-
 nak, azt kérdezte Leától:

— Tudja, mi ujság?

— Micsoda?

— A *Saint-Charlesi Hét*, az a zuglapocska, a melynek Minot abbé volna állítólag a sugalmazója, cikket ír iskoláink ellen.

— Ellenünk?

— Ellenünk . . . Heurteau kisasszony adta ide az ujságot az imént. Végigfutottam rajta . . . Egyikünk sincsen megnevezve a cikkben . . . Csupán a módszert, a tanítás módját támadja, bár némi tartózkodással s bókokat, édeskés frázisokat is vegyít közbe.

— És mit vet a szemünkre? — tudakolta Lea.

A megszokás adta szájára a kérdést, elmult apostolkodó buzgalma mondatta vele önkénytelenül . . . Pedig alapjában véve minő közömbössé lett neki mindaz, a mi az iskolára vonatkozik!

A mély hangon, a melylyel fölvetette a kérdést, maga is elcsodálkozott; úgy tetszett neki, mintha önkéntelen képmutatást követett volna el, pedig azt megvetette.

Daisy elsorolta Minot abbé vádjait:

»Hogy a tanítás szelleme szinte eretnek, sőt éppen a szabadgondolkodás felé hajló . . . iránya nemzetközi, anarchista . . . hogy a fiatalok képzeletét az egészségtan körébe vágó leplezetlen tanításokkal megrontják, hogy nevelésükben nincsen szemérem . . . hogy nyíltan hirdetik a házasságtól való idegenkedést«.

A két nő Lea szobája elé ért.

A fiatal leány elfojtott türelmetlenséggel kezét az ajtókilincsen tartva, hallgatta társát. Mámora elpárolgott s mintha valami kettős össze-

ütközésnek nyoma lett volna, ugy maradt agyában két fájó pont.

— Eretnekek! eretnekek! — kiáltozta Daisy méltatlankodva. — Vagyok én olyan jó katolikus, mint az a reverendába bujt piszkos firkoncz! Ha apám katolikus nem lett volna, el nem kergetik tanyájáról, akár a kutyát. . . tiz esztendő voltam akkoriban! . . . Még, hogy eretnekek!

Azzal magára hagyta Leát, de egyre zsörtölődött még a jelzőre, mely egy üldözött fajnak örökölt érzékenységét bántotta meg benne.

Lea benyitott a szobába.

Frida a vacsorára öltözött; szokás volt ez az iskolában és a növendékek is az öltözőbe tartoztak vonulni ilyenkor, hogy tiszta arczczal és kézzel, rendezett hajjal és alaposan megkefélt ruhával ülhessenek asztalhoz.

Frida a szekrényajtó tükre előtt csavargatta sötét hajfonatait. . . Lea, mielőtt becsukta volna maga mögött az ajtót, elnézte egy pillanatig.

— Milyen szép!

És agyának fájó helyei egyszerre még hevesebben fájtak.

Frida meg nem fordult, ugy kérdezte:

— Te vagy az, édesem? Merre jártál a délután? Kerestelek.

— Fönn voltam a könyvtárban. . . nézgettem Viollet-le-Duc albumait.

Ezt a félig-meddig hazugságot természetes hangon tudta elmondani. A két testvér hajdani benső érintkezése olyan rég ideje tartózkodóra vált!

Miközben Frida, szemmel tartva titkon hugát, elbeszélte neki, minő hatása volt az iskola törzskarára a *Hét* cikkének, Lea levetette zubbonyát s belemerítette a vízbe arczát és karját; majd kibontotta gesztenyeszinü haját, azután hátrahajolt, hogy végigmenjen haján a kefével, azután pedig kontyba csavarja ujra.

Mikor Frida megszólalt, agyában újra érezte a kettős fájdalmat. Kezdte most már érteni, minő kettős csapást mért rá Tinka regénye. Fölingerelte féltékenységét nénje iránt. Lea most már valóságos szilaj bizonyossággal ruházta fel az élő Fridát a képzeletbeli Julia érzelmeivel.

A másik csapás pedig az attól való félelem volt, hogy György beteg . . . György haldoklik, mint a regény William-je.

Tinka művészi kedvtelésből Lea lelkét öntötte regénye hősébe; de William szerelmének egész története szakasztottan ugyanaz volt, mint Györgyé, Angliába való visszatérésének leírása pedig valósággal a napló hűségével volt visszaadva.

Minthogy a szerző leírta a betegséget és a halált, vajjon nem látta-e csakugyan György megsemmisülését?

»Én öltelek meg!« — mondotta Nora William-nek a regény végén . . . Ez a kétségbeesett felkiáltás minduntalan megcsendült Lea fülében. El sem tudta már egyébként képzelni Györgyöt, mint William képében.

Olyannak, a minőnek látta, gyöngén, betegen, ugyanaz a hatása volt özvegy jegyesére, mint Londonban, a mikor Lea szemérmességé

semmi elrettentőt sem látott benne. Mikor két ízben is viszontlátta Párisban és erősnek, jogait követelőnek, szinte parancsolónak, a közönséges emberekhez hasonlóknak látta, erős tudott lenni vele szemben; most azonban, hogy mint megroskadt, magára maradt ember, a távolban haldokló jelent meg előtte, nyugtalanná lett ismét, szíve megilletődött és kész lett volna engedni neki.

*

— Készen vagy, kedvesem?

Lea annyira el volt merülve emlékezéseibe, hogy eszébe sem jutott eltitkolnia szórakozottságát, nénye hangjára azonban most felébredt.

Ott állt a tükör előtt, öltözködésével elkészülten s szemei belemeredtek a semmibe.

— Igen... megvagyok...

— Gyerünk hát le; — mondotta Frida — megvolt már a második csengetés is.

Utolsóknak értek az ebédlőbe.

Mind a ketten elfoglalták helyüket.

Lea kedveltjei: Aubry Alice, Ronacker Lydie, Vincent Georgette és a kis Alexandrine közé ült, a ki az imént adta volt át neki Tinka könyvét.

A fiatalok fecsegő csevegése szokás szerint megindult.

A rajzolás, vízfestés, a vegyi kísérletek, a társasjátékok, kertészet és Pirnitz felolvasásai kerültek szóba. Rendszerint Lea is részt vett ezekben a társalgásokban; bár melankólia bántotta, volt benne mégis valami, a mi érdeklődött az ilyesmi iránt. Ezuttal azonban, akár a

távöli zaj, közömbösen suhant el mellette társainak beszéde.

Alexandrine nek, a ki kérdésekkel nyugoskodott, azt felelte, hogy:

— Igen, kicsikém . . . sok az én bajom.

A hogy az ebéd véget ért, a növendékek és a tanítónők elszéledtek az udvarban.

Lea Sanzné, Pirnitz, Frida, Heurteau kisasszony, Geneviève és Daisy csoportjához csatlakozott, kik az ákácok alatt egy pad köré csoportosultak.

Meleg volt az este; a szomszédos magas épületek, az iskola, meg a gyár, a melyekre egész napon át rátüzött a nap, még napszállat után is forróságot sugároztak ki . . . A nyomasztó levegőtől még a leánykákban is elcsendesült mozgásra való kedvük. Csapatokba állva sétálgattak, vagy körbe ülve beszélgettek halk hangon.

Mikor Lea helyet foglalt Pirnitz mellett, Heurteau kisasszony megszólalt:

— A mennyire utána járhattam, úgy látzik, rendszeres hadjárat kezdődik ellenünk. A *Saint-Charlesi Hét* sokkal jobb viszonyban van a község tanácscsal, semhogy előzetes beleegyezés nélkül kezdte volna meg a háborút.

— De hiszen semmi bajunk a község tanácscsal! — veté ellen Frida.

— Ugy van. Csakhogy nem akarunk függeni tőle; ez pedig ingerli. Nem kértünk a segítő összegtől, melylyel a dijak fejében kínált bennünket . . . Visszautasítottuk az ajánlatot, tanácsom ellenére, hiszen emlékeznek még reá.

— Nem fogadhattuk el, — szólalt meg Pirnitz — mert nem osztunk díjakat!

— Mégis el kellett volna fogadnunk . . . Párisban más a helyzet, mint Londonban. Bennünket csak a közigazgatási hatalmasságok türelme tart lábon; már pedig meg nem türnek bennünket, ha legalább színleg nem vesszük őket komolyan, olyanokul, a kikre rászorultunk.

Alig, hogy kiejtette ezeket a szavakat, hirtelen pirosas színű fény villant át a forró félhomályon.

— Villámlik! — mondotta Soubize Geneviève bizonytalan hangon,

— Igen, vihar közeledik; — adott neki igazat Sanzné — nyomasztó napunk volt, a zivatar szaga előre érzett.

A levegő megtelt villamossággal. Nem volt az égen felhő és mégis alig látszottak a csillagok.

A villám fénye megijesztette a növendékeket: fölkeltek mindannyian, összebujtak s népesebb, hallgatagabb csoportokba verődtek.

Geneviève megfogta Lea kezét; és Lea érezte, mint merülnek a fiatal leány ideges ujjai husába.

— Nem szeretem a vihart! — dadogta egész halkán Geneviève.

— Óh, a vihar messze jár innen! — vigasztalta Lea. — Nagyon valószínű, hogy erre ki sem tör majd.

— Azt hiszi? — kérdezte Geneviève aggodva.

Heurteau kisasszony folytatta elmélkedését a nap eseményeiről:

— Ellenünk van — ugymond — a tanács legbefolyásosabb embere... hatalmas szomszédunk.

— Duramberty? — kérdezte Daisy — De hiszen ez az ember ösztöndíjat is alapított számunkra. Sohasem tanusított ellenséges viselkedést.

— Duramberty ellenségünk... Frida tudja nagyon jól. De tudja mindenki.

Frida nem válaszolt, boldog volt, hogy a sötétségben nem látszott arcza pirulása.

A mult fájdalmas titkát, a gyáros gyalázatos ajánlatát, a tagadó választ, a melylyel elutasította, mindezt tudták tehát? Kitalálták-e, vagy a gyáros annyira ment volna aljasságában, hogy maga beszélte el?

— Nyomorult emberek azok, — jelentette ki Soubize Geneviève. — Az olyan tanács, a mely szoczialistának vallja magát... és tagjai közül senki sem kél pártunkra! Ha szegény gyöngénők nem volnánk, senki sem merészelne... De ha még annyira nők vagyunk is, majd megvédjük magunkat. Szerencséje a tanfelügyelőnek, hogy az én osztályomba be nem tette a lábát. Két vagy három nagy leánynyal az ablakon dobtuk volna ki.

A társaság nevetett.

Daisy csittítgatta Geneviève-et:

— No, no, Geneviève, nyugalom!

— Nyugalom? — ellenkezett Geneviève — Tudott-e nyugodt lenni ön az én koromban, a

mikor őrt állt a galwayi tanya ablakánál, melyben a menekülteket rejtegette édesatyja?

— Régen volt az nagyon, — sóhajtott a Daisy — aztán meg nem vagyunk Irhonban.

— Szerintem — folytatta Geneviève neki-tüzesedve — a helyzet teljesen azonos. Ellen-ségeink ki akarnak üzni otthonunkból, csak úgy, mint a hogyan kiüzik az irhoni zselléret. Hogy önök mit tesznek, nem tudom. De a mi engem illet, büntetlenül senki sem nyúl hozzám!

Nem felelt neki senki. A tanítónők mind megfigyelték néhány hét óta, kivált, mióta az iskolát veszedelem fenyegette, a fiatal leány ingerlékenységét s úgy gondolták, haszontalan volna még inkább ingerelni.

A csendességben, a mely ezekre a szavakra következett, újabb villámsugártól reszketett meg az ég boltja.

Elakadt minden szó: figyelt mindenki; tompa dörgés, a minő a bakacsinnal letakart dob gyászos dübörgése, visszhangzott és huzódott el nyugatnak.

Azután hirtelen, senki sem tudta honnan jött, szélforgatag rázta meg az ösztövért ákáczo-
kat és söpörte föl az udvar porát.

— Gyerünk be! — hangzott Geneviève el-változott hangja.

A harang az esti pihenő végét, a lefekvés óráját jelezte.

A növendékek csendesen, ösztönszerűen megérezve a közeledő vihart, tódultak az épü-
letekbe. A tanítónők csoportba állottak a kü-

szöbön, úgy várták, míg a növendékek bevonultak.

Geneviève Leához simult és homlokát társnője vállára nyomta, csakhogy ne lássa a villám cikázását. Lea égnék emelte szemét, de ott nem látszott most egyetlen csillag sem.

A közeledő vihar megfeszítette az ő idegeit is, de a mágneses erők izgatott játéka jól esett neki. Belsejében olyan vihar dult, hogy az elemek lázadása ahhoz képest összhangzó játéknak tetszett neki.

Mint a hazátlan, kifosztott, kétségbeesett Lear király, örömmel harsogta volna ő is a viharba:

— Fújj, szél! Szakadj meg, fújj, dühöngj!

A növendékek bevonultak az épületbe; a megriadt csapatnak ijedt dobogása mindinkább elhalt a lépcső kanyarulatán.

Épp abban a perczben hullott néhány kövér esőcsepp a tanítónőkre, a mikor bementek ők is a házba.

Alexandrine, a kis postás, szétosztotta közöttük az előcsarnokban a kilenczóriai postafiát. Lea Craggs Edith irására ismert egy levélben, a melyet Daisy kapott. Pirnitz, elvéve Alexandrinétól egy boritékot, azt sugta halkan Fridának:

— Duyvecketől jött.

Szoknyája zsebébe csusztatta a levelet; Daisy azonban az emeletre fölmenet olvasta el a levelet. Az első emeleten szétváltak.

— Edith üdvözetét küldi! — mondotta Daisy Fridának és Leának, a kik együtt nyitottak be közös szobájukba — Elhatározta, hogy

odahagyja Clariss and Sons-ékat és betegápolónak megy.

Szavát a becsapódó ajtók zaja szakította félbe; a szél rettenetes erővel vágta be az összes ajtókat, melyeket az imént fölnyitottak.

Meleg és porszagu eső illata töltötte el a folyosót.

— Óh, jöjjön, Daisy, — sugta Geneviève. — Magával akarok lenni!

— A viszontlátásig! — Kiáltotta Daisy a két testvérnek s vitte magával Geneviève-et.

*

Miközben Lea és Frida levetköztek és hálóruhájukat vették föl, az esőszakadatlanul csapkodta az ablaküvegeket. A vihar, ugy látszik, abban állapodott meg, hogy felhőszakadást dönt a földre; a villámcsapások mind gyérebber és enyhébbert érték egymást; a mennydörgés, a mely hosszast időközönkint követte őket, alig halatszott.

A két testvér kurta szavakat váltott egymással, azután egyszerre elhallgattak s némán feküdtek le ágyukba. Mikor eloltották a lámpát, Frida keze Leáét kereste a szomszédos ágyon és az eleinte mozdulatlan, szinte közömbös picziny kéz lassan-lassan viszonozta a gyöngéd szoritást.

Igy feküdtek volt egymással szomszédos ágyukban azon az estén is, a melyen árva és számüzött létükre, kikötöttek Londonban, a Fresh-Wharf-folyón: kezük egymás kezében nyugodott; mielőtt első izben szenderültek volna álomba idegen földön, szoros testvérti ölelésben egyesültek.

Annak az ölekezésnek emléke nem hagyta nyugton őket a viharos éjszakán; ezuttal is egymás karjában nyugodtak, orruk megtelt a felbomlott haj illatával.

Nem beszéltek; mit is mondhattak volna egymásnak?

Egész gyermekségük és ifjukoruk idején imádták egymást és most megfogyatkozott kölcsönös szeretetük; hajdani bizalmuk megszűnt, pedig soha rossz szó nem esett közöttük, soha ellentmondásba, vitába nem keveredtek egymással.

Szomoruan csókolták meg egymást; azután vánkosukra hanyatlott fejük és komor gondolatokba merülve, keserűen emlékezve vissza azokra a jó napokra s a boldogságra, a mely elmúlt, hallgatták az eső dühöngését, a melyen áthallott a távoli mennydörgés.

Lea behunyta szemét, hogy a villámlást ne lássa.

Frida mig nagy szívét bánat facsarta nézte, nézte, mint lángolnak föl időnkint piros színben az ablaktáblák s alusznak el azután hirtelen; szemében ott rezegtek soká az ablakkeret és a keresztfák képe, meg a fésülő-asztal körvonalai.

VII.

»Nagy zavarban vagyok, kedves Romaine kisasszony, a mikor ezt a levelet írom . . . Azt hiszem, ön meg fogja vetni a szegény Duyvecket . . . És félek attól is, hogy bánatot

okozok önnek. De mit tegyek? én istenem! mit tegyek... Lehetetlen késleltetnem... Kénytelen vagyok szint vallani. Kedves mesterem, a ki olyan jó volt irántam, meg ne ítéljen! Nem voltam méltó reá, hogy önnel és azokkal a kiválasztott fiatal nőkkel legyek, a kiket öngyűjtött egybe. Én csak afféle nagyon közönséges teremtes vagyok, én sem vagyok nagyobbra hivatva, mint bárki más... Mennyire csalókoztak szüleim, hogy ott nem tartottak egyszerűen a tanyán, a melyen születtem! Nyugodt életet éltem volna, mint édes anyám, dolgoztam volna földünkön és gondoztam volna marhájukat... De hát ők... ők azt akarták, hogy tanuljak... azután megismerkedtem Heurteau kisasszonnyal és önökkel... A sors tulságosan is kedvezett.

De őszinte akarok lenni ön iránt, Romaine kisasszony: nem érzem magamat boldogtalan-nak, a miért elszántam magamat arra, a mit elhatároztam. Hiában igyekezem szegénykezni miatta, mióta megtörtént az elhatározás, nagyon nyugodt vagyok. Egy az, hogy nem bánt már az aggodalom és a lelkiismeret, a mely kinzott, ha arra gondoltam, hogy Gaston szenved és az én hibám miatt haldoklik. Elhinné-e kisasszony, hogy olyan lett az a gyermek, akár az örült, a magát romboló örült, a mikor azt emlegettem, hogy elhagyom s visszatérek az iskolába? És, lássa, nem elég a bátorságom, hogy elbirjam a szegény kis angyalnak bánatát, a kit szinte én neveltem föl. És szájalomra indított az apja is. A jó ember nem szólt egyet sem, óh, egyet sem, ha csak nem annyit, hogy:

— A ficzkó bele fog halni; bizonyos, hogy belehal... De látom, hiszem, hogy Duyvecke kisasszony nem teheti.

S hogy azután az órák multak s ő, meg én a gyerek körül voltunk, a kit hideg láz rázott, beláttam, hogy hivatásom az ittmaradás, hogy, ha maradok, azt teszem, a mi leghasznosabb a világra nézve. Az iskolára nézve is, mert nem sokat veszít velem. Más valaki jobban betölti majd helyemet. Nem tudok én a leánykák nyelvén úgy elbeszélgetni, mint ön, Romaine kisasszony, vagy mint Heurteau kisasszony, vagy Frida, nem tudom őket vezetni, az eszmék iránt föllelkesíteni... Hiszen ugyanazt mondom nekik én is, a mit önök s a mit önöktől tanultam: de hát, a mikor én mondom, az nem hatja meg őket... Régóta észrevettem már. Kerestem okát is. És úgy gondolom, azért van, mert nem értem teljesen minden eszméjüket... Rajta voltam, hogy megkedveljem őket, — szeretvén azokat, a kik megtanítottak reájuk; de egész agyamat még sem győzték meg soha. Megvalljam? . . . volt bennem valami, a mi mindig tiltakozott ellenök.

Egy belső hang mindig azt mondta:

— Nincsen ahhoz fogható, mint a mikor családja van az embernek, férje, a ki dolgozik, sok gyermeke, a kit ápol és fölnevel.

A mikor Rémineau, a ki nem nagy szónok, — a derék fiu! — ugyanezt fejtette ki, a családot és a gyermekeket illető gondolatot, a mely közös gondolata az egész világnak; hiába vetettem ellene mindazt, a mit iskolánkban

tanítani szokás, éreztem, hogy igaza van és hogy meggyőzött.

Tegnap egész bátorságát összeszedte, úgy tudta csak mondani:

— Duyvecke kisasszony, könyörgök, engedje meg, hogy feleségemmé tegyem ... Nem az én kedvemért kérem, hiszen iparosember vagyok, a kinek jóval ön alatt a helye; hanem a kicsikéért, a ki belehal, ha elmegy ... Ugy-e, el nem mehet tőlünk, Duyvecke kisasszony; már pedig itt sem maradhat nálunk, ha a férje nem vagyok.

A mikor ezt végigmondta és olyan alázatos, de olyan szilárd hangon is, nagy világosság gyult fejében. Esküszöm, Pirnitz kisasszony, soha azelőtt eszembe nem jutott, hogy feleségül menjek Rémineauhoz; meglehet, nagyon együgyűnek vél ezért, de soha észre nem vettem, hogy ityesmiről álmodozott! Annyira távol jártak gondolataim ettől a valóságtól!

Azok után, a miket Rémineau mondott, tisztában voltam vele, hogy rég ideje szeret és hogy én is szerettem és hogy az az igazi rendeltetésem, hogy anyja legyek a kicsikének, a ki elvesztette édesanyját és hogy viszont magának is legyenek gyermekeim Rémineautól ... Meg ne vessen érte, jóságos mesterem, — nagy bánatot okozna vele és lelkiismeretem azt mondja, hogy azt tettem, a mit tennem kellett! Nem tudom elképzelni, hogy maga elé ne bocsátaná többé az ön szegény Duyvecke-jét, a ki egész szívével szereti és tiszteli önt! Nincsen egyéb kívánságom, mint hogy szolgálatára lehessen önnek, az iskolának, — s Rémineau is ugyanezt

óhajtja. Irja meg, kisasszony, hogy nem haragszik reám, sem ön, sem Heurteau kisasszony, sem a többi hölgy. Ha ilyen értelmű levelet nem kapok öntől, sohasem merészelek szeme elé kerülni... Könyörgök! könyörgök! ne akadályozzon meg benne, hogy egészen boldog legyek.

Az iskolának majd csak akad nálamnál értelmesebb s az önök tanításainak terjesztésében ügyesebb tanítónője. Holott Rémi és Gaston nem találnának más feleségre és más anyára. Nincsen nekik, Pirnitz kisasszony, egyebük nálam s ha én is elhagyom őket, mindennek vége reájuk nézve.

Óh! mondja, hogy megbocsájt és hogy nem mivelek vele rosszat.

Tisztelő és szerető növendéke,

Duyvecke.«

(Vége az első kötetnek.)

